

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

PANDEMİ DÖNEMİNDE İLKÖĞRETİM
KADEMESİNDEKİ ÇEVİRİMİÇİ EĞİTİM
SÜRECİNİN ÖĞRETMEN, ÖĞRENCİ
VE EBEVEYNLER TARAFINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ-ELAZIĞ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN	HAZIRLAYAN
Dr. Öğr. Üyesi Onur YERLİKAYA ŞAŞMAZ	Sultan GÖKALP
ELAZIĞ-2021	

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Pandemi Döneminde İlköğretim Kademesindeki Çevrimiçi Eğitim Sürecinin Öğretmen, Öğrenci Ve Ebeveynler Tarafından Değerlendirilmesi-Elazığ Örneği****Sultan GÖKALP****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Girişimcilik ve Yenilik Yönetimi Ana Bilim Dalı****Elazığ-2021, Sayfa:XI+109**

Bu araştırmada, yeni tip koronavirüs pandemisi nedeniyle uygulanan uzaktan eğitim sürecinin olumlu ve olumsuz yönleri, ilkokul kademesindeki öğretmenlerin, öğrencilerin ve ailelerin görüşleriyle incelenmiş, önerileri alınmıştır. Bu doğrultuda çalışma, nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgu bilim) ile yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Elazığ'da öğrenim gören ve kolaylı örneklem yoluyla belirlenen 3. ve 4. sınıf kademesindeki 10 öğrenci, 10 öğretmen ve 10 aile oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın bulguları; sürecin değerlendirilmesi, ders sürelerinin değerlendirilmesi ve öneriler gibi temalarla açıklanmıştır. Bulgulara göre katılımcılar; eğitimde süreklilik, salgından korunma, zaman ve maddi açıdan ekonomiklik sağlama gibi yönleriyle süreci olumlu bulurken; çocuklara da teknoloji farkındalığıyla birlikte daha iyi kullanma becerisi ve özdüzenleme, özbakım, özgüven gibi konularda gelişim sağladığını ifade etmişlerdir. Buna karşın yeterli teknolojik imkanların ve internet bağlantılarının olmaması, sınıf yönetiminin ve yeterli etkileşimin sağlanamaması, ölçme-değerlendirme kısmında yetersiz kalınması, gelişimin çok yönlü desteklenememesi gibi olumsuz yönleri olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların akademik olarak derslerden geri kaldıklarını, davranışlarında öz-disiplin sağlayamadıklarını, ev ve ödev

sorumluluklarını yerine getirmediklerini, sosyal uyum ve iletişim gibi konularda zorluk yaşadıklarını, bu süreçte ekran bağımlılığı geliştirdiklerini, psikolojik bunalım, şiddet eğilimi, dikkat dağınıklığı, kilo artışı, dengesiz beslenme, göz ve duruş bozuklukları gibi sağlık sıkıntıları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, öğrenciler ve aileler, ders sürelerinin konulardan geri kalınmaması için gerekli ve yeterli olduğunu, fakat ekran sürelerinin uzaması neticesinde oluşan dikkat dağınıklığı ve algılama sorunları gibi nedenlerle süreleri fazla bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar sürecin verimliliğini artırmaya yönelik, herkes için gerekli teknolojik imkânların sağlanması, daha etkileşimli sanal eğitim ortamlarının oluşturulması, bilgilendirme ve bilinçlendirme eğitimleri yapılması, kullanılan sanal materyallerin zenginleştirilmesi, sınıf mevcutlarının düşürülmesi, sınıf yönetimi ve ödev kontrollerinin disiplinli yapılması, rehberlik çalışmalarına yer verilmesi gibi önerilerde bulunmuşlardır. Süreç sonrası tekrar yüz yüze eğitime geçilmesi durumunda; çocukları oyunlarla ve etkinliklerle aktif kılacak şekilde ders tekrarlarının yapılmasını, hafta sonu ücretsiz kurslarla çocukların akademik eksiklerinin kapatılmasını, okul içi ve dışı sosyal faaliyetlere yer vererek gelişimin çok yönlü desteklenmesini ve rehberlik hizmeti çalışmalarıyla çocuklara psikolojik destek sağlanmasını önermişlerdir.

Anahtar Kavramlar: COVID-19, Pandemi, Uzaktan Eğitim, Çevrimiçi Eğitim

SUMMARY

Master's Thesis

Evaluation of Online Education Process at Primary Education Level by Teachers Students and Parents in the Period of Pandemic- Elazığ Example

Sultan GÖKALP

Firat State University

Institute of Social Science

Department of Entrepreneurship and Innovation Management

Elazig-2021, Page:XI +109

In this research, the positive and negative of the courses distance education process implemented due to the new type of coronavirus pandemic, the opinions of primary school teachers, students and families were examined and their suggestions were taken. In this direction, the study was carried out with phenomenology (phenomenology), one of the qualitative research designs. The study group of the research consists of primary school teachers, primary school students and parents who have children in primary school, who studied in Elazig in the 2020-2021 academic year and were determined by easy sampling. The data of the research were collected through semi-structured interview forms. The obtained data were analyzed by content analysis. The indications of the research were explained with themes such as the estimation of the process, the estimation of course durations and suggestions. According to the indications, while the participants found the process positive in terms of continuity in education, protection from epidemics, providing time and financial economy, they stated that it provided children with development in issues such as technology awareness, better use skills, self-regulation, self-care and self-confidence. On the other hand, they stated that they have negative aspects such as the lack of sufficient technological facilities and internet connections, the inability to provide classroom management and sufficient

interaction, the inadequacy in the assessment and evaluation, and the inability to support development. In addition, children fall behind in classes academically, can not provide self-discipline in their behavior, do not fulfill their home and homework responsibilities, have difficulties in social adaptation and communication, develop screen addiction in this process, psychological depression, tendency to violence, distraction, unhealthy weight gain. They stated that they experienced health problems such as increased growth, unbalanced nutrition, eye and posture disorders. Teachers, students and families stated that the duration of the lessons is necessary and sufficient to avoid falling behind on the subjects, but they find the durations too long due to distraction and perception problems as a result of the prolonged screen time. Participants made suggestions, to increase the efficiency of the process, such as providing the necessary technological opportunities for everyone, creating more interactive virtual education environments, providing information and awareness training, enriching the virtual materials used, reducing the number of student, disciplined classroom management and homework controls, and providing guidance work. In the case of resuming face-to-face education after the process, they suggested repetitions of the lessons that make the children active with games and activities, supporting the academic deficiencies of the children with free courses on the weekends, supporting the development in multiple ways by including social activities inside and outside the school, also providing psychological support to the children through guidance services.

Key Words: COVID-19, Pandemic, Distance Education, Online Education

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
SUMMARY	IV
İÇİNDEKİLER	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
ÖN SÖZ	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Eğitim.....	5
1.1.1. Eğitimde Çocuk/ Öğrenci	6
1.1.1.1. İlkokul Kademesindeki Eğitim	7
1.1.1.2. İlkokul Kademesindeki Öğrencilerin Gelişim Özellikleri	9
1.1.2. Eğitimde Öğretmen.....	10
1.1.3. Eğitimde Aile	11
1.1.4. Okul-Aile Birliğinin Önemi.....	12
1.1.5. Eğitimin Toplumsal İşlevi	13
1.2. Uzaktan Eğitim	14
1.2.1. Çevrimiçi Eğitim.....	16
1.3. Covid-19 Salgını	17
1.3.1. Geçmişte Yaşanan Salgınlar	18
1.3.2. Dünyada Covid-19 Salgını ve Etkileri.....	20
1.3.3. Ülkemizde Covid-19 Salgını ve Etkileri.....	23
1.4. Covid-19 Salgını ve Eğitim İlişkisi	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE METODU	25
2.1. Araştırmanın Konusu	25
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	25
2.3. Araştırmanın Metodu	26
2.3.1. Araştırmanın Katılımcı Grubu	26
2.3.2. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği	27
2.3.3. Araştırmanın Veri Analizi Süreci	29
2.4. Literatür Taraması ve Tanıtımı	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	35
3.1. Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi	35
3.1.1. Sürecin Değerlendirilmesinde Öğretmen Görüşleri	35
3.1.2. Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Öğretmen Görüşleri	51
3.1.3. Öğretmen Önerileri	54
3.2. Aile Görüşlerinin Değerlendirilmesi	58
3.2.1. Sürecin Değerlendirilmesinde Aile Görüşleri:	58
3.2.2. Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Aile Görüşleri	69
3.2.3. Aile Önerileri	72
3.3. Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi	76
3.3.1. Sürecin Değerlendirilmesinde Öğrenci Görüşleri	76
3.3.2. Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Öğrenci Görüşleri	86
3.3.3. Öğrenci Önerileri	87

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	91
KAYNAKLAR	99
EKLER	105
EK 1. Görüşme Formları	105
EK 2. Etik Kurul Raporu	108
ÖZGEÇMİŞ	109

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumlu Öğretmen Görüşleri	35
Şekil 2: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumsuz Öğretmen Görüşleri	39
Şekil 3: Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Öğretmen Görüşleri.....	52
Şekil 4: Öğretmen Önerileri	54
Şekil 5: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumlu Aile Görüşleri.....	59
Şekil 6: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumsuz Aile Görüşleri	62
Şekil 7: Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Aile Görüşleri.....	70
Şekil 8: Aile Önerileri	72
Şekil 9: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumlu Öğrenci Görüşleri.....	77
Şekil 10: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumsuz Öğrenci Görüşleri	79
Şekil 11: Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Öğrenci Görüşleri.....	86
Şekil 12: Öğrenci Önerileri	88

ÖN SÖZ

Dünya genelinde yaşanan COVID-19 salgını nedeniyle pandemi ilan edilmesi, ülkeleri ve bireyleri farklı açılardan etkilemiştir. Bu süreçten en çok etkilenen gruplardan birini de eğitim camiası oluşturmaktadır. Ülkemizde geleneksel olarak okullarda sürdürülen eğitim ve öğretim süreci, salgın nedeniyle öğretmen ve öğrencilerin farklı mekanlarda bir arada olmasını sağlayan platformlar aracılığıyla, internet ortamına taşınmıştır. Pandeminin etkisiyle uygulamaya geçilen uzaktan eğitim sürecinin olumlu ve olumsuz yönlerini belirleyebilmek amacıyla yaptığımız “Pandemi Döneminde İlköğretim Kademesindeki Çevrimiçi Eğitim Sürecinin Öğretmen, Öğrenci ve Ebeveynler Tarafından Değerlendirilmesi-Elazığ Örneği” isimli bu yüksek lisans çalışmamızda Elazığ ilindeki ilkokul kademesindeki öğretmenlerin, öğrencilerin ve ailelerin görüşleri incelenmiş olup alınan yanıtlar analiz edilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Yüksek lisans çalışmasını yürüttüğüm süre boyunca sabrını, tecrübelerini ve ilgisini sürekli üzerimde hissettiğim danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Onur YERLİKAYA ŞAŞMAZ hocama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Üzerimde emeği olan tüm lisans ve yüksek lisans hocalarıma da ayrıca teşekkür ediyorum. Hem çalışmam süresince hem de tüm hayatım boyunca desteklerini en kuvvetli şekilde bana hissettiren aileme de sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Elazığ-2021

Sultan GÖKALP

KISALTMALAR

T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
M.E.B.	: Millî Eğitim Bakanlığı
COVID-19	: Coronavirus Disease (Koronavirüs Hastalığı) 2019
EBA	: Eğitim ve Bilişim Ağı
TV	: Televizyon
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

GİRİŞ

Salgın kavramı “belirli bir alanda, belirli bir grup insan arasında, belirli bir süre boyunca beklenenden daha fazla vaka görülmesi” olarak tanımlanırken epidemi, “bir topluluk veya bölgede görülen salgın” olarak tanımlanır. Pandemi ise “bir hastalığın veya enfeksiyon etkeninin ülkelerde, kıtalarda, hatta tüm dünya gibi çok geniş bir alanda yayılım göstermesi” olarak tanımlanmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020a).

Salgın hastalıklar insanlık tarihi boyunca belirli zaman aralıklarında görülmüş, başta bölgesel olarak yayılan hastalıklar zamanla daha geniş kitlelere ulaşarak büyük çaplı sonuçlar doğurmuştur. Bu salgınların olumsuz etkilerinden en az hasarla kurtulabilmek için ülkeler imkanları dahilinde birtakım tedbirler almışlardır (Artantaş ve Gürsoy, 2020: 168). Bu kapsamda alınan tedbirler; okullara ara verme, seyahat kısıtlamaları, toplu alanları ve toplu etkinlikleri yasaklama gibi bulaş riskini azaltacak önlemlerin yanında; sağlık alanına yapılan yatırımlar ve sağlık sistemini güçlendirme çalışmalarıdır. Geçmişte yaşanan ve insan hayatına büyük etkileri olmuş olan başlıca salgınlar; veba, kolera, tifüs, çiçek, ebola ve grip gibi hastalıklardan kaynaklanmıştır (Söğüt, 2020: 57).

İlk olarak 2019 yılının aralık ayı sonlarında, Çin’in Vuhan bölgesinde görülen, bulaştığı kişide ateş, öksürük ve nefes darlığı gibi solunum yolu hastalıklarının belirtilerini gösteren koronavirüs; kısa sürede tüm dünyaya yayılmış, ülkemizde de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020c). Bunun akabinde ülkeler geçmişte yaşanan salgın hastalıklarda olduğu gibi sahip oldukları imkanlar dahilinde birtakım önlemler alarak süreci yönetmeye çalışmışlardır.

Sağlık Bakanlığı tarafından, salgının başlamasından itibaren ülkemizde de birtakım önleyici tedbir çalışmaları yapılmıştır. Okullardaki eğitime ara vererek uzaktan eğitim uygulamasına geçilmesi, temel ihtiyaçlar haricinde iş yerlerinin kapatılarak birçok hizmetin online olarak verilmeye başlaması, belirli gün ve saatlerde sokağa çıkma yasağı uygulanması ve riskli olan bazı yaş gruplarına göre bu yasağın düzenlenmesi, şehir giriş ve çıkışlarının kapatılarak seyahat kısıtlamalarının getirilmesi, turizm bölgelerindeki otel ve işletmelerin kapatılması, halka açık kafe, restoran gibi alanların kapatılması, toplu

etkinliklerin ertelenmesi veya iptal edilmesi, insanların bir araya gelebileceği düğün, cenaze gibi organizasyonların yasaklanması gibi önlemler alınmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı 2020c).

Alınan önlemlerden biri de birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, 2020 yılının Mart ayı itibari ile okulların eğitime ara vererek öğrenme ve öğretme sürecini uzaktan eğitim yolu ile sağlamaya başlaması olmuştur. Yüz yüze eğitim ortamından mahrum kalan öğrencilerde oluşabilecek eğitimsel kayıplar için yenilikçi çözümler denenmiş; Millî Eğitim Bakanlığı ve TRT iş birliği içerisinde “TRT EBA TV İLKOKUL, TRT EBA TV ORTAOKUL ve TRT EBA TV LİSE” kanalları aracılığı ve gönüllü öğretmenlerin desteğiyle sağlanan 8914 saat ders videosu hazırlanmıştır (MEB, 2020). Ayrıca sınıflar sanal eğitim ortamlarına taşınmış, dersler internet üzerinden teknolojik cihazlar ve çevrimiçi uygulamalar aracılığıyla işlenmiştir. Bu uygulamayla birlikte Türkiye’de yükseköğretim ve MEB’e bağlı okullarda 20 milyona yakın öğrenimlerine evde devam etmek durumunda kalmıştır (Erol ve Erol, 2020: 531).

Günümüz salgın şartları nedeniyle zorunlu ve sürekli kullanılmaya başlanan uzaktan eğitim, ilk uygulanmaya başlamasından yaklaşık üç asır sonra cumhuriyetin kurulduğu yıllarda ülkemizde tartışılmaya ve uygulanması planlanmaya başlamıştır. Başlangıçta mektup yoluyla sağlanan uzaktan eğitim, günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte, internet üzerinden öğretmen ve öğrenciyi karşılıklı etkileşimde bulunabildikleri ve bilginin anında karşı tarafa ulaşabildiği sanal ortamlara kadar taşınmıştır (Bozkurt, 2017: 86).

Uzaktan eğitim uygulamaları, senkron ve asenkron olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Asenkron uzaktan eğitim; öğretmen ve öğrencinin eş zamanlı olarak süreci ve sanal ortamı paylaşmadıkları, öğrencilerin içeriğe istedikleri zaman ulaşabildikleri bir modelken senkron uzaktan eğitim; öğretmen ve öğrencilerin eş zamanlı olarak internet üzerinde aynı sanal eğitim ortamını paylaştıkları, karşılıklı iletişim kurabildikleri bir eğitim modelidir (Karatepe vd. 2020: 1263). Yorgancı (2015: 1402), asenkron eğitimi “yer ve zamandan bağımsız olarak ders için gerekli dokümanların internet ortamında öğrenci ile paylaşıldığı, öğrenci ve öğretmen arasında iletişimin olmadığı eğitim” olarak tanımlarken, senkron eğitimi “öğrenci ve öğretmenin farklı mekanlarda birbirleriyle aynı zamanda etkileşimde bulunduğu çift taraflı iletişimin olduğu ortamlar” şeklinde

tanımlamıştır. Senkron eğitim, iletişim olanağı sağlaması, ders katılımı ve takibini sağlayabilmesi, anında dönüt sağlaması gibi imkanlarla yüz yüze eğitim avantajlarından bir kısmını karşılamaktadır.

Uzaktan eğitim süreci; eğitimcileri, öğrencileri ve aileleri birçok yönden etkilemiş, eğitimin ev ortamına taşınmasıyla birlikte yaşam biçimlerinde belirgin farklılıklar oluşturmuştur. Daha öncesinde ders gün ve saatleri belli olan öğretmenlerin tüm güne yayılan bir çalışma durumu ortaya çıkmıştır (Yıldırım 2020: 13). Bu durumun öğretmen verimliliği ve motivasyonunu olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin normal şartlarda okulda geçirdikleri süreyi evde geçirmeleri de aile düzeninde bazı değişikliklere neden olmuş, ailelere yeni eğitsel roller yüklenmiştir (Bozkurt, 2020a: 121). Bu konuda her ebeveynin yeterli akademik donanıma sahip olamayacağını düşünürsek eğitim eşitsizliğinin belirginleşebileceğini söylemek mümkündür.

Okullar, öğrencilerin çok yönlü gelişimlerinin desteklendiği, akademik bilgi sağlama yanında sosyal becerilerinin de geliştirildiği eğitim ortamlarıdır (Bozkurt, 2020a: 127). Evde yürütülen sanal eğitim ortamı etkileşim imkânı sağlıyor olsa da duygu, düşünce, istek ve heveslerini paylaşabilecekleri fiziksel bir ortamın eksikliğini hissettirmektedir. Bu durumun da gelişimsel olarak birçok özelliğin desteklenememesine ve öğrencilerde bazı telafi edilmesi gereken eğitimsel boşlukların oluşmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Yıldırım (2020), ekran sürelerinin uzaması neticesinde, çocukların özellikle sosyal ve fiziksel açıdan olumsuz etkilenmelerini telafi etmek amacıyla özel müfredatların planlanması ve ders sürelerinin düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Dikkat süreleri diğer kademelere göre kısa olan ve özellikle fiziksel gelişim yönüyle desteklenmesi gereken bir dönemde olan ilkokul ve anaokulu öğrencilerinin gelişimsel kayıpları için ne gibi telafilere ihtiyaç duyulduğu da düşünülmeli gereken bir konudur.

Öğrenci ve öğretmenlerin sürece karşı tutum ve yaklaşımları, uzaktan eğitim deneyimlerini etkilemektedir (Yamamoto ve Altun 2020: 31). Yüz yüze öğretime alışkın ve teknolojiyi yeterince iyi kullanamayan öğrenciler ve öğretmenler uzaktan eğitime karşı daha olumsuz yaklaşabilmektedirler. Bu konuda Yıldırım (2020: 8), öğretmenlerin süreci nasıl kontrol edeceklerine dair yeterli bilgisi ve deneyimlerinin olmadığını, yeterli

teknolojik donanım, internet bağlantısı gibi altyapı gerekliliklerinin olmadığını, bu nedenlerle uygulanan sürecin tam olarak uzaktan eğitim sayılamayacağını öne sürmektedir.

Belirtilen durumların yanında uzaktan eğitimin birçok olumlu özellikleri olduğu da düşünülmektedir. Yamamoto ve Altun (2020: 32), ileriki zamanlarda dijital öğrenme ismiyle anılacak olan uzaktan eğitimin, var olan eğitim uygulamalarına bir alternatif olarak görülmesinden ziyade, tercih edilen ilk yöntem olacağını ileri sürmektedir. Ayrıca pandemi nedeniyle zorunlu geçilen bu sistemin çıktılarının değerlendirilerek geliştirileceğini, yeni teknolojik gelişmelerle birlikte verimliliği artırılmış temel öğrenme sistemi haline geleceğini belirtmektedir.

Daha öncesinde farklı kademelerde ve farklı öğrenim süreçlerinde tercih edilmesine karşın, pandemiyle birlikte tüm kademelerde zorunlu olarak uygulanmaya başlayan çevrimiçi eğitim uygulamasının yenilikçi bir yaklaşım olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Covid-19 salgını yeni ve güncel bir durum olduğundan, bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerektiği söylenebilir. Özellikle eğitimin geleceği hakkında kaygıların, düşüncelerin ve önerilerin süreci bizzat yaşayanlar tarafından değerlendirilmesi, alanda yapılabilecek destekleme çalışmalarına katkı sağlayabilir. Bu amaçla yapılan çalışmamızda süreci deneyimleyen öğretmen, öğrenci ve aile görüşleri incelenmiştir.

Çalışmamızın ilk kısmında kavramsal ve kuramsal çerçeveye yer verilmiş olup eğitim, uzaktan eğitim ve salgın kavramları üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde ele alınan kavramlar, ilgili alt başlıklarla açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci kısımda detaylı bir şekilde araştırmanın yöntem ve metoduna, ayrıca literatürdeki benzer çalışmalara yer verilmektedir. Üçüncü kısımda çalışmada elde edilen bulgular paylaşılmaktadır. Son kısımda ise içerik analizine tabii tutulan verilerin değerlendirilmesine yer verilmekte olup öğretmen, öğrenci ve ailelerin görüşlerinden elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Eğitim

Sosyal bir varlık olarak insanların yaşam becerilerini sürdürebilme, çevresine uyum sağlayarak hayatta kalabilme sürecinde eğitim daima var olmuştur. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğüne göre eğitim; “çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine, okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme” şeklinde tanımlanmıştır. Bir diğer tanımda ise eğitim, “kişinin zihnî, bedenî, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona birtakım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki hayat boyu süren, plânlı ya da tesadüfî çalışmaların tümü” olarak belirtilir (Akyüz, 2020:2).

Eğitim sözcüğünün kökeni incelendiğinde “eğit” fiilinin eski Türkçe kaynaklarında kullanılan “beslemek, yetiştirmek” anlamına sahip “igit” fiilinden hareketle türetildiği belirtilmiştir (Bayar 2006: 109). İngilizce karşılığı olan “education” ise; Latince “beslemek” anlamına gelen “educare” sözcüğü ile “dışarı çekmek, ortaya çıkarmak, bir yere doğru götürmek” anlamına gelen “educere” sözcüklerinden türetilmiştir (Akt: Koçoğlu, 2020: 2; Duman, 2003:2).

Diğer bazı tanımlar ise tarihsel sıraya göre şu şekilde sıralanabilir. (Akt: Ayas, 2013:4; Çelikkaya, 2009; Erden, 1998; Şişman, 2006):

“Eğitim; insanı olgunlaştırmanın en iyi yoludur (Eflatun).”

Eğitim; insanın ahlaki davranışlar kazanması sanatıdır (Aristo).

Eğitim; insanın doğuştan getirdiği bütün gizil güçlerin (kabiliyetlerin) geliştirilmesidir (Kant).

Eğitim; sosyal olmayan nesli sosyalleştirmektir (E. Durkheim).

Eğitim; çocukları yetiştirme ve insan yapma sanatıdır (J.J. Rousseau).

Eğitim; bedenen sağlam, yüksek kavrayışlı, güzel konuşmasını bilen, yeme içme ve maddi zevklerde aşırılığa kaçmayan, adaletli olan... bir vatandaş yetiştirmektir (Farabi).”

Anlam bakımından eğitim kavramıyla iç içe geçmiş ve sıklıkla karıştırılan öğretim kavramının da ayrı olarak tanımlanması uygun olacaktır. Eğitimin bir parçası olan ve örgün eğitim olarak da isimlendirilen öğretim kavramı; teşkilatlı ve düzenli olarak genellikle bir öğretim kurumunda öğretmenler tarafından, araç gereç kullanılarak öğrencilere bilgi aktarılması, öğretilmesi çalışmalarının tümü olarak tanımlanır ve öğretilen şeyler kişinin davranışlarında olumlu yönde değişiklikler meydana getirmişse eğitim haline dönüşür (Güven, 2014: 2).

Bireyin doğumundan itibaren davranışlarında birtakım değişiklikleri içeren eğitimin tarihinden de söz edilebilir. Birey ve toplum merkezli değişikliklerin eğitsel yaşama yansımalarını temele alan eğitim tarihi; farklı sistemleri, öğrenme ortamlarını, materyalleri, etkinlikleri, kuramları, felsefeleri, yaklaşımları, stratejileri, yöntem ve teknikleri kapsamaktadır (Koçoğlu, 2020:1). Birçok düşünür ve bilim insanlarının katkısıyla gelişme gösteren ve insanlık tarihi kadar eski olan eğitimin tarihine bakıldığında; ilkçağda yalnızca belli kesimlere özgü ve daha çok günlük yaşam becerileri kazandırmaya yönelikken, yazının bulunmasıyla yazıcıların eğitilmesi söz konusu olmuştur. Antik Yunan’da Sokrates, Aristo ve Platon gibi düşünürlerin de önerileri ile eğitime üst düzeyde önem verilmiş ve asillere özgü bir uğraş olarak nitelendirilmiş olan eğitim; Rönesans ile birlikte bilim ve sanat alanındaki gelişmeler Avrupa’da eğitime yüklenen anlamları değiştirmiş ve sıradan vatandaşlara da sunulan bir hizmet haline dönüşmüştür (Güven, 2014:3).

1.1.1. Eğitimde Çocuk/ Öğrenci

Toplumun en temel birimi olan ailenin bir üyesi olarak çocuk, ana rahmindeki dönemden itibaren bebeklik ile ergenlik çağı arasında gelişme gösteren, yetenekleri henüz gelişmemiş insan yavrusu olarak tanımlanmaktadır (TDK Türkçe Sözlüğü). Eğitim öğretim sürecinin merkezinde yer alan öğrenci kavramı ise, “eğitim görmek amacıyla ders alan kimse” olarak tanımlanmakta ve gelişimsel bir eğitim felsefesi içinde ‘gelişen zihinsel yeteneklere sahip birey’ olarak görülmektedir (Elkind, 1999: 180).

Toplumun yön verdiği eğitim ile yetiştirilen çocuk, gelecekte yine eğitime yön veren toplumun bir parçası olur. Elkind (1999:35), egemen olan siyasal, toplumsal ve dinsel karakterlerden türetilen çocuk imgelerinin, tarihin her çağında eğitim

uygulamalarını belirlediğini ifade eder ve tarihsel olarak çocuk imgesini şu şekilde açıklar:

Antik çağdaki çocuk imgesi, toplumun yasaları ve kültürü içinde eğitilmesi gereken küçük bir yurttaş imgesiyken; Ortaçağda yaygın çocuk imgesi, mal veya kölelik ideolojisi ile tutarlı olan bir taşınır eşya ya da bir mülk parçası olmuştur. Sömürgecilik zamanlarında; özellikle kölelerin çocukları çiftlikte çalışacak veya küçük yaşlarda ev dışında çırak olarak çalıştırılacak ticari kazanç olarak görülmekteyken; Endüstri Devrimiyle birlikte, özellikle göçmenlerin ve yoksulların çocukları başta olmak üzere çocuklar; ucuz fabrika işçileri olarak görülmüştür. Bunu izleyen sosyal reform hareketi, çocuk imgesini ucuz fabrika işçiliğinden, fabrika işinde çalışan çırak imgesine dönüştürmüştür; çocuklar, fabrikaya gönderilmek yerine fabrikada çalışmak üzere hazırlanmaları için okula gönderilmiştir. Modern imgeler ise daha bilimsel kökenli olup çocuğu bir birey olarak kabul etmektedir (Elkind, 1999: 35). Bu felsefenin yansıması olarak eğitim uygulamaları, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde düzenlenmektedir.

1.1.1.1. İlkokul Kademesindeki Eğitim

İlköğretim ve Eğitim Kanununun (2012) 1. ve 7. maddesindeki tanımlarına göre ilköğretim, “kadın-erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimin verildiği, dört yıl süreli ve zorunlu ilkokul ile dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşan bir Milli Eğitim ve Öğretim Kurumu” dur.

"İlköğretim Kurumları Yönetmeliği" (1997)' ne göre, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda ilköğretim kurumlarının amaçları; öğrencilerin ilgi, istek, yeteneklerini, becerilerini ve zihinsel çalışmalarını birleştirerek çok yönlü gelişmelerini sağlamak; Atatürk ilkelerine ve inkılâplarına, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ile uluslararası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, görevlerini yapma ve sorumluluk yüklenebilme bilinci kazandırmak; millî ve evrensel kültür değerlerini tanımlarını, benimsemelerini ve geliştirmelerini sağlamak; bireysel ve sosyal gelişimlerini destekleyerek doğaya, kültüre, toplumsal düzene duyarlı olarak hayata ve üst öğrenime

hazırlamak; meslekleri tanıtarak ve seçeceği mesleğe uygun okul ve kurumlara yönlterek sorumluluk duyan, üretken, verimli, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunan bireyler olarak yetiştirmek olarak özetlenebilir (eğitimhane, 2020).

İlköğretim Kurumlarının tarihine bakılacak olursa, Selçuklu ve diğer İslam ülkelerinde mektep denilen ilköğretim düzeyindeki okullar Osmanlılarda halk arasında Sıbyan mektebi olarak anılmaktaydı ve 4-5 yaşlarından 9-10 yaşlarına kadar kız ve erkek çocukları bu okullarda karma biçimde öğrenim görürlerdi (Akt: Doğan vd., 2014: 116: Kömürcü, 2010).

İlköğretim kademesi için bazı yenilikler ve yasal düzenlemeler ile birlikte eğitimin ilk defa zorunlu hale getirildiği 1824 yılından günümüze kadar zorunlu eğitim süresinin değiştirildiği tarihler aşağıda özetlenmiştir (Akt: Doğan vd., 2014: 116: Gündüz, 2011: 9)

*“1824 Ergenlik çağına kadar sıbyan okullarına devam mecburiyeti getirildi.
1847 Dört yıl sıbyan mektebi+ iki yıl Rüştîye zorunluluğu getirildi.
1869 Sıbyan mektebi süresi, dört yıl, iki yılda Rüştîye zorunludur.
1913 Zorunlu öğretimin tekrar altı yıla çıkarılması kararına varıldı.
1921 Zorunlu eğitim dört yıla indirildi. İsteyen bir yıl daha okuyabilir.
1923 Zorunlu eğitimin süresi beş yıla çıkarıldı.
1973 Sekiz yıllık eğitime geçme kararı alındı. Deneme uygulamalarına başlandı.
1997 Tüm yurttan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçildi.”*

Türkiye’de 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005, 2009 ve 2018 yıllarında yenilenen İlköğretim Programlarında; zaman içinde ülkenin eğitim politikalarına, benimsenen eğitim felsefesine, bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarına, gelişen teknoloji ile değişen yaşam kültürüne göre müfredatta birtakım değişikliklere gidilmiş; ders içeriklerinde, uygulamada, kullanılan yöntem-teknik ve materyallerde yenilikler ile sistem geliştirilmeye çalışılmıştır (Akt: Gelen ve Beyazıt, 2007: 462: Çelenk, Tertemiz, Kalaycı, 2000:34–176; Arslan, 2005; Gözütok, 2003).

Günümüzde ise 2012-2013 eğitim öğretim yılında 4+4+4 zorunlu eğitim sistemine geçilmiş; bu sistemle birlikte ilk 4 yıl ilkokul, ikinci 4 yıl ortaokul, üçüncü 4 yıl lise olarak düzenlenmiş; mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş arası olarak belirtilmiştir (Akt: Doğan vd., 2014: Güven, 2012: 118).

1.1.1.2. İlkokul Kademesindeki Öğrencilerin Gelişim Özellikleri

Büyüme ve gelişme sözcükleri gerçekte birbirlerinden farklı sözcükler olup yapısal artışı dile getiren büyüme kavramı; bedende gerçekleşen kilo, boy artışı gibi sayısal değişiklikleri içeren, fiziksel olarak büyümenin yanında çocuğun beyniyle iç organlarının yapı ve büyüklüğünde değişimleri de ifade eden bir kavramken; gelişim ise; sadece ölçümlerle açıklanamayan, birçok yapı ve işlevi bütünleştiren karmaşık bir olgudur (Yavuzer, 1984, s. 32).

Çevresiyle etkileşim sonucu gelişen ve kendine özgü bir kişilik kazanan insan, hayatı boyunca öğrenme ve gelişme göstermektedir (Başaran, 1982: 26). Birey olma sürecindeki çocuğun gelişimi, “kişilik, benlik, birey olma, ilgi ve öğrenme becerileri, dikkat etme, hatırlama ve konsantrasyon kavramları, bedensel, duyuşsal ve zihinsel gelişim özellikleri, ahlak, dil, moral ve kavram gelişimi, cinsel gelişimi, sosyal gelişimi, ergenlik dönemi özellikleri ve ruhsal sorunlarını” kapsayan geniş bir alandır (Doğan, 2007: 156).

Çocuğun gelişim alanlarının çok yönlü desteklenmesinde, sosyal ve kültürel gelişimin ve bunların devamlılığının sağlanmasında, demokratik bir toplumun oluşturulmasında ve geliştirilmesinde, toplumun yaşam standardının yükseltilmesinde ilköğretim önemli bir etkiye sahiptir (Samancı, 2014: 575).

Piaget tarafından “Somut İşlemler Dönemi” olarak adlandırılan 7 ile 11 yaş arasını kapsayan bu süreçte çocuklar bilişsel gelişim açısından temel düzeyde mantık yürütmeye ve problem çözmeye başlarken sosyal gelişim açısından yakın ilişkiler kurmaya ve zamanı da genel olarak anlamaya başlarlar (Samur, 2017: 216).

Aile ortamından çıkıp dış dünyaya açıldıkları, genellikle 7-11 yaş aralığına denk gelen ilkokul dönemindeki çocuklar; benmerkezcilikteki azalma ile birlikte akranlarına önem verme; benlik, bellek ve dil becerilerindeki gelişmeler sayesinde mantıklı düşünme; dönemin sonlarına kadar fiziksel gelişmelerinde yavaşlama olmasına rağmen ilgi duydukları sportif becerilerinde gelişme gibi özellikleri gösterirler (ÇADEM, 2015).

1.1.2. Eğitimde Öğretmen

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 43. Maddesinde öğretmenlik kavramı, “Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği” olarak tanımlanmakta ve öğretmenlerin bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifade etmekle yükümlü oldukları belirtilmektedir.

Öğretmen, öğretim faaliyetinden sorumlu kimsedir. Eğitimin temel unsurlarından biri olan öğretmenlerin, hem toplumsal hem de okul içinde önemli rolleri vardır. Temel görevi ulusal ve evrensel değerleri benimseyen, programda belirlenen amaçları davranışlarına yansıtan, öğrenmeyi öğrenen bireyler yetiştirmek olan öğretmenlerin; öğrencinin hem bilgi hem de davranış anlamında gelişmesi için formel eğitim kurumları olan okul ortamını etkili kullanmaları gerekir (Gündüz, 2014: 115).

Eğitim sürecinin başarısı, sürdürülebilir olması, niteliği ve kalitesinde önemli bir öge olan öğretmenlerin gerek hizmet öncesi gerek hizmet içi eğitimlerle niteliklerinin artırılması önemlidir (Ertürk, 2017: 2). Öğretmenler “empatik iletişim becerilerine, alan bilgisine, yaratıcı düşünme, eğitsel amaçlı gözlem yapabilme becerilerine sahip, sürekli kendini yenileyen, değişime ve gelişime açık, esnek, insanı ve mesleğini seven, hoşgörülü, öğrencilerin nasıl öğrendiğini anlayabilen ve etkili öğretim metotlarını uygulayabilen” bireyler olmalıdır (Yıldırım vd., 2011: 96).

Bireylerin, yaşadıkları topluma, yaşanan gelişme ve değişimlere uyum sağlayacak şekilde yetiştirilmesi için iyi bir eğitim sisteminin yanında nitelikli bir öğretmen kadrosu gerekmektedir (Çelikten vd., 2005: 209). Eğitimin niteliğinde önemli bir yere sahip olan etkili öğretmenin kişisel özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Akt: Yıldırım vd., 2011: 97: Özdemir, Yalın ve Sezgin, 2004:90).

“1. Güdüleyici kişilik; isteklilik, güvenilirlik, yakınlık ve mizah,

2. Başarıya adanmışlık; yüksek başarı beklentisi, teşvik edici olma ve destekleyici mesajlar verme,

3. Profesyonel davranış; amaçlı, bilgili, esnek, ciddi ve sistemli olmak.”

1.1.3. Eğitimde Aile

Sosyolojide en küçük toplumsal kurum olarak tanımlanan aile kavramı, bireylerin karşılıklı hak ve ödevlerle birbirine bağlı olduğu, ortak amaçlar çerçevesinde birleşmiş insanlardan oluşan bir birlik olarak da belirtilmektedir. Aile, içinde bulunduğu toplumun kültür özelliklerini yansıtmakta ve bu özellikleri gelecek kuşaklara aktarma görevini yerine getirmektedir (Kulaksızoğlu, 1989: 35).

Bireyler ilk öğrenmelerini aile ortamında gerçekleştirirler. Aile içi ilişkiler ve çevre koşulları, bireyin kişilik gelişiminde ve bilişsel gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Çiftçi, 1991: 4). Öğrencinin gelişim durumu, okul başarısı, sosyal gelişim özellikleri değerlendirilirken biyolojik, bilişsel ve psiko-sosyal durumların yanında yetiştiği ailede nasıl bir ilişki ve iletişim benimsendiği dikkate alınmalıdır (Aslanargun, 2007: 121).

Çocuğun hayata ve insanlara bakışını şekillendiren ilk ve en önemli birim olan aile, çocuğun biyolojik gelişim sürecinin önemli kısmını tamamlanması yanında psiko-sosyal gelişim evrelerinin ilk ve kritik döneminin de yaşandığı kurumdur. Çocukluğun ilk dönemlerinde temel ihtiyaçları karşılanan, ilgi ve sevgi gören, bir birey olarak benimsenen ve dinlenen, ailesiyle yeterince vakit geçiren çocuklar, okul döneminde sosyal ve duygusal açıdan daha uyumlu ve sağlıklı gelişim gösterirler. (Aslanargun, 2007: 120).

Aileler çocukların ilk öğretmenleri olmanın yanında eğitimcilerin birer ortaklarıdır. Çocuğun okul dışındaki çevresi, imkânları, bireysel ilgi ve ihtiyaçları konusunda aileler öğretmenler için bir bilgi kaynağı olurken; aynı zamanda öğretmenlerin, akademik yaklaşımlar, hedefler ve çocuklarının gelişimleri hakkında verdikleri bilgiler ışığında aileler de çocuğun eğitim sürecine destek olabilmektedirler. Anne-babalar çocuklarını güdülemede, okulda öğrenilenler ile dışarıdaki fırsatlar arasında bağlantı kurmada aktif rol üstlenebilirler (Akt: Kaysılı, 2008: 70: Danielson, 2002).

Gerektiğinde çocuğun okul derslerine destek olan aileler, okul yaşantılarından önce de çocukları eğitimsel olarak destekleyerek okula geçiş süreçlerini kolaylaştırırlar.

Englund ve diğerkleri (2004) tarafından yapılan ve aile katılımı ile akademik başarı arasındaki olumlu ilişkiyi ortaya koyan boylamsal araştırmada; doğumdan itibaren üçüncü sınıfa kadar anneler tarafından sağlanan eğitimin, zekâ bölümü puanları üzerinde doğrudan, birinci ve üçüncü sınıflardaki akademik başarıya ise dolaylı etkisi bulunmuştur. Ailelerin üçüncü sınıfta çocuklarından akademik olarak olumlu beklentilerinin olmasının, ailelerin üçüncü sınıftaki katılımlarına doğrudan etkisi olmuş, bu katılım öğrencilerin başarısını doğrudan etkilemiştir (Akt: Kaysılı, 2008: 74).

1.1.4. Okul-Aile Birliğinin Önemi

Okulun öğrenme çevresi olarak işlev görmesi için, kendi dışındaki çevreyle ve daha geniş bir toplumla iç içe olduğunun farkında olup hedeflerine ulaşmada bu çevreyle olan ilişkilerini geliştirmesi gerekmektedir. Bu çevrelerden birisi de öğrenme sürecini kolaylaştıran, okul dışında bir kültürel ortam yaratarak bu etkinlikleri güçlendiren aile ortamlarıdır (Kaysılı, 2008: 70).

Aile ve öğretmenler, çocuklar için daha verimli bir eğitim ortamı yaratmak adına ortak bir çaba göstermelidir. Çocukların başarılarının arttırılmasını amaçlayan ve aile-öğretmen-okul arasında karşılıklı saygıyı, ortak ilgiyi, açık bir iletişim tarzını gerektiren aile katılımı; ailelerin konuya özgü becerileri öğrenmelerinden, aile içinde uygun ilişkilerin geliştirilmesine kadar pek çok becerinin kazandırılmasını kapsamaktadır (Kaysılı, 2008: 78). Çocuğun evde oluşan ilk öğrenme deneyimleri, okuldaki öğrenme girişimlerine destek sağlamakta; böylece öğretmenin sınıf içi uygulamadaki başarı şansını yükselttiği gibi çocukların okul başarılarını da artırmaktadır (Çelenk, 2003: 30).

Okul ve aile iş birliği çalışmaları; okul tarafından başlatılan okul temelli aile katılımı ve ailenin başlattığı ev temelli aile katılımı olarak iki zeminde gerçekleştirilmektedir. Okul tarafından başlatılan okul temelli aile katılımı; “maddi kaynakların kullanılmasını, ailelerle iletişimde çeşitli stratejiler geliştirmeyi ve aile katılımı derecesini” içerirken, aile tarafından başlatılan aile katılımı; ailelerin çocukların dersleriyle ilgilenmelerini, ödevlerine yardımcı olmalarını, ev içinde belirlenen kuralları, çocukların gelişimini destekleyecek etkinlikleri ve okul sorunları ile ilgili sorumluluk almalarını içermektedir (Akt: Kaysılı, 2008: 73; Driessen vd., 2005). Ev temelli aile katılımı süreçte kazanımlar açısından önemli olsa da öğretmenler, bu durumun “yanlış

temellendirilmiş bilgi, okuldaki öğrenmelerin evde kavram yanılgılarına dönüştürülmesi vb.” gibi olumsuz sonuçlarının da yaşandığını belirtmektedir (Akt: Tabak, 2020: 105: Lawson, 2003).

Okul-aile iş birliğinin eğitim amaçlarını gerçekleştirmede yardımcı olduğunu belirten Martin, Tett ve Kay (1999), etkili okul-aile işbirliğinin gerçekleştirildiği toplumlarda ulaşılabilecek hedefleri şöyle sıralamaktadır (Akt: Aslanargun, 2007: 123):

- *“Okul ve toplum öğelerinin birbirlerini tamamladığı ve birbirleri için vazgeçilmez oldukları anlaşılır.*
- *Okulların, yeni bilgiler öğrenmeyi sağladığı gibi insanların hayata hazırlanmasında ve sosyalleşmesinde oldukça önemli olduğu inancı yerleşir.*
- *Okulda gerçekleştirilen başarılar sonucu öğrencilerin hayattan beklentileri yükselir ve yeni fırsatlar için çabaları artar.*
- *Eğitim yoluyla yerel bölge insanların ülkedeki karar sürecine katılmalarının ve kendi yaşamlarını şekillendirmelerinin önü açılır.*
- *Bilgi ve beceri düzeyi ne olursa olsun, eğitim aracılığıyla öğrencilerde ve ailelerde demokratik katılım ve etkin vatandaşlık bilinci gelişir.”*

Aslanargun (2007: 126), etkili bir okul-aile iş birliğinin, öğrencilerin akademik başarılarını destekleyeceği gibi çocukların sosyal-duygusal gelişim alanlarında da destek sağlayarak öğrencilerin haklarını, sorumluluklarını ve ödevlerini öğrenmelerinde, bunları davranış biçimine dönüştürmelerinde, toplumsal düzene uyum sağlayarak oluşabilecek düzensizliğin ve karmaşanın engellenmesinde oldukça önemli olduğunu belirtmektedir. İstenmeyen davranışların en aza indirilebilmesi için öğretmen, yönetici ve ailenin ortak çaba içerisinde olmaları, olaylara anlayışla yaklaşmaları, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap veren programlarla öğrencileri motive etmeleri gerekmektedir (Akt: Aslanargun, 2007: 125: Ovacık, 1991: Özdayı, 2004).

Yapılan araştırmalarda çocuğuna yakın ilgi gösteren, çocuğunun çalışma ortamını düzenleyen ve planlayan, başarısını övücü sözlerle destekleyen, başarısızlığında onu motive edici sözlerle yüreklendiren anne-babaların çocuklarının, akademik olarak yüksek başarı gösterdikleri gözlemlenmiştir; okul-aile birliğinin ve gerekli aile eğitimlerinin etkili şekilde uygulanması gerektiği belirtilmiştir (Satır, 1996: 92).

1.1.5. Eğitimin Toplumsal İşlevi

Toplum, “tarihsel gelişim içinde kültürün ve uygarlığın somutlaştığı ve bu niteliği ile de bireylerden farklı gerçekliği olan önemli bir bütünlüktür” (Aslan, 2001: 17). Bir diğer tanıma göre toplum, belirli sınırlar dâhilindeki doğal çevrede ortak gayeleri barındıran, sosyal kuralları içeren; iletişim, etkileşim, dayanışma içindeki insan topluluklarıdır (Başaran; 1983: 48; akt. Aslan, 2001: 27). Sayın (1935: 68)’a göre ise toplum, “topluluğa göre üye sayısı daha fazla ve yoğun olan, ‘ben’ duygusunun egemen olduğu, özgür iradeye dayalı ilişkilerin yaygın bulunduğu, ikincil ilişkilerin ağır bastığı, tinsel ve özdeksel öğeleri bulunan, sistem niteliği taşıyan, insan ömründen uzun olan, kendi kendini sürdüren, kendi kendine yeterli olan, örgütlenmiş, kurumlaşmış ve yapılaşmış bir toplumsal birliktir” (Dinçer, 2003: 103).

Eğitim; toplumsal, siyasal, ekonomik ve benzeri birçok yönü olan bir girişimdir (Dinçer, 2003:111). K. Hurrelmann’ a (aktaran Ergün, 1992: 60) göre eğitim; “bir toplumdaki tek tek bireylerin ya da grupların, toplumdaki başka kişilerin şahsiyet gelişimini olumlu yönde etkilemek için yaptıkları sosyal hareketlerdir”.

Hem işlevi hem kökeni bakımından toplumsal bir olgu olan eğitimin en önemli işlevlerinden biri sosyal yaşamın ürünü olan kültürü beslemek ve gelecek nesillere iletmektir. Her toplumun sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel değerleri eğitime yön verirken aynı zamanda eğitim de toplumsal yapıyı etkilemektedir (Aslan, 2001:16). Bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmeler sonucu sosyal yapıda yaşanan değişimler, eğitimi kültür aktarma işlevinden öte toplumsal, ekonomik, kültürel, siyasal, teknolojik vb. değişimlerden hem etkilenen hem de bu değişmeyi etkileyen, değişime katkıda bulunan bir yapı haline getirmiştir (Dinçer, 2003: 102).

Toplumsal düzen içinde var olan bireyler, öğrenme ihtiyacı ve yeteneklerinin doyurulmasını, geliştirilmesini sağlamanın yanında bulundukları sosyal sisteme özgü beceri, tutum, davranış ve değerleri öğrenip gelecek nesillere kültür aktarımını sağlamak amacıyla da sosyalleşmeye ihtiyaç duyarlar (Ergün, 1992: 57-75). Eğitimin toplumsal işlevlerinden biri de çocuğun davranışlarını değiştirerek sosyal bir varlık haline getirmektedir (Dinçer, 2003:105).

Aile ve diğer sosyal kurumlardan farklı bir yapıya sahip okul ortamları çocuklar için bir geçiş toplumdur. Aile ortamından farklı olarak çocuklar okul ortamında yabancı kişilerle, akranlarıyla, öğretmenleriyle, okul yöneticileri ve diğer personellerle iletişim halinde olarak sosyal ilişkiler ağını ve sosyal örgüyü tanırırlar. Böylece katılacakları diğer toplumsal ortamlardaki sosyal örgüyü tanıma ve öğrenme konusunda deneyim kazanmış olurlar (Ergün, 1992: 61).

1.2. Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim; bilişim teknolojileri kullanılarak farklı mekanlardaki öğretmenler ve öğrenciler arasında aktif iletişim kurma imkânı oluşturan, öğretmen ve öğrencilere birçok değişkenden bağımsız bir şekilde bireysel ve işbirlikçi çalışma ortamı sağlayan bir eğitim modelidir (Altıparmak, vd., 2011: 320). Diğer tanımlarına göre uzaktan eğitim, “coğrafi uzaklık nedeniyle eğitim öğretime erişimi kısıtlanan bireylerin, eğitimlerini sürdürebilmek için yeterli imkân, materyal ve öğretmenden yoksun kalmaları; fiziksel rahatsızlığı ya da engeli nedeniyle örgün eğitim faaliyetlerine katılamayan bireylerin, eğitim-öğretim gereksinimleri; kendini kültürel, akademik ve mesleki yönden geliştirmek isteyen bireylerin, eğitim-öğretim ihtiyaçları” gibi nedenlere dayalı olarak ortaya çıkan eğitim tasarımıdır (Akt: Sözen, 2020: 304; Newby, vd., 2006).

Kökleri yaklaşık üç asır öncesine uzanan ve disiplinler arası bir alan olan uzaktan eğitim; dünyada ilk uygulaması yapıldıktan yaklaşık iki asır sonra ülkemizde de 1923 yılından 1960’lı yıllara kadar kavramsal olarak tartışılmaya başlanmıştır. 1970’li yıllardan sonra orta eğitim düzeyinde uygulanmaya başlayan uzaktan eğitim; 1980 sonrası Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nin de kurulmasıyla yükseköğretime taşınmış; 1980 ve 1990’lı yıllarda ilk, orta ve yükseköğretim düzeyinde olgunlaşmış; 1990’lı yılların sonundan itibaren ise bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak artan eğitim fırsatlarıyla milyonlarca öğrenci tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Bozkurt, 2017: 86).

Bozkurt (2017: 87), Türkiye’de uzaktan eğitim sürecinde kullanılan yaygın teknolojilerin gelişiminin etkisiyle yaşanan dört dönem ve evrelerin, aşağıdaki gibi olduğunu belirtmektedir:

- “I. Dönem -Tartışma ve öneriler: Kavramsal (1923-1955).
- II. Dönem -Yazışarak: Mektupla (1956-1975).
- III. Dönem - Görsel-işitsel araçlarla: Radyo-Televizyon (1976-1995).
- IV. Dönem - Bilişim tabanlı: İnternet-Web (1996-...)”

İlk uygulaması 1728 mektup aracılığıyla başlayan uzaktan eğitim uygulamaları; sayısal sistemlerin ortaya çıkışı, internet, fiber optik, bilgisayar, televizyon ve diğer bilişim sistemlerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte e-posta yoluyla devam etmiş; günümüzde ise birbirleriyle kilometrelerce uzakta olan öğrenci ve öğretmenleri sesli ve görüntülü olarak iletişim kurabildikleri bir boyuta taşınmıştır (Kırık, 2014: 75).

Uzaktan eğitim kavramının temelinde dört ana unsuru Özarslan (2008: 56) şu şekilde sıralamaktadır:

- Uzaktan eğitim, başarılı olduğu takdirde diploma ve sertifika alabilme şansına sahip olan öğrencilere devlet kurumları aracılığıyla formel bir eğitim imkânı sunmaktadır.
- Uzaktan eğitim uygulamaları aracılığıyla öğretmen ve öğrenciler farklı zaman ve mekânlarda bir araya gelebilmektedirler.
- Yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla etkileşim imkânı da sunabilen uzaktan eğitim hem eşzamanlı (senkron) hem de ayrı zamanlı (asenkron) bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.
- Uzaktan eğitim kaynak ya da kaynaklar arasında bağlantı sağlanmasını gerçekleştirmektedir.

1.2.1. Çevrimiçi Eğitim

Uzaktan eğitim, asenkron ve senkron olmak üzere iki kola ayrılmaktadır. Asenkron uzaktan eğitim, minimum alt yapı ya da normal bir bant aralığındaki internet bağlantısı ile eğitim alınabilen, öğrencinin öğretmenden bağımsız olarak içeriğe istediği zaman ulaşabileceği, işlevin öğretmekten ziyade yönlendirmek olduğu öğrenci merkezli bir eğitim modelidir. Çevrimiçi eğitim olarak da isimlendirilen senkron uzaktan eğitim ise, öğrenci ve öğretmenlerin internet teknolojileri aracılığı ile eş zamanlı olarak bir araya

geldikleri, sesli ve görüntülü iletişim sağlayabildikleri sanal eğitim ortamı sağlayan bir modeldir (Karacı vd., 2010: 362).

İlk uygulaması 1728 yılında posta ile yapılan uzaktan eğitim, günümüzde gelişen bilişim teknolojileri sayesinde daha nitelikli, telekonferans ve internet uygulamaları biçiminde karşımıza çıkmaktadır (İşman, 2011: 3). İnternet tabanlı (çevrimiçi) uzaktan eğitim, gelişmiş teknolojik araçlar eşliğinde birbirinde mekânsal olarak uzak olan öğrenciler ve öğretmenlerin karşılıklı olarak etkileşimli bir şekilde bilgi alış-verişinde bulunması şeklinde de ifade edilebilmektedir (Kırık, 2014: 85).

1.3. Covid-19 Salgını

Koronavirüsler (CoV), “hafif ve orta derecede şiddetli solunum yolu hastalıkların yanı sıra MERS (Orta Doğu Solunum Sendromu), SARS (Şiddetli Akut Solunum Sendromu) ve COVID-19 (Yeni Koronavirüs Hastalığı) gibi şiddetli seyreden hastalıklardan da sorumlu; tek zincirli RNA’ya sahip, zarflı, yüzeyinde protein çıkıntıları olan büyük virüs ailesi” olarak tanımlanmaktadır. Etkeni SARS-CoV-2 virüsü olan COVID-19, ilk olarak Çin’in Vuhan şehrinde 2019 yılı Aralık ayının sonlarında ortaya çıkan, damlacık yoluyla bulaşan ve bulaştığı kişilerde ateş, öksürük, nefes darlığı gibi belirtilere neden olan yeni koronavirüs hastalığıdır (T.C. Bakanlığı, 2020a).

Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19 salgınına 30 Ocak’ta “uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu” olarak sınıflandırmış, ilk salgının başladığı Çin dışında 113 ülkede COVID-19 vakalarının görülmesi, virüsün yayılımı ve şiddeti nedeniyle 11 Mart’ta küresel salgın (pandemi) olarak tanımlamıştır. Ülkemizde COVID-19 ile ilgili çalışmalar 10 Ocak’ta başlamış ve 22 Ocak’ta T.C. Sağlık Bakanlığı Bilimsel Danışma Kurulu ilk toplantısı gerçekleştirilmiş; ilk vaka 11 Mart 2020’de saptanmış ve dünyada olduğu gibi ülkemizde de vaka sayılarında artış görülmüştür. İlk vakanın tespit edilmesinden itibaren halk sağlığı önlemleri ile vaka görülme hızının düşürülmesi ve salgın eğrisindeki yükselişin yavaşlatılması, sağlık hizmetine olabilecek yoğun talebin önüne geçilmesi, kademeli olarak salgının zararlarının azaltılması, salgının sınırlandırılması ve baskı altına alınması hedeflenmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020b).

1.3.1. Geçmişte Yaşanan Salgınlar

Salgın, “Belirli bir alanda, belirli bir grup insan arasında, belirli bir süre boyunca beklenenden daha fazla vaka görülmesi” olarak tanımlanmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020a).

Tarihte bölgesel ve dünya genelinde yaşanan salgınlar aşağıda sıralanmıştır (Parıldar, 2020: 20-24):

- SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome - Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu); koronavirüsün (SARS-CoV) neden olduğu, damlacık yoluyla bulaşan bir solunum yolu hastalığı olup 2002-2003 yıllarında Hong Kong’ta başlamış ve otuz yedi ülkeye yayılarak %50 oranında 65 yaş ve üzerini etkilemiş olan salgındır. Dünya çapında 8.422 vaka ve 916 ölüme neden olmuştur.
- İnsandan insana yakın temas yolu ile yayılan MERS (Middle East Respiratory Syndrome-Orta Doğu Solunum Yolu Sendromu); ateş, öksürük ve nefes darlığı ile belirti veren ve tüm yaşlarda görülebilen bir salgın olup, ilk olarak 2012’de Suudi Arabistan’dan bildirilmiş, Arap Yarımadası ve 2015 yılında Kore Cumhuriyeti’nde büyük bir salgına neden olmuştur.
- İnsanlarda nadir görülen ve ölümcül bir hastalık olan Ebola Virüsü Hastalığı (EVD); esas olarak Sahra altı Afrika’da bulunan, enfekte bir hayvan ya da Ebola virüsü bulaşmış hasta veya ölü bir kişiyle doğrudan temas yoluyla bulaşan bir salgındır.
- Sifiliz Salgını; Treponema pallidum alttürünün neden olduğu cinsel yolla bulaşan bir enfeksiyon olup, ilk olarak 1493’de Kristof Kolomb’un gemisindeki bir grup denizci ile Amerika’dan gelmiş, 18.-19. yüzyıllar arasında Avrupa’da çok yaygın görünmüş, antibiyotik ile birlikte 20. Yüzyıl sonlarında etkisi hızla azalmış olan hastalıktır.
- Dişi anofel sivrisinekleri aracılığıyla insanlara bulaşan, ateşli bir hastalık olan Sıtma Salgınları (mal’aria: kötü hava); Dünya çapında olduğu gibi ülkemizde de özellikle Güney ve Güneydoğu Anadolu’da görülmeye devam etmekte ve bildirimi zorunlu olan hastalıklardandır.

- Grip Salgınları; etkeni, zarflı tek zincirli RNA virüsleri olan Orthomyxoviridae ailesindeki influenza virus A, B ve C tipleridir ve geçirdikleri sürekli mutasyon ile İnfluenza A ve B her yıl salgın yapabilirken, C tipi ise yalnızca hafif hastalıklara neden olmaktadır.
- 20. yüzyılda birkaç on yıl ara ile meydana gelen grip pandemilerinden en şiddetlisi 1918-1919'da milyonlarca ölüme neden olduğu tahmin edilen, sağlıklı genç erişkinleri dahi etkileyen H1N1 virüsünün neden olduğu "İspanyol Gribi" olmuştur. Bu salgın I. Dünya Savaşı sırasında başlayarak askeri kampların sürekli yer değiştirmesi nedeniyle pandemi haline gelmiştir. 1956'da Çin'de ortaya çıkan ve 1958'e kadar süren influenza A H2N2 alt tipinin salgını olan ve 2 milyon ölümlle sonuçlanan "Asya Gribi", 1968'de A H3N2 virüsünden kaynaklanan ve yaklaşık 4 milyon ölüme neden olan "Hong Kong Gribi" de diğer grip salgınlarından.
- Tarihte kaydedilen ilk pandemisi 541 yılında Mısır'da başlamış olan Veba Salgınının, Kuzey Afrika, Avrupa, Orta ve Güney Asya nüfusunun %50-60'ını kaybettirdiği düşünülmektedir. "Kara Ölüm" olarak isimlendirilen ve bulgularının siyah renkli şişlikler (apse ve LAP) olan ikinci veba salgını, 1347-1351 yılları arasında ticaret yoluyla Asya ve Avrupa'da görülmüştür. 1720-1722 yılları arasında 75-200 milyon kişinin öldüğü düşünülen, Fransa'dan başlayan Büyük Marsilya Salgını'ndan sonra 3. Veba Salgını, 1855'te Çin'de başlayarak yayılmıştır.
- Etkeni V. Cholerae olan, su ve kontamine olmuş gıdalar ile bulaşan, akut ishale ve saatler içinde ölüme neden olan Kolera Salgını; ilk 1817'de ortaya çıkmış ve 19. yüzyılın en öldürücü hastalığı olarak 2004-2014 yılları arasında toplam 2.260.389 vaka, 45.543 ölüme neden olmuştur.
- Etkeni Mycobacterium leprae olan ve kronik bir enfeksiyon hastalığı olan Lepra Salgınlarının çoğu Güney Doğu Asya, Afrika ve Batı Pasifik bölgesinden olup ülkemizde bildirimi zorunlu bulaşıcı hastalıklardandır.
- Etkeni Salmonella typhi olan Tifo Salgınları; kirli içme suları ve pis yiyecekler ile bulaşarak bedene girdikten 7-15 gün sonra belirti gösteren, her yıl 20 milyon civarında vaka ve 200 bin kadar ölümlle sonuçlanan bir salgın hastalıktır.

- İlk olarak 1976'da Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde tanımlanan özellikle CD4 olmak üzere vücudun bağışıklık hücrelerine saldırarak enfeksiyon tablosu oluşturan HIV/AIDS, 1981'den beri 36 milyondan fazla insanı yok etmiş salgın hastalıktır.
- Çiçek Hastalığı Salgınları; damlacık yolu ile, yüz yüze temas, paylaşılan giysi ve yatak takımları ile bulaşabilen, tarihte en geniş yayılımla en çok ölüme neden olan bulaşıcı bir hastalık olup, tahminen 300-500 milyon kişinin kaybına neden olmuştur. Geliştirilen aşılar sayesinde kontrol altına alınmıştır.
- Sindirim sistemlerinde parazit olarak yaşadıkları bit, pire, kene ve akar gibi eklembacaklılar tarafından taşınan ve insan vücut biti tarafından insanlara bulaştırılan Tifüs Salgınları; özellikle savaşımlardan sonra sosyal yapının bozulduğu toplumlarda salgınlara yol açmıştır.
- Etkeni basili (*Mycobacterium tuberculosis*) olan, geçmişı insanlık tarihi kadar eskilere dayanan, Avrupa'da 1600'lü yıllarda başlayan ve yaklaşık 200 yıl süren salgınla çok sayıda kişinin ölümüne yol açan ve tarihte "Büyük Beyaz Veba" olarak adlandırılan Tüberküloz Salgınları; geliştirilen tedavi stratejileri ve aşısı sayesinde sayısı azalmakla birlikte hala varlığını korumaktadır.

1.3.2. Dünyada Covid-19 Salgını ve Etkileri

Çin'in Vuhan kentinde aralık ayında ortaya çıkan ve COVID-19 adı verilen hastalığa yol açan koronavirüs, 11 Mart'ta Birleşmiş Milletlere bağlı Dünya Sağlık Örgütü tarafından "pandemi" olarak sınıflandırılmıştır. Ocak 2019 sonunda, önce İran, ardından Avrupa'da salgın yayılmaya başlamış; Avrupa'da İtalya ile başlayıp, Almanya, İspanya ve Fransa'ya yayılırken aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nde de ilk vakalar görülmüştür. Bunu takiben İngiltere, Hollanda, Belçika, İsviçre ve Avusturya'da da vakalar görülmeye başlamış, Rusya'da ise, Nisan 2020'den itibaren vaka sayılarında artış yaşamıştır. Asya kıtasında nüfusu yüksek ülkeler olan Hindistan ve Bangladeş'te vaka sayıları artarken, başta Brezilya olmak üzere Güney Amerika ülkelerinde de vakalar artmıştır (Şirin ve Özkan, 2020:10).

Dünyanın dört bir yanına hızla yayılan salgın nedeniyle bazı ülkelerin aldığı ilk önlemler aşağıda maddeleştirilerek verilmiştir (BBC, 2020):

- ❖ Ocak ayından itibaren önlemler almaya başlayan Çin, öncelikle virüsün ortaya çıktığı Hubei eyaletinde 60 milyon kişiyi karantinaya almış, iş yerleri, okullar, ibadethaneler, toplu taşıma sistemleri ve çok sayıda kurumları kapatmış, spor müsabakalarının da aralarında bulunduğu toplu etkinlikleri iptal etmiş, Vuhan kentindeki stadyumları kitlesel karantina merkezlerine dönüştürmüş, hızlıca çok sayıda hastane inşa etmiş, başkent Pekin'e dışardan gelenleri bir süre karantina altında tutarak salgının yayılmasını önlemek amacıyla tedbirler almıştır. Ayrıca her haneden belirli sayıda insanın yalnızca hayati ihtiyaçlarını satın alması için evlerini terk etmesine izin vermiş, Çin'in karantina önlemlerini ihlal edenlerin üç ile yedi yıl arasında hapisle cezalandırılacağını bildirerek şubat ayından itibaren salgının yayılma hızını azaltmayı başarmıştır.
- ❖ En fazla koronavirüs vakasının görüldüğü ülkelerden biri olan İtalya, kademeli bir şekilde salgına karşı aldığı önlemlerini artırmış; seyahat kısıtlamaları ile önce 11 kasabaya giriş ve çıkış yasaklamış, bazı festivaller ve spor müsabakalarını ertelemiştir. Ardından 16 milyon kişinin yaşadığı İtalya'nın kuzey bölgeleri karantinaya almış, mağazalar, restoran, bar, kafe gibi mekânları kapatmış; halktan, sağlık ve iş gerekçesiyle zaruri olmadıkça evlerinden çıkmamalarını, iş, sağlık, ya da gıda gibi temel ihtiyaçlar gerekçesiyle evden çıkanların, polis kontrolüyle karşılaşırlarsa bu gerekçelerini yazılı olarak bildirmeleri gerektiğini, bu kurallara uymayanların cezai işleme tabii tutulacağını bildirmiştir.
- ❖ Hem ölüm hem de vaka sayısı açısından yoğun olan İran'da, meclis ve okullar kapatılmış, seyahat kısıtlamaları getirilmiş, cuma namazları, futbol müsabakaları ve Nevruz kutlamaları iptal edilmiş, bazı bölgelere girenlerin vücut sıcaklıkları ölçülmeye başlanmıştır.
- ❖ 2000'li yılların başındaki SARS virüsü nedeniyle bu tür salgınlara daha hazırlıklı olduğu düşünülen ve yine çok sayıda vakanın görüldüğü diğer ülkelerden Güney Kore; şubat ayında parlamentosunu ve mahkemelerini kapatmış, konserler ve çok sayıda etkinlikleri iptal etmiş, semptomları hafif olan hastaları başka merkezlerde karantina altına almaya başlayarak hastane yataklarını acil hastalara ayırmıştır. Şüpheli vakaların test edilebilmesi için fazla sayıda laboratuvarlar ve şoförlerin arabalarından inmeden, kimseye temas etmeden virüs testi yapmalarını sağlayan merkezler kullanmıştır. Ayrıca virüs tespit edilen herkese, isim bilgileri ile birlikte

insanların nerede olduğunu internetten canlı harita ile yayımlayan bir GPS çipi takmış ve böylece halka hastalardan uzak durma imkânı tanıyan farklı bir yöntem izlemiştir.

- ❖ Fransa’da ise,1000'den fazla kişinin bir araya geleceği türden toplumsal etkinlikler yasaklanmıştır. Önce bazı okullar, ardından ülke genelinde tüm okullar kapatılmış, bazı spor ve kültür sanat etkinlikleri iptal edilmiş, müzeler bir süreliğine kapatılmış ve nakit para kullanımı sınırlandırılarak internet alışverişlerine yönlendirilmiştir.
- ❖ İspanya, parlamentodaki bazı oturumları ertelemiş, İtalya'ya uçuşları sonlandırmış, kitlesel toplanmaları yasaklamış, futbol müsabakalarını ertelemiş, bazı bölgelerde tüm okullar ve üniversitelerin kapılarını kapatarak salgının yayılma sürecini kontrol altına almaya çalışmıştır.
- ❖ Almanya’da da alınan önlemler kapsamında futbol karşılaşmalarının seyircisiz oynanmasına karar verilmiş, seyahat kısıtlamaları getirilmiş, Güney Kore'dekine benzer, insanların arabalarından inmeden test yaptırabilecekleri laboratuvarlar kurulmuş, 1000'den fazla katılımcısı olan etkinlikler iptal edilmiş ve virüse karşı doktorların kullandığı maskelerin de aralarında olduğu ekipmanların yurtdışına satışı izne bağlanmıştır.
- ❖ Dünyanın en fazla yaşlı nüfusuna sahip ülkelerinden biri olan Japonya’da, acil durum önlemlerinin kapsamı geniş tutulmuş, insanların evlerinde tutulmasına yönelik planlar yapılmış, eğitime ara verilmesi ve çok sayıda kişinin bir araya gelebileceği türden mekânlar kapatılmış, ihtiyaç duyulan bina veya arsalar geçici bir süreliğine hastaneye dönüştürülmüştür.
- ❖ Koronavirüs vakalarının sayısı katlanarak arttığı ABD'de, ülke çapındaki büyük şirketler evden çalışmaya sevk edilmiş, konferanslar iptal edilmiş, basketbol, beyzbol, futbol ve hokey ligleri maçları ertelenmiştir.
- ❖ Çok sayıda kişinin hastalanmasının kaçınılmaz olduğu noktada hastalığı zamana yayarak sağlık sistemi üzerindeki baskıyı azaltmak ve hâlihazırda kış hastalıkları nedeniyle yoğun olan hastaneleri rahatlatmak hedefiyle İngiltere'de, hastalık belirtileri gösterenlere 7 gün boyunca ev karantinası verilmiş, yurt dışı tatiller iptal edilmiş, hasta ve yaşlıların yolcu gemileriyle tatile çıkmaması yönünde öneriler getirilmiştir.

- ❖ Belçika'da eğitime ara verilerek uzaktan eğitime geçilmiş, aile hekimleri için mevzuat değişikliğine giderek telefon görüşmelerinde soğuk algınlığı şikâyetini dile getiren herkese, seyahat geçmişine bakılmaksızın doğrudan 7 günlük hastalık izni verilmiş, hastada bu süre sonunda semptomların devam etmesi halinde hastaneye sevk edilmesi gibi tedbirler alınmıştır.

1.3.3. Ülkemizde Covid-19 Salgını ve Etkileri

Ülkemizde ilk vaka, 11 Mart 2020 tarihinde bildirilmiş olup salgın süresince hasta sayıları ve ölüm oranlarında dönem dönem artış ve azalma gözlenmiştir. Sağlık Bakanlığı Pandemi Bilim Kurulu tarafından hazırlanan ulusal rehber eşliğinde önlem, filyasyon, korunma ve tedavi müdahaleleri yapılmış; bu müdahaleler kapsamında kişilerin fiziksel mesafeye uyma, el hijyeni ve maske takma gibi kuralları uygulaması konusunda uyarılar yapılmış, bulaşma riskini azaltmak amacıyla okullarda yüz yüze eğitime ara verilerek genç nüfusun ve en büyük risk grubu olan 65 yaş üstü bireylerin evde kalması zorunlu tutulmuş, iş hayatında esnek çalışma ayarlamaları ve evden çalışma düzenlemeleri yapılmış, vakaların sık görüldüğü şehirlerde seyahat yasakları getirilmiş, hafta sonları sokağa çıkma yasağı uygulanmış ve kamusal alanda zorunlu maske takımı vb. kurallar getirilerek uymayanlara cezai işlem uygulamasına gidilmiştir (Şirin ve Özkan, 2020:10).

1.4. Covid-19 Salgını ve Eğitim İlişkisi

Küresel salgın sürecinde öğrenmenin sürekliliğini sağlamak, uzun süreli öğrenme kayıplarını engellemek amacıyla resmi ve özel tüm okullarda uzaktan eğitim uygulamalarına gidilmiş, ülkelerin teknolojik altyapıları, ekonomik imkanları ve coğrafi şartlarına göre yürütülen uzaktan eğitim süreci; televizyon ve/veya radyo yayınları, basılı öğretim materyalleri, çevrimiçi/online öğretim içerikleri veya etkileşimli canlı dersler gibi imkânlarla uygulanmaya çalışılmıştır (Sözen, 2020: 305).

Türkiye’de 11 Mart 2020’de görülen ilk vakanın hemen ardından tüm okullar ülke çapında kapatılmış; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından, bahar döneminde okulların açılmayacağı kararına varılarak tüm eğitim kurumlarında uzaktan öğretim ile öğrencilerin desteklenmesi, derslerin yürütülmesi ve sınavların yapılması uygulamasına geçilmiştir (Eken vd., 2020: 119). MEB, 23 Mart

2020’de Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)’nin bazı kanalları üzerinden, ilk ve orta dereceli okullar için yayınlar yapacağını ve dersler vereceğini duyurmuş, bunun üzerine 18 milyonun üzerinde öğrenci için “uzaktan eğitim” programı çerçevesinde sunucu öğretmenlerle hazırlanan dersleri EBA TV, EBA Canlı Ders ve EBA Akademik Destek uygulamalarıyla yürürlüğe koymuştur. Türkiye genelinde EBA, yaklaşık 3,1 milyar tıklanma oranıyla en çok ziyaret edilen onuncu İnternet sitesi olurken dünya genelinde ise en çok tıklanan üçüncü eğitim sitesi olmuştur. (Sözen, 2020: 312)

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE METODU

2.1. Araştırmanın Konusu

Covid-19 pandemisi yeni ve güncel bir durum olduğundan bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle eğitimin geleceği hakkında kaygıların, düşüncelerin ve önerilerin süreci bizzat yaşayanlar tarafından değerlendirilmesi, alanda yapılabilecek destekleme çalışmalarına katkı sağlayabilir. Araştırmanın konusu, alışılmış okul ortamından çıkan ve eğitimi çevrimiçi uygulamalarla yürüten öğretmen, öğrenci ve dolaylı da olsa bu durumdan etkilenen velilerin yaşadıkları bu yeni deneyimlerle birlikte sürece bakış açılarını ve görüşlerini tespit etmeye yöneliktir. Araştırmada elde edilecek bulgulardan, alanda çalışan program hazırlayıcıların, öğretmenlerin, okul müdürlerinin ve rehberlik hizmetleri çalışanlarının faydalanacağı düşünülmektedir.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

COVID-19 salgını nedeniyle dünya genelinde pandemi ilan edilmesi ve okulların kapanması ile birlikte eğitim uzaktan yürütülerek yeni bir yaklaşım denenmiştir. Eğitim sürecinin uzaktan ve çevrimiçi uygulanması ile alışılmış okul ortamı dışına çıkmıştır. Bu yeni deneyim ise öğrenci, öğretmen ve ebeveynlerin daha önce karşılaşmadıkları yeni durumlarla ve yeni ihtiyaçlarla karşılaşmalarına neden olmuştur.

Bu çalışma ile aşağıdaki soruların cevapları araştırılmıştır,

1. Çevrimiçi eğitimin öğretmen/öğrenci/veli görüşleriyle avantajları nelerdir?
2. Çevrimiçi eğitimin öğretmen/öğrenci/veli görüşleriyle dezavantajları nelerdir?
3. Pandemi süreci sonrası öğretmen/öğrenci/veli görüşleriyle eğitim önerileri nelerdir?

Uzaktan ve çevrimiçi eğitime geçilmesiyle eğitim alanında birçok olumlu ve olumsuz etkilenmelerin olduğu görülmektedir. Bu durum öğrenciler başta olmak üzere öğretmen, okul müdürü, okul personeli ve velileri de etkilemektedir. Bu çalışmada süreç

içinde bulunan ve etkilenen öğretmen, öğrenci ve ebeveynlerin yaşadıkları olumlu-olumsuz deneyimlerin neler olduğu, bu deneyimlerin duygu durumlarını, bakış açılarını ve yaşam biçimlerini nasıl etkilediği, süreç sonrasında eğitime yaklaşımları ve önerilerinin neler olduğu incelenmiştir. Yaşadıkları bu deneyimlerde olumsuzlukların nasıl giderilebileceği, olumlu yönlerinin nasıl geliştirilebileceği, eğer varsa çocukların eğitimsel gelişimlerinde ne gibi ihtiyaçların doğduğu, olduğu düşünülen eğitim açıklarının süreç içi ve süreç sonrasında ne gibi telafi çalışmalarıyla desteklenebileceği konularında görüş almak amaçlanmıştır. Çalışma bulgu ve sonuçlarının, pandemi süreci ve sonrasında eğitim alanında yapılacak rehberlik çalışmaları ve eğitim-öğretim programlarının planlanması, geliştirilmesi alanlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3. Araştırmanın Metodu

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri ve teknikleri kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Nitel araştırma, ele alınan konunun kendi bağlamında değerlendirildiği, insanların konuya yükledikleri anlamların yorumlandığı, bütüncül bir bakış açısı esas alınarak yorumlayıcı bir yaklaşımın kullanıldığı inceleme yöntemidir (Altunışık v.d, 2010: 302). Bilinen, farkında olunan bir durumu daha ayrıntılı ve derinlemesine olarak ele alabilmek için nitel araştırmanın desenlerinden olan fenomenoloji (olgu bilim) (Yıldırım ve Şimşek, 2008), araştırmanın deseni olarak belirlenmiştir.

2.3.1. Araştırmanın Katılımcı Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, kolaylı örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Bu tekniğin kullanıldığı durumlarda örneklem, araştırmacının genellikle yakın çevresinden rahatlıkla ulaşabileceği katılımcılardan oluşur (Şimşek vd., 2012: 112). Pandemi sürecinden dolayı okulların kapalı olması nedeniyle bu örneklem tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu Elâzığ ilinde belirlenen 1 özel ve 1 devlet okullarının ilköğretim 3. ve 4. sınıf öğrencileri, öğretmenleri ve ebeveynleri

oluşturmaktadır. Özel okuldan 5 öğretmen, 5 öğrenci, 5 veli ve devlet okulundan 5 öğretmen, 5 öğrenci, 5 veli olmak üzere toplam 30 kişi ile çalışılmıştır. Özel ve devlet kurumları birer değişken olarak belirlenmemiş olup, bu seçimin nedeni, çevrimiçi eğitimi farklı uygulamaları nedeniyle her iki okul türündeki bireylerin yaşadığı tecrübe ve beklentilerin farklı olabileceği, böylece daha fazla ve çeşitli veri elde edilebileceğinin düşünülmektedir. İlkokul dönemindeki çocukların seçilme sebebi ise dikkat sürelerinin kısa olması ve henüz yeteri kadar öz yeterliliğe sahip olmamalarının süreçteki yansımalarını inceleyebilmektir. Bu durum rehberlik ve ek eğitim hizmetleri gerektirebileceği için çalışma sonrası elde edilen bulguların alanda çalışacaklara faydalı olacağı düşünülmektedir. İlköğretim kademesi 3. ve 4. sınıfların seçilme nedeni ise hem daha önceki kademelerde okul deneyimi yaşayarak yüz yüze eğitim almış olmaları hem de devam ettikleri kademelerinde çevrim içi eğitim olarak iki süreci de tecrübe etmiş olmalarıdır. Bu sayede iki durumu daha somut bir şekilde karşılaştırabilecekleri düşünülmüştür.

2.3.2. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, katılımcılar ile çevrimiçi platformlarda görüşme sağlanmıştır. Görüşme yöntemi, araştırmanın amacına yönelik verileri toplayabilmek için katılımcılara soru-cevap şeklinde uyguladığı bir veri toplama yöntemidir (Şimşek vd., 2012: 142). Nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama araçlarından birisidir. Görüşme sürecinde; görüşmeyi yürüten ve soruları yönelten kişi görüşmeci, görüşme yapılan ve araştırma konusuyla ilgili bilgileri sağlayan kişi ise görüşülen ya da katılımcı olarak nitelendirilmektedir. Görüşmenin amacı, görüşülen kişilerin ele alınan olgu veya olaya karşı yaşadıkları tecrübeleri ve nasıl anlamlandırdıklarını açıklama olduğu için kişilerin deneyimleri, yargıları, duygu ve düşünceleri esas alınır (Şimşek vd., 2012: 142).

Görüşme formu tamamlanmadan önce araştırmanın katılımcı grubuna dahil olmayan 2 öğretmen, 2 öğrenci ve 2 veliye açık uçlu sorular sorulmuş ve gelen cevaplara bakılarak görüşme formundaki sorular genişletilip düzeltilmiştir. İlgili alan yazın taranarak ve pilot uygulama ile oluşturulan görüşme formu taslağı, Fırat Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görev yapan 2 öğretim üyesinin, ayrıca özel

okulda ve devlet okulunda çalışan birer öğretmenin değerlendirmesine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme formu metnine son hali verilmiştir. Yapılan pilot uygulama ve alınan uzman görüşleri ile görüşme formunun kapsam geçerliliğini sağlamak amaçlanmıştır.

Görüşme esnasında katılımcılara verdikleri cevaplar yinelenerek ifade etmek istediklerini tam olarak karşılayıp karşılamadığına dair geri bildirimler alınmıştır. Ayrıca yaş grubunun küçük olması nedeniyle öğrencilerin bazı sorulara cevap vermekte zorlandıkları/çekindikleri gözlemlenmiş, bu sebeple sorular “Sen olsaydın...?” ve benzeri şekillerde uyarlanarak sorulmuştur. Böylece daha şeffaf ve güvenilir veriler toplamak amaçlanmıştır. Veri analizinde kodlamalar ve verilen katılımcı cevapları iki farklı araştırmacı tarafından karşılaştırılmıştır. Bu adımlarla çalışmanın güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, veri toplama aracı olarak bir diğer yöntem olan gözlem de kullanılmıştır. Çalışma sürecinde ‘alan notları’ olarak isimlendirilen görüşme verileri yazılarak, fotoğraflanarak ya da video-ses kayıtları yapılarak elde edilebilir. Özellikle sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda kişilerin birbirleriyle iletişimin, etkileşimin nasıl sağlandığı, kültür bağlamı, sosyolojik yapısı gibi konularda elde edilecek bulgular için gözlem yöntemi tercih edilir (Şimşek vd., 2012: 149). Araştırmacı yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yaptığı görüşmeler yanında gerekli izinleri alarak çevrimiçi derslere de katılmış, sürece dâhil olarak verilere gözlem yoluyla da ulaşmayı amaçlamıştır. Katılımcıların bir kısmı ve süreç gözlemlenerek katılımcılardan toplanan bilgiler ile yaşanan durum karşılaştırılabilmiştir. Gözlem yoluyla elde edilen verilerin yeterli olmayacağı düşünülerek çalışmaya dâhil edilmemiş, yalnızca araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amaçlanmıştır.

Araştırmada yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu, çalışma grubundaki katılımcılara uygulanmıştır. Katılımcılarla çevrimiçi platformlarda yapılacak görüşme ile veriler toplanmıştır. Görüşülenin izni ve bilgisi dâhilinde veri kaybetmemek adına ses kaydı ve not alınarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Veri analizine geçilmeden önce ses kayıtları deşifre edilmiştir.

2.3.3. Araştırmanın Veri Analizi Süreci

Verilerin analizinde içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analizinde verilerin kodlanmasıyla temalar oluşturulur. Verilerin belirlenen tema ve kodlar altında düzenlenerek derinlemesine incelenmesini gerektiren bir analiz sürecidir. (Şimşek vd., 2012: 186). Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formlarındaki sorulara verilen cevapların ses kayıtları deşifre edilmiş ardından da nitel araştırmalarda analiz için sıklıkla kullanılan MAXQDA programına yüklenerek verilere kod ataması yapılmıştır. Katılımcıların ifade ettikleri görüşlerinden oluşturulan kod sistemi kategorileştirilerek temalar altında toplanmıştır. Temalar ve kodlar anlamlı bir bütün halinde düzenlendikten sonra ifadeler yeniden gözden geçirilerek kod atamaları kontrol edilmiştir.

2.4. Literatür Taraması ve Tanıtımı

Alanyazın incelendiğinde kısa sürede birçok benzer çalışmanın yapıldığı gözlemlenmiş olup ilgili çalışmamıza yakın olan araştırmalardan bir kısmına aşağıda yer verilmiştir:

- Kuzu (2020), Karadeniz Bölgesinde ilkökul öğrencilerinin aileleriyle yaptığı “COVID-19 Pandemisi Sürecinde Uygulanan İlkokul Uzaktan Eğitim Programı (EBA TV) İle İlgili Veli Görüşleri” isimli çalışmasında; öğrencilerin aktif dinleyici olarak derslere devam edebildikleri, endişe içinde olan çocuklarının öğretmenleriyle iletişim kurabildikleri ve yardım alabildikleri, evde bulunmalarından dolayı dikkat dağıtıcı unsurların var olduğunu, bu nedenle de konsantrasyon bozuklukları yaşadıkları, ödevlerin verilmemesi nedeniyle ders tekrarlarının yetersiz olduğu ve bağlantı sorunları yaşadıkları gibi sonuçlara ulaşılmıştır.
- Erol ve Erol (2020), İstanbul İlindeki ilkökul öğrencileri ve onların aileleriyle yaptıkları “Koronavirüs Pandemisi Sürecinde Ebeveynleri Gözünden İlkokul Öğrencileri Millî Eğitim” isimli nitel araştırmalarında; öğrencilerin korku-kaygı gibi duygular yaşadıkları, ders başarılarında gerileme yaşadıkları ve ailelerin bu süreci yönetme konusunda sıkıntılar yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.
- Yılmaz ve diğerleri (2020a), Türkiye’nin farklı bölgelerinden, çocukları farklı kademelerde öğrenim gören toplam 3675 aileyle yaptıkları “Farklı Öğrenim

Kademelerindeki Öğrencilere Verilen Uzaktan Eğitim Hizmetinin Veli Görüşlerine Değerlendirilmesi” isimli kapsamlı çalışmalarında; uzaktan eğitime erişim ve faydalanma konusunda kademeler arası farklılıklar olduğu, ailelerin öğretmenlerden çocuklarıyla iletişim halinde olmalarını bekledikleri gibi sonuçlara ulaşılmış, öğrencilerin uzaktan eğitimden en iyi şekilde yararlanabilmelerinin sağlanması gerektiğini ve bu sürecin psikolojik, akademik ve teknolojik olarak birbirini desteklediğini belirtmişlerdir.

- Güçlü (2021), ilkokul velileriyle yaptığı “İlkokul Velilerinin Pandemi (COVID-19) Sürecindeki Uzaktan Eğitimde Yaşadıkları Sorunlar” isimli çalışmasında; internet bağlantı sorunları ve teknolojik cihaz yetersizliği gibi teknik sıkıntıların yanında öğrencilerde ekran bağımlılığı ve diğer sağlık sorunları gibi sıkıntılar yaşandığı sonucuna ulaşmıştır.
- Arslan ve diğerleri (2021), çocuğu ortaokul kademesinde eğitim gören 15 aile ile yaptığı “COVID-19 Pandemi Sürecinde Verilen Uzaktan Eğitim Hakkında Veli Görüşleri ” isimli nitel çalışmasında; internet ve teknolojik cihazlara erişimlerinin yetersiz olduğu, öğrencilerin ders kaynaklarına ulaşamadıkları, ekran süreleri uzayan çocukların daha fazla teknolojik aletlere ve sosyal medyaya yönelerek bağımlılık geliştirdikleri gibi bulgular yanında; süreci verimli buldukları, yeterli olsa da ödevlendirmenin daha fazla yapılacağı gibi bulgular da elde etmişlerdir. Ayrıca veliler hem kendilerinin hem de çocuklarının bu süreci daha verimli sürdürebilmeleri açısından bilgilendirme ve bilinçlendirme eğitimlerinin verilebileceğini önermişlerdir.
- Özdoğan ve Berkant (2020), İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkilileri, okul yöneticileri, öğretmenler, okul psikolojik danışmanları, öğretim üyeleri, öğrenciler, veliler ile yaptıkları “COVID-19 Pandemi Dönemindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi Millî Eğitim” isimli nitel çalışmalarında; uzaktan eğitim sürecinin, salgın döneminde eğitime devam edilebilmesi, derslerin tekrar izlenebilmesi, zaman ve mekân açısından zorunlulukların kalkması, bulaşma riskini azalttığı için hastalıktan koruma sağlanması, teknolojinin eğitim alanında da kullanılabileceği konusunda farkındalık ve kullanımına yönelik beceri geliştirmesi gibi yönleriyle avantajlı bulunduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Ölçme ve değerlendirilmenin yeterli düzeyde yapılamaması, etkileşim ve sosyalleşme

konularında zayıf kalması, var olan fırsat eşitsizliğinin daha fazla belirginleşmesi, paydaşların bu sürece hazırlıksız başlaması, teknik problemlerin yaşanması gibi nedenlerle de dezavantajlı olduğunu belirtmişlerdir. Altyapının güçlendirilmesi, yeterli etkileşim ortamının sağlanması, gerekli teknolojik donanım ile fırsat eşitliğinin sağlanması, ders sayılarının azaltılması gibi önerilerde bulunmuşlardır.

- Bozkurt (2020b), ilköğretim öğrencileriyle yaptığı ve metafor analiziyle incelediği “Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi Sırasında İlköğretim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik İmge ve Algıları: Bir Metafor Analizi” isimli nitel çalışmasında; “kolaylaştırıcı, yaşam boyu öğrenme, öğretimsel bulunuşluk, yapılandırılmış öğrenme, topluluk hissi, özerklik, zaman ve mekan bağımsızlık, içsel motivasyon ve erişebilirlik” gibi olumlu metafor temaları çıkarken; “yalnızlık duygusu, yapaylık, sosyalleşme, dışsal motivasyon, izolasyon, iletişimsizlik, psikolojik uzaklık, kalite, eşitsizlik, anındalık ve duyuşsal yakınlık” gibi olumsuz metafor temaları çıkmıştır.
- Alper (2020), 71 öğretmenle yaptığı “Pandemi Sürecinde K-12 Düzeyinde Uzaktan Eğitim: Durum Çalışması” isimli nitel araştırmasında; öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecine ve teknoloji kullanımına uyum sağlayabildikleri, ekran başında olmak dışında ders anlatımını daha hızlı sağlayabildikleri ve öğrencilerin de dersi dinleyebildiklerini ifade ettikleri gözlemlenmiştir.
- Sağır ve Dal (2021), 263 sınıf öğretmeni ve 10 ilkokul öğrencisiyle karma yöntem kullanarak yaptıkları “Pandemi Sürecinde EBA Platformuna Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin ve Öğrencilerinin Görüşleri” isimli araştırmalarında; öğretmenler, EBA platformundaki ders sürelerini yeterli, eğitim içeriklerini programa uygun bulduklarını fakat öğrencilerle iletişim konusunda sıkıntı yaşadıklarını ifade ederken; öğrenciler, platforma ulaşmak için en çok telefon kullandıklarını, ek kaynaklarla desteklediklerini, ödevler konusunda zorlandıklarını ve fiziksel gelişimleri bakımından sürecin yetersiz kaldığını belirttikleri gözlemlenmiştir.
- Saygı (2021), sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları sıkıntıları belirlemek amacıyla yaptıkları “COVID-19 Pandemisi Uzaktan Eğitim Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştığı Sorunlar” isimli çalışmalarında görüştükleri 40 sınıf öğretmenlerinden elde ettikleri bulgulara göre; öğrencilerin derslere yeterli

düzeyde devam edemedikleri, öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme konusunda sıkıntı yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

- Çilek ve diğerleri (2021), uzaktan eğitim sürecinin ne derece verimli olduğunu belirleyebilmek amacıyla ilkokul öğretmenleriyle yaptıkları “Pandemi Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri” isimli nitel çalışmalarında; teknolojik donanım yetersizliği, salgından korunma, eğitimin sürdürülebilmesi ve teknoloji becerisi geliştirme gibi sürecin olumlu yönlerinin yanında; sosyalleşme konusunda yetersiz kalma, yaşanan internet bağlantı sorunları, yetersiz teknolojik alet gibi durumların da olumsuz olduğu belirtilmiştir. Ayrıca teknoloji kullanma konusunda eğitimler verilmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.
- Çelik ve diğerleri (2021), Samsun ve Balıkesir illerinden 35 sınıf öğretmeni ile yaptıkları “COVID-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri” isimli nitel araştırmalarında; öğretmenlerin uzaktan eğitimi “internet üzerinden etkileşimli ders işleme, okul dışından eğitim, farklı ortamlarda eğitim, internet ortamı, EBA, kitle iletişim araçlarıyla yapılan eğitim, aile ve öğretmen iş birliğiyle eğitim, etkileşimin sınırlılığını gerektiren ortamda kendi kendine öğrenme, dijital dünya, yenilenme, eğitim teknolojisi ve sürekli ve ulaşılabilir eğitim” gibi kavramlarla ilişkilendirdikleri gözlemlenmiştir. Sürecin eğitimde sürekliliği, iletişim ve etkileşimi sağlaması nedenleriyle olumlu olduğu ifade edilirken kullanılan dijital araçlardan ve ortamdaki kaynaklı sıkıntıların yanında öğretmenlerin süreci yönetme konusunda yeterli bilgi ve tecrübelerinin olmaması nedeniyle olumsuz bulunduğu belirtilmiştir.
- Koç (2020), ilkokul programının uzaktan eğitim uygulamasına uygunluğunu belirleyebilmek amacıyla yaptığı “İlkokul Öğretim Programlarının COVID-19 Sonrası Yaygınlaşan Uzaktan Eğitime Uygunluğunun İncelenmesi” isimli çalışmada; bilişsel alanın hatırlama ve anlama basamağındaki kazanımların öğrencilere uzaktan eğitim kanalıyla ulaştırılabileceği, programda yer alan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” alanındaki kazanımların dijital okur-yazarlık becerisiyle ilişkilendirilmediği sonucuna ulaşmıştır.
- Gören ve diğerleri (2020), Ankara’da görev yapan 4.141 yönetici 851.736 öğrenci ve 53.753 öğretmen ile yaptıkları “Küresel Salgın Sürecinde Uzaktan Eğitimin

Değerlendirilmesi: Ankara Örneği” çalışmalarında; uzaktan eğitime öğretmenlerin rahat erişim sağlayabildikleri, derslere devam edebildikleri; yöneticilerin de süreci takip ederek dersler için geribildirimlerde bulunduğu gözlemlenmiştir.

- Çaykuş ve Çaykuş (2020), pandemi sürecinin doğurduğu yeni yaşam koşullarından dolayı etkilenen çocukların psikolojik olarak desteklenmesini sağlamak amacıyla ilgili kişilere önerilerde bulundukları “COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Psikolojik Dayanıklılığını Güçlendirme Yolları: Ailelere, Öğretmenlere ve Ruh Sağlığı Uzmanlarına Öneriler” isimli çalışmalarında; çocukların kaygılarını, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilecekleri ortamların sağlanması, salgın konusunda gerekli ve yeteri kadar bilgi verilmesi, bu süreçle işlevsel olarak başa çıkabilme becerilerinin geliştirilmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.
- Ülker (2020), bölgesel ve eğitim kademesi farklı olarak Kosova’nın ortaokul ve lise grubundaki öğrenciler ile bu kademelerdeki öğretmenlerle yaptığı “Koronavirüs Salgını Döneminde Eğitim Uygulamalarının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Analizi: Kosova Cumhuriyeti Örneği” isimli araştırmasında; yüz yüze eğitiminin daha etkili ve verimli olduğu, geleneksel eğitimin derslere katılım ve devamını sağlama konusunda daha işlevsel olduğu bulgularını elde etmiş, uzaktan eğitim sürecinin teknoloji kullanma becerisini artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Okulların yüz yüze eğitime ara vermesine alternatif ve yenilikçi bir çözüm olarak kullanılan, eğitim- öğretim sürecinin sürekliliğini sağlamak amacıyla yürütülen uzaktan/çevrimiçi eğitim, birçok boyutuyla değerlendirilmelidir. Özellikle somut öğrenme döneminde olan ilkökul çocuklarının gelişimleri incelenerek yürütülen programlar geliştirilebilir. İlkokul öğrencilerinin gelişim özelliklerine bakıldığında; fiziksel olarak büyük kas hareketlerine eğilimlidirler ve hareketli etkinliklerden hoşlanırlar. Okul ortamında gerek teneffüslerde gerek ders içi-dışı etkinliklerde bu ihtiyaçlarını karşılayabildikleri söylenebilir. Sosyal-duygusal gelişim alanında ise ilkökul dönemi; arkadaşlarına değer verdiği, özellikle okula uyum sağlamada arkadaşlarının büyük rol oynadığı bir dönemdir. Yine uzaktan eğitim uygulamaları ile akran etkileşimleri azalmıştır. Bilişsel gelişim alanında bu dönemdeki çocuklar soyut kavramları henüz tam olarak algılayamazlar. Bu sebeple somut öğrenmeler ile yaparak-yaşayarak öğrenmelere ağırlık verilmesi gereken bir dönemdir. Uzaktan eğitim uygulamaları ile bu ihtiyaçların ne kadar karşılandığı henüz tam olarak bilinmemektedir.

Bahsedilen bu konular dâhilinde çevrim içi eğitim programlarının kullanılmasında karşılaşılan kolaylık ve zorlukların tespit edilerek sürecin verimliliğinin değerlendirilmesi bu çalışmanın amacıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Öğretmenlerin belirttikleri görüşler **sürecin değerlendirilmesi, ders sürelerinin değerlendirilmesi ve öğretmen önerileri** şeklinde kategorize edilerek kendi içlerinde alt temalara ve kodlara ayrılmıştır.

Sürecin değerlendirilmesi ana teması **olumlu görüşler** ve **olumsuz görüşler** olarak iki alt kategoriye ayrılmış, her bir kategori de yine kendi içinde ilgili alt tema ve kodlara ayrılmıştır. **Ders sürelerinin değerlendirilmesi** teması **30 dakikalık ders süreleri, 10 dakika ders araları ve 6 ders saati** olacak şekilde kategorileştirilmiştir. **Öğretmen önerileri** ise **sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler** ve **süreç sonrası telafi önerileri** olmak üzere iki başlık altında kategorize edilmiştir.

3.1.1. Sürecin Değerlendirilmesinde Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere sürecin değerlendirilmesi amacıyla sorular sorulmuştur. Gelen cevaplara göre **sürecin değerlendirilmesi** ana teması altında **olumlu görüşler** ve **olumsuz görüşler** olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir.

Şekil1: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumlu Öğretmen Görüşleri

Olumlu görüşler alt temasının altında **süreç yönetimi açısından, öğrenci kazanımları, öğretmen kazanımları** olmak üzere üç alt kategori belirlenmiş, her alt kategori de kendi içinde kodlara ayrılmıştır. Öğretmenlerin **süreç yönetimi açısından** belirttikleri olumlu görüşlerinden **eğitimde süreklilik, salgından korunma, elverişli sanal eğitim ortamı** kodlamaları elde edilmiştir.

Öğretmenlerin tamamı çevrimiçi eğitimin en olumlu yönü olarak **eğitimde süreklilik** kategorisi altında görüş bildirmiş olup verilen bazı cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

E6: “*Olumlu yönleri sadece en azından öğrenci okuldan uzak kaldığı sürece derslerden kopmuyor. Kötünün iyisi diyelim.*”

E7: “*İçinde bulunduğumuz duruma alternatifti ve en iyi alternatifti. Sonuçta okullarda sınıflarda bir araya gelemiyorduk, online eğitime geçmek durumundaydık ve bir kurtarıcı olarak karşımıza çıkmış olmasıydı.*”

E9: “*Çocukların en azından okulla bağları kopmadı, tamamen uzak kalmadılar. Biraz da olsa eğitimle iç içe olmaya çalıştık. Yüzde 30 da olsa verim aldık.*”

Salgından korunma kategorisinde belirtilen görüşler şu şekildedir:

E10: “*Öncelikle sağlıklarını korumak açısından iyi oldu ama bunun dışında pek bir olumlu yanı olduğunu söyleyemiyorum.*”

Elverişli sanal eğitim ortamı kategorisinde **E10**, sınıf ortamında dikkat dağıtıcı ve kontrol edemediği öğrenci davranışlarını (hareketlilik ve gürültü gibi), sanal eğitim ortamında kontrol edebildiğini, ayrıca materyalleri anında çocuklarla paylaşabildiğini, bu açıdan eğitime elverişli, zaman açısından ekonomik ve daha sessiz bir ortam sağlayabildiğini ifade etmiştir:

E10: “*Çocukları daha kolay adapte edebilme açısından benim için iyiydi çünkü dikkat dağıtıcı konuşmalar çok gerçekleşmiyordu. İstedğim zaman seslerini kapatabildiğim için konuya ben daha çok adapte olabiliyorum. Sınıfta dur-sus derken zaman kaybı yaşıyorduk ama online eğitimde böyle bir sorun yaşamadık tam zamanında dersimi işleyip zamanında bitirdim zaman kaybı yaşamadım. Aynı zamanda internet üzerinden gösterdiğim birçok şeyi yapabildim mesela çocuklar parmak kaldırdığında internet üzerinden cevaplarını yazabiliyorlar direkt otomatik katılabiliyordu, onlar da video açabiliyordu. Anında görüntü sağlayabiliyorduk. Zaman konusunda daha kontrollü olabilmek en iyi yönüydü.*”

Öğrencinin kazanımları alt teması altında “öz-düzenleme becerisi ve özgüven, teknolojiyi daha iyi kullanma, okul ve eğitime olumlu tutum ve temizliğe dikkat etme” görüşleri belirtilmiş olup bu görüşlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Öz-düzenleme becerisi ve özgüven kategorisinde öğretmenler, öğrencilerin ekran karşısında kendisini daha iyi ifade edebilecekleri ve bunun özgüvenlerine olumlu etkisinin olabileceğini (E1), tek başına derse katılım sağlamalarının öz-düzenleme becerilerini geliştirebileceğini (E5) ifade etmişlerdir:

E1: “Öğrenciler bilgisayarda daha iyi konuşabilirler, kendilerini ifade edebilirler çekinmeden. Bazıları daha çekingen olabiliyor, bilgisayardan daha iyi ifade edebilirler.”

E5: “Özgüven katkısı olabilir, derse tek başına katılıyor farklı bir ortamda farklı bir dünya olduğunu da gördü. Faydaları da olmuştur muhtemelen.”

Teknolojiyi daha iyi kullanma konusunda tüm öğretmenler çocukların gelişim gösterdiklerini ifade ederken aynı zamanda internette araştırma becerilerinin geliştiğini (E1) belirtmişlerdir:

E1: “Şimdiye kadar eline bilgisayar almayan öğrenciler bilgisayar kurdu oldular, her şeyini öğrendiler. Hatta onlar beni yönlendirip öğretiyorlar. Bilgisayarda bazı öğrencilerim de çok güzel araştırma yapıyorlar. Mesela bir ödev verdiğimde değişik sitelere girip çok güzel araştırma yapıyorlar. Araştırma yapma yetenekleri de gelişti internette.”

E6: “Teknolojiyi bizden daha iyi kullanmaya başladılar. Benim bilmediğim yerleri çocuklar biliyor.”

Okuldan uzak kalan çocukların bu süreçte eğitime, okula karşı sevgilerinin ve olumlu tutumlarının geliştiğini belirten öğretmenlerin **okul ve eğitime olumlu tutum** kategorisi altında verdikleri bazı cevaplar aşağıdaki gibidir:

E3: “Okulu çok sevdiklerini anladılar. Bir daha okul tatil olsun demeyeceğiz diyorlar. Yaz tatili bile istemiyorlar. Grupları ayırdığımız için birbirlerini ne zaman görececeklerini soruyorlar. Teknolojinin ve bilimin ne kadar önemli olduğunu öğrendik. 1-1.30 yıldır televizyondan uzmanları takip ediyoruz bu konuda terimleri, aşıları, tavsiyeleri biliyorlar. Eğitimin, bilimin, teknolojinin önemini anladılar. Okuyup bilim insanı olacaksınız diyorum herkes onların ağzından çıkacak bir çift lafa baktı.”

E7: “Okula döndüğümüzde 1-2 kere hem velilerle hem çocuklarla bir araya gelerek okula döndüğümüzde uyumumuz daha kolaylaştı, süreç daha hızlı ilerlesin diye sosyal anlamda da açığı kapatmaya yönelik çalışmalar yaptım. Okula sandığımdan daha hızlı adapte oldular. 1 yıl evdeyiz ve şu an tüm gün okulda olmamıza rağmen tatil yapmak istemiyoruz, okulu çok özledik diye döndüler.”

Bireylerin sağlıklı kalmaları gereken pandemi döneminde, çocukların bu konuda farkındalıklarının arttığını ve özbakım becerilerini geliştirdiklerini belirten **(E4-E9)** öğretmenlerden bazılarının **temizliğe dikkat etme** kategorisi altındaki görüşleri şu şekildedir:

E4: “Temizlik kattı. Eskiden özellikle erkek öğrenciler temizliklerine dikkat etmezken sürekli el yıkama davranışları ve dikkat etme eğilimi olduğunu gördüm.”

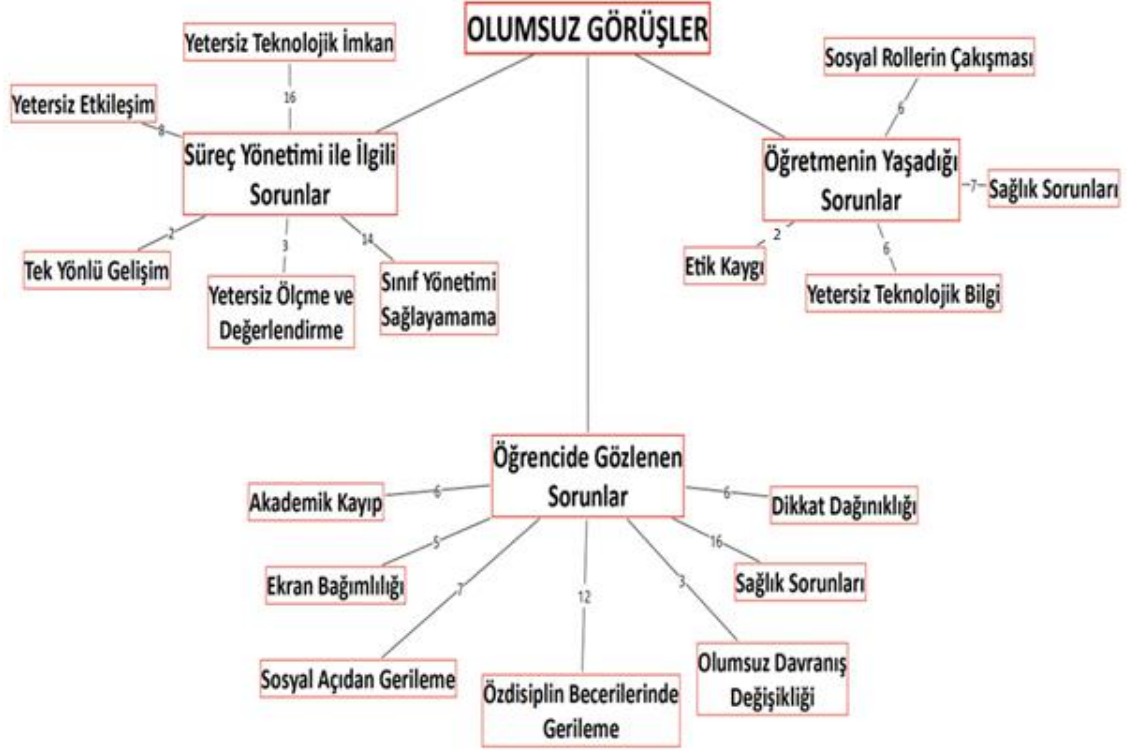
E9: “Sağlık açısından kendilerini korumayı, temizliği öğrendiler. Özellikle maske konusunda oturtular, yemeklerden önce sonra el yıkamayı öğrendiler. Mesafe konusunda tam istediğimiz gibi değil.”

Öğretmen Kazanımları alt temasının **mesleki ve kişisel gelişim sağlaması** kategorisi altındaki bazı öğretmen görüşlerine bakıldığında **E6**, teknolojiyi eğitim alanında kullanma becerilerinin geliştiğini; benzer şekilde **E10** da teknolojinin vazgeçilmez ve kurtarıcı olduğu farkındalığını kazandığını ifade etmiştir. Genel olarak teknoloji okur-yazarlık becerilerinin geliştiğini ifade eden öğretmenler bunu mesleki gelişim kategorisine alırken, farklı olarak **E7**; çevrim içi eğitim sürecinde kendisi ve eğitimleri için zaman ayırabildiğini, eğitimlerin çoğunun uzaktan olması sayesinde mesleki ve kişisel gelişimini destekleyecek eğitimler alabildiğini, hobileriyle ilgilenebildiğini belirtmiştir:

E6: “Teknolojiyi daha iyi kullanmayı öğrendik. Öğrencileri hem uzaktan hem de yüz yüze eğitimde gözlemleme imkânımız oldu. Daha çok kaynağa ulaşma imkânlarını öğrendik.”

E7: “Evde yeni hobiler edindim motivasyonumu sağlamak amacıyla, bol bol kitap okuyarak, biraz sosyal medya, resim yapmak, kalimba çalmayı öğrenmek, bazı konularda çevrim içi eğitimlere katılarak, sertifikalar alarak, bunun dışında eşimden destek alarak motivasyonumu sağlamaya çalıştım. Sanırım 1 yılda 80’e yakın bir eğitim ve sertifika alabildim. Şu an okul açıldı ve sadece 1 tane eğitime katılabildim.”

E10: “Kesinlikle. Meslek hayatımda internet üzerindeki eğitimin ne kadar önemli ve değerli ve hayatımızda olmazsa olmaz olduğunu anladım. Bunu da her öğretmenin bilmesi gerekiyor. İllaki sıkıntı yaşayabiliriz, karşımıza sıkıntılı süreçler çıkabilir. Biz de teknoloji ile iç içe yaşamak ve bilmek zorundayız bazı şeyleri.”

Şekil 2: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumsuz Öğretmen Görüşleri

Sürecin değerlendirilmesi ana teması altında belirlenen **olumsuz görüşler** alt teması da benzer şekilde “*süreç yönetimi ile ilgili sorunlar, öğrencide gözlenen sorunlar ve öğretmenin yaşadığı sorunlar*” olmak üzere üç alt kategoride ele alınmış ve her alt kategori de kendi içinde kodlara ayrılmıştır.

Öğretmenlerin **süreç yönetimi** kategorisi altındaki olumsuz görüşlerinden “*yetersiz etkileşim, tek yönlü gelişim, yetersiz teknolojik imkân, yetersiz ölçme ve değerlendirme, sınıf yönetimi sağlayamama*” kodlamaları elde edilmiş olup bazı cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

Yetersiz etkileşim kategorisi altında öğretmenlerden bazıları sistemin öğrencileri yeterince aktif kılmaya müsait olmadığını, sınıf mevcutlarının fazla olmasının da bunda bir etken olduğunu (E3) belirterek süreçte etkileşimin yaşanmadığını ifade ederken; bazı

öğretmenler (E5-E8) de bu yaş grubu için önemli olan göz teması, sözel pekiştireçler ve dönütlerin sağlanamamasından dolayı yaşanan eksikliklere değinmişlerdir. Ayrıca E8, özellikle sayısal derslerde çocukların yaparak-yaşayarak öğrenmelerinin kalıcı olacağını, uygulamalı derslerin teorik olarak anlatıldığında eksik kalacağını belirtmiştir.

E3: “Sınıf ortamında ilkokul olduğu için çocuklar her şeyi yaparak öğreniyorlar. Tahtayı çok kullanıyorlar, birbirleriyle iletişim halindeler her dersimiz öyle sürekli oturarak dinlemiyorlar ilkokulun eğitimi çok farklı her şeyi kendileri yapmak istiyorlar sürekli konuşmak istiyorlar, süremiz kısıtlı hepsine birden söz hakkı vermeme imkân yok 34 kişiyiz hepsi konuşmak istiyor kargaşa oluyor.”

E5: “İlkokul için fazla uygun değil. Bizim göz teması yapmamız dokunmamız lazım çocuklara.”

E8: “Okuldaki gibi olmuyor. 4. sınıf olduğundan deneylere dayalı, çocuğun görmesi yaparak yaşayarak öğrenmesi gereken konular var ama bunları biz yapamadık eksik kaldık. Birebir teorik anlattığın zaman anlayacağı dersler var bir de uygulamalı olması gereken dersler var bunlar olmadığında çocuklar yüzde yüz verim alamıyorlar. Özellikle fen ve matematik derslerinde bu sıkıntıları yaşadım. ... Çocuğa bakman, göz göze gelmen, dokunman, yanından geçerken başını okşaman bile eğitimde çok önemli fakat maalesef biz bunları yapamadık çocuklar bu yönden geri kaldılar. Çocuklar asosyal kaldılar. Bu konuda bizi de olumsuz etkiledi ... çocuklarla yan yana gelemiyorsun, fiziksel temas kuramıyorsun, göz teması kuramıyorsun. Çocuğu ödüllendirme konusu da uzaktan eğitimde geri kaldı bir aferin deme, bir alkışlatma, geçerken başını okşama öğretmenlikte çok önemli. Çocuk ile öğretmen arasında sıcak ilişkiyi sağlamak açısından. Ama maalesef bunlardan eksik kaldık.”

Tek yönlü gelişim alt kategorisi altında öğretmenler çocuklara sadece müfredattaki dersleri aktarabildiklerini (E7) ama çok yönlü gelişmeleri gereken dönemde bunu sağlayamadıklarını (E6) ifade etmişlerdir:

E6: “Diğer gelişim alanlarında hiçbir destek sağlayamadık öğrencilere.”

E7: “Çocuklarla aynı ortamda bulunmadığımız için duyguları eş zamanlı hissetmediğimiz ve yaşamadığımız için çok fazla olumlu yönünün olduğunu düşünmüyorum. Sadece çocuklara sunuş yolunu kullanarak müfredatı yetiştirme çabasına girdik, bizim için önemli olan sadece konuları yetiştirmektir, geri eksik kalmamaktır. Bu nedenle diğer konuları biraz ötelememiz olumsuz yönü oldu diyebilirim.”

Öğretmenler bağlantı sorunları, yetersiz internet ve teknolojik cihaz nedeniyle yaşanan sıkıntılardan bahsetmişler, bazı evlerde kardeş sayısından dolayı imkânların yetersiz kaldığını ve öğrencilerden bazılarının bu nedenle derse giremediklerini ifade etmişlerdir (**E1-E4**). Ayrıca **E4**, maddi imkânsızlıkların da bu gibi sıkıntıların nedeni olduğunu belirtmiştir. **Yetersiz teknolojik imkân** alt kategorisi altındaki görüşlerden bazıları şu şekildedir:

E1: “Bazılarının kardeş sayısı çok olduğu için aynı saatte denk geldiği için 3-4 kardeş mesela biri bağlanabildi biri bağlanamadı. En büyük sıkıntı öğrencilerle iletişim zor oldu. Konuşmak zor oldu. Bazen ses gitmiyordu bazen ses gitmiyordu, algılayamıyordu. Çocuklar ses gelmiyor diyordu. Giremeyince konularda geri kalıyorlardı. Çoğu zaman iletişim zorluğu çok çektik. Birileri algılıyordu birileri algılayamıyordu. Mesela yazılarını göstermek istiyorlardı ama yazı ekrana gelmediği için görünemiyordu. Onlar da çok büyük zorluk oldu. Problem soruyorsun mesela cevabını defterine yapıyordu, sana göstermek istiyor ama ekranda göremiyorsun. Ders işlemek büyük sıkıntı oldu.”

E4: “Devamsızlık yapan, tableti telefonu olmayan ya da bozulan, interneti biten ya da olmayan, bağlanamayan giremeyen çok öğrenci oldu başta. Birkaç hafta olur açılır gözüyle bakıyordu başta herkes evlerine internet bağlatma ve gerekli donanımları edinme konusunda belki maddi imkânlardan alamadı. İki kardeş olup evde tek cihaz olan öğrencilerim vardı sadece annesinin telefonundan giriyordu çocuk. İlkokulları aynı saate verilmişti iki kardeş de ilkokulda derse kardeşi girdiği zamanlarda kendisi derse giremiyordu. O bitirdi ben girdim diyorlardı. Maddi imkânsızlık vardı ama özensizlik de vardı insanlarda, bir katılma bir katılmama ya da uygun fiyatlı tabletler de vardı ama aile çok da önemsemiyordu süreci.”

Yetersiz ölçme ve değerlendirme alt kategorisi altında öğretmenler; okullarda yaptıkları deneme sınavlarını uygulayamadıkları ve bu nedenle öğrencilerin farklı soru tarzı göremediklerini (**E3**) ifade ederken, bazıları da geribildirim konusunda yetersiz kaldıkları için sıkıntı yaşadıklarını (**E5**) ifade etmişlerdir:

E3: “Biz deneme sınavları yapıyorduk her dersten sınavlarımız vardı hiç deneme yapamadık sınavlara giremediler. Sınav sisteminden eksikleri var. Daha farklı sorular görüyorlardı. ... Bizim her zaman her dönem her dersten üçer yazılı yapıp deneme yapıyorduk ama çocuklar eksik kaldı. Ortaokula daha hazır gidebilirlerdi. Biz yine en iyi

kademeydik ilkokulda alt yapıya sahiplerdi. Daha alt kademeler daha zorlandı okulu tanımıyor, okuma yazma bilmiyor. Ona rağmen birçok eksiklerimiz kaldı.”

E5: *“Değerlendirme yapamıyoruz. Okulda verilen ödevin geri dönüşünü hemen alıyorsunuz ama online da geri dönüş alamıyorsunuz. Değerlendirme kısmında zayıf kaldık.”*

Sınıf yönetimi sağlayamama alt kategorisi altında öğretmenlerden bazıları sınıf mevcutlarının kalabalık oluşu ve öğrencilerin hareketsiz kalması nedeniyle çocukları çevrimiçi ortamda kontrol edemediklerini, yeteri kadar söz hakkı veremediklerini belirtirken (**E2**), bazıları çocukları göremedikleri için arka planda oyun oynayabildiklerini (**E9**), bir anda dersten çıkabildiklerini (**E10**) ifade etmişlerdir:

E2: *“Sınıflarımız kalabalık olduğu için çocuklara çok söz hakkı veremiyoruz. Birebir ilgilenemiyoruz. Çocuklar biz görmediğimiz için sorduğumuz sorulara kitaptan, defterden bakarak cevap veriyorlar. Kontrolü yok. Zaten çocuk evde olduğu için istediği zaman görüntüsünü kapatıyor, tuvaletine de gidiyor, suyunu da içiyor, yemeğini de yiyor, yatağına uzanarak da dinliyor. Tabii çocuk 30 dakika sürekli oturunca sağa sola öne arkaya eğiliyorlar çok da verimli olmuyor, toparlamak zor oluyor. Anne babalarından çok yardım alıyorlar.”*

E9: *“Çocukları göremiyorsun, bir noktadan sonra çocuklar neyi görüp neyi görmediğini anladığında arka planda başka şeylerle uğraşmaya başladılar. Sürekli kontrolü bırakmamak lazım, göz teması kurmak lazım bunu yapmak istesem bu kez süreyi kullanamıyorsun. Konularını yetiştiremiyorsun. Mesela bazen bir derste bir matematik dersinde bir problem ancak çözebiliyorsun. Normalde 7-8 tane bazen 4-5 belki 10 tane çözebildiğin halde bunda en fazla 2 tane problem çözebiliyorsun çünkü çocukları takip etmen gerekiyor seni anladılar mı, alttan bir şey yapıyorlar mı ben o konuda çok yakaladım. Çocuk bölmüş ekranı oyun oynuyor ya da oraya resim koymuş çocuğa soru soruyorum cevap yok, gözlerine bakıyorum kımldamıyor, annesini arıyorum çocuk aşağıda. Demiş ki ders bitti, hâlbuki ders yeni başlamış. Yani internete hâkim olan kurnaz çocuklar da farklı şekillerde kullanıyor. Çok dikkat etmek gerekiyor.”*

E10: *“Onların ne yaptığını, işlem yapıp yapmadığını göremiyordum. Mesela kitaba yazıyor mu yoksa öyle mi gösteriyor gözle göremiyorum yanlışları varsa düzeltemiyorum, göremiyorum. Ne kadar kitabını aç desem de açmıyordu. Aile bir anda*

biz çıkacağız bir yere gideceğiz deyip dersten çıkıyordu. Okulda böyle bir problem olamaz, bir yere gidemez akşama kadar yanımda.”

Öğrencide gözlenen sorunlar alt teması altındaki “*ekran bağımlılığı, akademik kayıp, sosyal açıdan gerileme, olumsuz davranış değişikliği, öz-disiplin becerilerinde gerileme, dikkat dağınıklığı, sağlık sorunları*” alt kategorileri ile kodlanan öğretmen görüşlerinden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Ekran bağımlılığı alt kategorisi altındaki görüşlerden bir kısmı aşağıda belirtilmiş olup konuyla ilgili **E7**; bu süreçte ailelerin mecburiyet adı altında çocuklarına telefon-tablet gibi cihazlar aldıklarını, yeterince hassas yaklaşmamış olabileceklerini ifade etmiştir:

E3: “*Zaman geçirecek şeyler bulamadıkları için çocuklar tabletlerle oyalandı ve bu da birçok soruna neden oluyor.*”

E5: “*Biz çocukları ekrandan uzak tutalım derken bayağı bağımlı oldular ekrana.*”

E7: “*Sadece gelişimlerinde gözlemlediğim tek problem biz 1. Sınıftan beri gelişimleri engellenmesin diye tablet, telefona sınırlar getirmiştik. Rutinlerinin bozulmasına en büyük etki olarak bu tür araçlara bağımlılıkları geliştirmeleri oldu. Zaman içinde velilerden bu tür şikâyetler alıyorduk ama ben durumun bu kadar yoğun olduğunu bilmiyordum. Okula döndüğümüz 1. ya da 2. gün bir öğrencim ‘of çok sıkıldım keşke tabletimi de getirseydim’ gibi bir cümle kurdu. ... Velilerle de bu görüşmeleri yaptık ama çok dikkat ettiklerini söyleyemem. Çünkü öğretmenler vardı sabahdan akşama kadar canlı dersleri olan, sağlık çalışanları vardı, farklı işlerle uğraşanlar vardı çok fazla ilgilenemedikleri için çocuklar bu süreçte bu araçlarla haşır neşir oldular. Çocuklar boş zamanlarını ekran karşısında geçirme alışkanlığı kazanmışlardı. 4. Sınıfa kadar telefon edinmeme kuralımızı veliler bu dönemde çiğnediler, gerekçeleri canlı derse girebilmeleri ve veliler evde yokken benimle iletişim kurabilmeleri oldu. Aslında onlar da bu süreçte çocuklar telefon istiyorlar, alalım da biraz uzaklaşsınlar diye düşünmüş olabilirler.*”

Akademik kayıp alt kategorisi altında öğretmenlerin tamamı benzer cevaplar vermiş olup öğrencilerin konulardan eksik kaldıklarını (**E1**) ve okuma-yazma becerilerinde gerileme olduğunu (**E5-E9**) belirtmişlerdir. Farklı olarak **E9**, bu süreçte öğrencilere uyguladığı okuma programı ile bu alışkanlığı geliştirdiklerini ifade etmiştir:

E1: “*Verimlilik bakımından hiç verimli bir süreç olmadı. Şu an yüz yüze eğitime geçince anlıyoruz, orada anladıklarını söylüyorlar ama yüz yüze eğitim gibi*

anlamıyorlar. Anlamadıklarını fark ettim. Çok büyük kayıp var. Çok iyi öğrencilerim bile gerilemiş. Zaten geride olan az anlayanlar daha da gerilemiş. Şu an yazılı zamanındayız maalesef ki görüyorum büyük bir kayıp var nasıl toparlayacağız bilmiyorum. Diğer arkadaşlarla da konuşuyoruz aynı şeyi söylüyorlar.”

E5: *“Çocukların yazı kuralları, noktalama işaretleri, okumalarında gerileme var. Birkaç aileleri destekleyenler daha iyi ama diğerlerinde gerileme var.”*

E9: *“Okuma alışkanlığında iyi bir yol kat ettik her akşam 9 da mesaj atarım kitap okumadan uyumayın diye o konuda bayağı gelişme oldu. Diğer konuda öğretmen defteri görmüyor diye üstün körü özellikle ödev konusunda hızlı yapıp geçiştirme oldu yazılar bozuldu. Çocuklar da çok sıkıldı onlara da hak veriyorsun en azından günün 3-4 saatini aşağıda akranlarıyla oynamaları gereken çocuklar sürekli evin içinde kaldılar akranlarından uzak kaldılar.”*

Öz-disiplin becerilerinde gerileme alt kategorisinde tüm öğretmenler aynı görüşü paylaşmış; sürecin çocukları rahatlığa, disiplinsizliğe ittiğini (**E6-E9**), ödev sorumluluklarında gerileme gözlemlediklerini (**E1-E4**) ifade etmişlerdir:

E1: *“Sorumlulukları da yok gibi geçen sene daha sorumlulardı daha aktiflerdi bu sene her şey gevşemiş, olsa da olur olmasa da modundalar. ‘Kitabım evde kalmış aradım bulamadım, yazılımız vardı siz bana yazmamışsınız’ diyor. Hâlbuki ben onlara bildirmişim şu şu tarihler arasında yazılımız var diye yani bir şeyi onlara 2-3 kez tekrar etmem gerekiyor. Hiç disiplin kalmamış, gevşemişler.”*

E4: *“Yaptığımız eğitimden de geri dönüt alamadık, ödev gönderiyorum 3-5 kişi dönüyor, belirli kişiler yapmıyor, göndermiyor. Yıpratıcı bir süreçti. Önceden ödev karşı daha duyarlı hassa olup hiç aksatmadan yapan öğrencilerimin bile artık ödev yapmadığını, 2 sayfa ise 1 sayfasını yapıp diğerini yapmadığını, eksik yaptığını, arkadan cevapları alıp direkt geçirdiğini gördüm.”*

E6: *“Öğrencileri bir rahatlığa itiyor. Bazı öğrenciler kendine göre avantaja çeviriyor, dersleri dinlemiyor. Öğrenci görüntüyü kapatıyor, gidiyor oyun oynuyor. Öğrenciyi tembelliğe sevk ediyor. Bu süreçte rahatlığa alıştılar. Ayaklarını masaya koyarak ders dinleyen öğrenciler gözlemledik. Öğrencilerde olumsuz yönde çok büyük davranış değişiklikleri oldu.”*

E9: “Ciddiyet olmadığı yerde istediğin gibi eğitim de olmaz. Çocuk pijamasıyla kalkmış geliyor. Bunu velilerle de konuştum çocuk bu ekranın da bir okul olduğunu hissetsin ona göre bir ciddiyet olsun diye.”

Olumsuz davranış değişikliği alt kategorisinde farklı olarak öğretmenlerden bazıları (**E1**, **E7**) internet kullanma konusunda kendilerini geliştiren öğrencilerin bir kısmının, güvenli olmayan sanal ortamlarda yabancı kişilerle iletişime geçtiklerini ve kişisel bilgilerini paylaştıklarını gözlemlemişlerdir. Farklı olarak **E4**, oynadıkları şiddet içerikli oyunlar ve sosyalleşmemenin etkisiyle çocukların davranışlarında şiddet eğilimi olduğunu belirtmiştir:

E1: “Ahlaki olarak maalesef ki internet ve bilgisayar iyice öğrendiler çeşitli yazışmalar da yapabiliyorlar artık. Bunu maalesef velilerin kontrol etmesi gerekiyor. Biz öğretmen olarak başka sitelerde başka kişilerle konuşmayı, yazışmayı yasaklıyoruz ama ne kadar kural olabilir onu bilemeyiz. Farklı sitelere girip farklı siteleri kurcalayıp orada ne var ne yok öğrenebiliyorlar.”

E4: “Sosyallik açısından da sürekli söyledikleri bilgisayar oyunları, özellikle erkek öğrencilerde daha çok. Aile ile yapılan bir şey yok. Sosyallik açısından çok eksik kaldı çocuklar. Okulda da oyun kurup oynayamıyorlar, hep kavgaya gürültü. Çünkü oynadıkları bilgisayar oyunlarında hep şiddet olduğu için davranışlarında da bu yönde bir değişiklik gözlemledim.”

E7: “Çocukların ilk dönem aralarda ‘öğretmenim siz gidin biz vakit geçirelim’ gibi talepleri oluyordu. Bazılarında ses ve görüntüyü kapatıp çok kısa süreli olarak dinleme ihtiyacı duydum. Çünkü nasıl zaman geçirip birbirleriyle nasıl iletişim kurduklarını merak ediyordum. Bu konuşmalarından birinde çok yoğun bir şekilde oyun oynadıkları, oynadıkları oyunda tanımadıkları kişilerle iletişime geçtikleri, hangi şehirlerde yaşadıklarını, internet ortamında farklı insanlarla iletişime geçtiklerini fark ettim. Bununla ilgili veli ve çocuklarla görüşerek aşmaya çalıştık. Şu an bu durumları duymuyorum.”

Sosyal açıdan gerileme alt kategorisi altında öğretmenler benzer cevaplar vermiş; çocukların dil-konuşma becerilerinde gerilediklerini (**E1**), bunun yanında sosyal açıdan ilişki kurma ve paylaşma gibi becerilerinde de gerilediklerini (**E8**) belirtmişlerdir. **E9**, çocukların sosyal açıdan gelişim gösterebilmeleri için etkileşim ortamının gerektiğini

fakat bu süreçte sadece sanal ortamda oyunlar oynanması nedeniyle çocukların sosyal alanda eksik kaldıklarını ifade etmiştir:

E1: “Daha az konuşur olmuşlar, daha düzenli cevap verme olayları yok, daha kısa cevaplar. Evet- hayır şeklinde. Daha uzun aktif cevaplar verirlerdi, şimdi daha bir durağan olmuşlar zoraki ağızlarından laf alıyorsun.”

E8: “Sosyal yönlerini yitirmişler sanki daha asosyal durumdalar. Çocukların arasındaki ilişki bozulmuş gibi birbirlerine yaklaşımları tavırlarının düzelmesinin zaman alacak gibi. Duygusal olarak da etkilenmişler, paylaşma konusunda da eskisi gibi değiller. Sosyal ve duygusal olarak gerileme var.”

E9: “İnsanlar birbirleriyle ne kadar çok etkileşim içinde olurlarsa gelişimi de arkadaşlık ilişkileri de sosyal becerileri de birbirleriyle olan ilişkileri de o kadar gelişir çünkü toplumun içinde yaşayacak bu çocuklar ama maalesef çocuklarımızın birçoğu internet bağımlısı oldu. Birbirleriyle oynamayı neredeyse unuttular. ... Çocuklar hayatı birbirleriyle oynadıkları oyunlarla öğreniyorlar. Bu etkileşimler tamamen ortadan kalktı tamamen sanal ortamda oyun oynamaya başladılar çocuklar. Ben psikolojilerinin bozulmasından çok korkuyordum, hastalık kaygısı çocukların birçoğunda psikolojik yaralar açar diye ama gözlemlediğim öyle bir durum çok olmadı.”

Öğretmenler **dikkat dağınıklığı** alt kategorisi altında belirttikleri ifadelerden bazılarında çocukların dikkat dağınıklığı nedenleri olarak; hareketsiz kalmaları (**E2**), rahat bir ortamda bulunmaları (**E6**) olarak belirtmişlerdir. Ayrıca ev içinde eğitim için uygun bir ortamın sağlanmamasından kaynaklı olarak aile bireyleri tarafından yapılan gürültünün de bir neden olduğunu (**E4**) ifade etmişlerdir:

E2: “Çocuklar hareket edemediler, hareket edemeyince dikkat dağınıklığı oluyor, derse odaklanamıyorlar çünkü aynı sandalyede 30 dakika beklemek çocuklar için çok zor.”

E4: “Karşı tarafta bazen söz verip sesleri açtıklarında arkadan annelerinin sesleri, varsa küçük kardeşlerin bağırıışları, odaya girme istekleri. Arka taraftaki sesleri duyduktan sonra çocukların derse dikkat edip dinleyebildiklerini sanmıyorum. Tek bir oda var ısınan öğrenci o odada arkada annecanne o odada, kardeş tv açmış izliyor, hala arkadan geçiyor. Ev ortamında olması en büyük olumsuzluklardan biriydi.”

E6: “Çok verimli olmuyor öğrenci rahat bir ortamda olduğu için derse konsantrasyonu çok olmuyor.”

Sağlık sorunları alt teması altında öğretmenlerin görüşlerine göre “*hareketsizlik ve kilo artışı, uyku düzeninde bozukluk, dengesiz beslenme, göz bozuklukları*” alt kategorileri atanmış olup bazı ifadeler aşağıda yer verilmiştir. Çocukların özellikle hareketsiz kalmasından dolayı kilo artışları gözlemlendiğini, hareket etme isteklerinin kalmadığını, daha donuklaştıklarını, uyku-beslenme düzenlerinin bozulduğunu ve bu nedenle gelişimlerinin olumsuz etkilediğini, derslere yorgun katıldıklarını, gözlerinin bozulduğunu ifade etmişlerdir:

Hareketsizlik ve kilo artışı kategorisinde verilen bazı cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

E1: “*Hareketler kısıtlanmış eskiden daha cıvıl cıvıl hareketlilerdi şimdi daha donuk ve hareketi sevmeyen olmuşlar. Hepsi kilo almış oturmaktan.*”

E3: “*Aşırı şişmanlayan çocuklar var, hepsi aşırı derece kilo almışlar. Beden eğitimi ne zaman yapacaklarını soruyorlar. Okuldaki programda yok ama canlı derslerde bilgisayar başında ne kadar yapabiliriz ki. Okullarda temas ve yoğunluk olur diye yok, yapmıyoruz. İlkokul oyun çocuğu normalde her gün 1 saat beden dersi var ama şu an yok teneffüste oyunlarına bile razılar, buna bile çok mutlular çocuklar.*”

E4: “*Fiziksel olarak okula döndüğümüzde inanılmaz bir kilo artışı gördüm yaşıma göre. Her öğrencide değil ama çoğu öğrencide hareketsiz kalmak yanlış beslenmekten bir kilo artışı var.*”

E10: “*Oturmaya meyilli olmuşlar, oturmak istiyorlar, yazı yazmak istemiyorlar. Bilgisayardan yazalım, kısa olsun diyorlar. Kalem tutma istekleri bile kalmamış.*”

Uyku düzeninde bozukluk kategorisinde verilen bazı cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

E6: “*Beslenme ve uyku düzenleri çok bozuk. Saat 1-2 de yattığını söylüyor veliler.*”

E7: “*Salgın döneminde yaşadığım en büyük problem okul açıkken çocukların elde ettikleri rutinleri tamamen kaybetmeleri. Salgın döneminde bir öğrencim derse çok yorgun katılmıştı. Anneyle konuştuğumda sabaha doğru 5’te uyuduğundan böyle demişti ve ben eyvah demiştim. Henüz martın son haftalarıydı bunu duyduğumda. Bu beni çok endişelendirmişti, çok üzümüştü.*”

Dengesiz beslenme kategorisinde verilen bazı cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

E3: “Boyları uzamaları gerekirken kilo almışlar veliler de bunu söylüyor: hocam hep evde oturup bir şeyler yiyorlar.”

E7: “Kahvaltı sürelerinin sarkması, sabah 9 da kalkmalarına rağmen saat 1 de ders bittikten sonra ancak kahvaltı yapabilirim demeleri beni endişelendiren şeyler oldu.”

E9: “Kahvaltı saatleri beslenme düzenleri bozuldu okula geldiğinde 3 öğün okulda yiyordu akşam da evde ama şimdi 9 da ders başlıyor kahvaltı etmemiş bitene kadar yapmıyor dikkatini istediği kadar toplamıyor.”

Göz bozuklukları kategorisinde verilen bazı cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

E2: “Çocuklarda duruş bozuklukları da oldu.”

E9: “Birçoğunun da gözlerinde sıkıntılar başladı.”

E10: “Bilgisayarda durmak istemiyorlar, gözleri ağrıyor, kimisinin uykusu geliyor, artık bakmak istemediklerini söylüyorlardı. Gün boyunca ekrana bakıyorlardı göz hastalıkları başladı, 1-2 öğrencimde.”

Öğretmenin yaşadığı sorunlar alt teması “yetersiz teknolojik bilgi, etik kaygı, sosyal rollerin çakışması, sağlık sorunları” alt başlıklarıyla kodlanmış olup bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

Yetersiz teknolojik bilgi alt kategorisi altında benzer görüşler belirten öğretmenler; sanal eğitim ortamlarına hâkim olmadıkları ve çevrimiçi uygulamaları kullanma konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları için süreci yönetmekte sıkıntı yaşadıklarını, bu konuda yeterli destek alamadıklarını, kendi uğraşlarıyla keşfederek öğrendiklerini belirtmişlerdir:

E4: “İlk başta teknolojik olarak hiç bilmediğimiz bir durumdu zoom diye bir programı online eğitim olmadan bilmiyordum. Bunu bilmemek bize dezavantaj doğurdu. Programa hâkim değildik ve bunların eğitimleri verilmedi bize. Nereden çocukların sesini kapatacağım, nereden dersi daha iyi yöneteceğim, nereden ekran görüntüsü paylaşıp o ekran üzerinde yazı ve çizimler yapacağım. Birkaç hafta belki de 1 ay programı öğrenmek zaman aldı. Keşke onun eğitimi verilseydi ya da bir video hazırlanıp paylaşılsaydı. Sadece EBA’dan ders nasıl atanır verildi. Beni şahsen zorladı.”

E6: “İlk olarak teknoloji eğitimine ihtiyaç duyduk. Okulda bilgisayar öğretmenleri teknik destek verdiler ama yeteri kadar donanımlı olmadığı için süreç sekteye uğradı. Dışarıdan çok fazla destek alamadık. Hem teknoloji konusunda hem

öğrenciye yaklaşım konusunda. İnternette bu konuda destek veren sitelerden destek aldık ama yeterli değildi. ... İlk başladığımızda dosya, ders notu paylaşmayı bilmiyorduk. Zaman içinde tecrübe kazanarak bunları öğrenip yapmaya başladık. Tahtada bir matematik dersinde yazı tahtası olmayınca problem çözemiyorduk özellikle matematik derslerinde çok sıkıntı yaşadık. Tahta bir ihtiyaçtı.”

Öğretmenlerden bazıları **etik kaygı** yaşadığını belirtirken büyük çoğunluğu yaşamadığını belirtmiştir. **E5**, aldığı siber saldırı haberleri ve teknolojiye olan güvensizliği nedeniyle kaygı yaşadığını belirtirken **E8**, ev ortamındaki velilerin ve çocukların dikkatsizce farklı kıyafetlerle görüntüde yer alabildiklerini ifade etmiştir. Bazı öğretmenler ise eğitimden farklı ve gizli paylaşımlar yapmadıkları için endişe duymadıklarını belirtmişlerdir:

E5: *“Yaşadım bekleme odasına alıyordum oradan alıyordum öğrencileri. Oluyorsunuz sonuçta teknolojide her şey olabilir. Bir ara siber saldırı olmuş derse yabancı biri girmiş dediler. Görüntüleri de açmak zorunda kalıyorduk yoksa takip edemiyorsunuz çocukları.”*

E8: *“Mutlaka ki oluyor bu. Güvenlikle ilgili kaygı oluyor gerek benim gerek çocukların görüntüsü olsun. Çünkü ev ortamında farklı kıyafetlerle çıkabiliyor. Bazen veliler dalıp farklı kıyafetlerle girip çıkabiliyor. Bu kaygı ister istemez bu bilişim ortamında yaşıyor.”*

E6: *Bir endişem yok sonuçta biz çok gizli bir iş yapmıyoruz, öğrencilerimizle özel bir şey paylaşmadığımız için kaygım olmadı.”*

E7: *“Hayır hiçbir şekilde yaşamadım. Okulda bu konuda nasıl kaygı yaşamıyorsam burada da yaşamadım. Öğrencilerin yanında veliler ya da başka tanıdıkları oluyordu fakat benim için dersi dinlemelerinin hiçbir sakıncası olmadı. Bir ara bunların kaydedildiği, paylaşıldığı gibi şeyler söylenildi, haberler yayınlandı, verilerin paylaşıldığı çocukların görüntülerinin alındığı gibi. Sınıf ortamında ben veya çocuklarımdan görüntü ve seslerinden nasıl bir veri alınabilirdi ve kötü bir amaçla kullanılabileceği bana mantıklı gelmediği için ne etiksel ne güvenlik anlamında bir kaygı duymadım.”*

Sosyal rollerin çakışması alt kategorisindeki görüşlerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir. **E1**, ders saatlerinin evdeki sorumluluklarıyla çakıştığını ve bu konuda sıkıntı yaşadığını; benzer şekilde **E2**, saatlerin esnek bırakıldığında uyum sağlayabildiklerini

belirtirken **E4**, hem kendisinin evde küçük çocuğun olması nedeniyle mesleğinin sorumluluğu yerine getirmekte zorlandığını hem de velilerde bu durumu gözlemlediğini belirtmiştir:

E1: “Tabii ki. 14.30-da başlıyorduk eğitime akşam 18.30-19.00 a kadar devam ediyordu bu arada evde akşam yemeği olayları oluyordu aile bireyleri artık kendileri hazırlayıp yemek zorunda kalıyorlardı o konuda biraz problem vardı şimdi biraz esneklik geldi sadece çarşambaya düştüğü için sabahtan yapabiliyoruz. Şu anda herkes evde olduğu için farklı oluyor eskiden herkes okuldaydı beraber giriyorsun beraber çıkıyorsun. Düzenini ona göre yapıyorsun ama şimdi herkes evde sen de evdesin ders yapıyorsun yani olmuyor işte.”

E2: “Saatleri çakıştı. EBA bir ara kendi saatlerini koydu bir gün 14.30dan sonra başlıyordu bir gün 8.30 dan sonra. Öyle olunca akşam yemekleriyle çakıştı ama saatler esnek bırakıldığında sorun olmadı okuldaki gibi işlerimizi ona göre ayarladık.”

E4: “Ev ortamında olması çok zor, küçük çocuk olmasa da çocuk olması zor. Benim küçük bir çocuğum vardı ve 2-3 hafta o da kendi okuluna gitmedi, çok zorlandım. Bir taraftan çocuğum sesleniyor, diğer taraftan ders anlatmam gerekiyor, geçen bir ders süresi var. Kafayı yedik. Çok zordu. Kadın olmak başlı başına çok zor evin içinde ev sorumluluğu var hem öğretmensin içerden dışarı çıkamıyorsun. Bu süreçte psikolojik olarak çok yıprandım. Bütün yük annelerdeydi, karşı tarafta velilerimi de gözlemlediğimde hanımların sürekli pişir, taşır, temizle. Herkes de evde o kadar kişi bir anda evde bayan öğretmenlerde bu zorluğu gördüm. Bu konuda destek alamadık.”

Öğretmenlerin süreçte yaşadıkları en önemli sıkıntılardan biri de gerek fiziksel gerek psikolojik olarak sürecin sağlıkları üzerindeki olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir. **Sağlık sorunları** alt kategorisi altında öğretmenlerin belirttiği görüşlerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

E3: “Gözlerimde sıkıntı başladı doktora gitmeye korkuyorum ki bana sürekli takmam için gözlük verecek.”

E4: “En olumsuz yönü psikolojik olarak zor bir süreç, sürekli evdeyiz. İş temposuna alışmışız bir süre sonra çok yorucu ve sıkıcı oluyor sürekli evde olmak. Boynumda belimde ağrılar başladı kaynağı tamamen ekrana bakmaktan kaynaklı.”

E5: “Psikolojik olarak bayağı yıpratıyor insanı çünkü aynı anda bağlanamıyor öğrenciler derse tam başlıyorsun iki üç dakikada bir öğrenci bağlanıyor, derste kopma

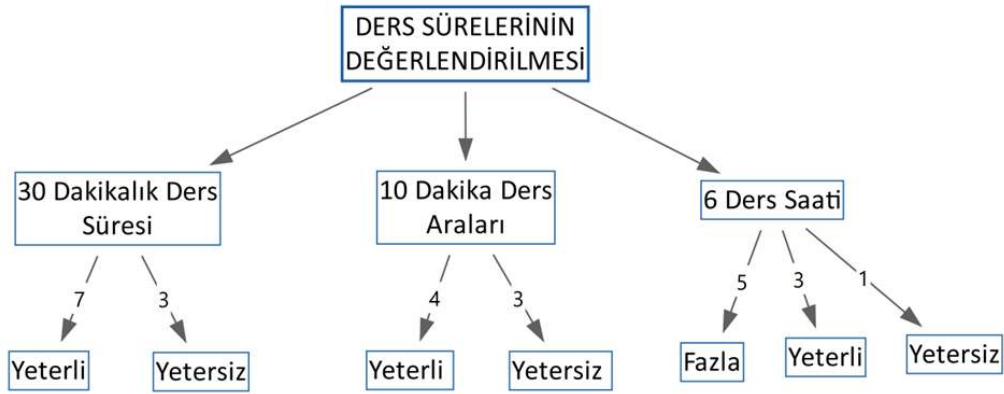
oluyor bağlanamıyorsun. Psikolojik de bir savaş verdik. Sırt ağrılarım da arttı bu dönemde.”

E7: *“Birçok yönden öğretmenden birçok şey beklenmesine rağmen öğretmenlerin içinde bulundukları durum hem idareciler hem veliler hem de çocuklar tarafından göz ardı edilmişti. Süreç bizim için de çok sıkıntılıydı bizim de psikolojimizi çok etkiliyordu ama bu konuda karamsarlığa düşen her öğrencinin her velinin yanında olmak durumundaydık. Çocuklara pozitif cümlelerle yaklaşıp süreç değerlendirmelerimize dikkat etmek durumundaydık. Ama bize bu açıdan bir rehberlik ya da herhangi bir şey sunulmamıştı. Tek başımıza baş etmek zorunda kaldık. Ders çalışma alışkanlıklarının öğretmen kontrollerinin olmamasından ertelenmesi. Öğretmenlerin herkesin yanında olduğu ama yalnız bırakıldığı bir süreç oldu. Özel okulda çalışmama rağmen benim için en büyük problem bu sürece uyum sağlamaları ya da atlatabilmeleri için hem öğrencilerin hem velilerin sadece sınıf öğretmenlerinin kaderine terkedilmeleriydi. Özel okul olmamıza rağmen bu anlamda ne öğretmenlere ne velilere ne de öğrencilere herhangi bir hizmet sunamadık. Sınıf öğretmenleri için ekstra yorucu oldu. Biraz bu konuda paylaşımımız olsaydı bizim için süreç daha rahat geçebilirdi. Hem akademik olarak hem de çocukların ruhsal durumları açısından tek başıma bir şeyler yapıyor olmak kendimizi tamamen unutturdu.”*

Öğretmenler sürekli bilgisayar başında ders anlatmanın göz, sırt ve boyun ağrılarına neden olduğunu (E3, E4, E5), ayrıca psikolojik olarak da yıprandıkları bir süreç yaşadıklarını (E5), bu süreçte yeterince destek bulamadıkları için yalnız hissettiklerini (E7) belirtmişlerdir.

3.1.2. Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Öğretmen Görüşleri

Çevrimiçi eğitim sürecinin verimliliğini belirleyen bir diğer unsurun da ders süreleri olduğu düşünülerek öğretmenlere yöneltilen sorularla bu sürelerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. **Ders sürelerinin değerlendirilmesi** ana teması altında “30 dakikalık ders süreleri, 10 dakika ders araları ve 6 ders saati” alt temaları belirlenmiş ve cevaplara göre **yeterli, yetersiz, fazla** kodlamaları atanmıştır.

Şekil 3: Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin **30 dakikalık ders süreleri** alt teması altında verdikleri bazı cevaplar aşağıdaki gibidir:

E9: “Okulda zaten 40 dakika yapıyorsun. Burada 30 dakika bu yaş grubu için iyi. Bunun 5 dakika zaten çocukların bağlanması, kitap defter açması ... kalıyor 25 dakika. O sürede de mümkün olduğu kadar çocukları derse katmaya çalışıyorsun. Çocuklar da sıkılmıyordu, daha fazla da çocukları o işinin karşısında tutmak da çocukların sağlığı için doğru değil.”

E10: “Ben verimli olduğumu düşünüyorum. Çünkü bir öğrencinin dikkat süresi hele ki ilkökul öğrencisinin en fazla 20 dakika. Zaten derse başlıyoruz ‘dur-sus-otur-tamam, artık kitabı açtık derse geçiyoruz’ derken herkesi kabul edene kadar 5 dakika geçiyor. Geriye 25 dakika kalıyordu dersi işliyor, materyalimi gösteriyordum. Son 5 dakika zaten çocuğun dikkati dağılıyor, sıkılıyor. İlkokul çocuğu olduğu için hareket etmek istiyor. Süre iyiydi, idealdi çocuk için. Derse oturana kadar zaten 10 dakika geçiyor.”

E6: “Ders süreleri yetersizdi. 30 dakika 6 saat ders saati müfredatımızı yetiştirmemiz için yeterli değildi. Öğrenciye 1 ayda anlatacağımız konuyu müfredat 2 haftaya indirmiş, öğrenci yeterince anlayamıyor.”

Öğretmenler bir ders süresinin 30 dakika olmasını genel olarak bu yaş grubu için yeterli bulmuş; derse başlamadan çocuğun hazırlanma evresiyle sürenin kısaldığını, kalan sürenin de ders için yeterli olduğunu, ders sürelerinin daha uzun tutulmasının çocukların sağlığı açısından da olumsuz olacağını (E9), ilkökul çağında oldukları için hareket etmek

istedikleri ve bu sebeple dikkatlerinin dağıldığını (E10) ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra bazı öğretmenler de müfredatı yetiştirebilmek için ders sürelerinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir (E6).

10 dakika ders araları alt teması altında ise öğretmenlerin verdiği bazı cevaplar aşağıdadır:

E6: “Aralar yeterliydi, daha uzun olduğunda öğrenci dağılıyor derse girmiyor, dağılıyor.”

E1: “Çocuklar için de çok zor mesela acıkıyorlar bir yandan yemek yiyorlardı bilgisayarın yanında. Aralar yetersiz, çocuklar 10 dakikada yemek yiyemiyorlardı.”

E4: “10 dakika yeterli değildi 15 dakika olabilirdi. Bağlantı sorunlarımız da oluyordu. Başta derse bağlanamadığım zamanlarda zamansal sıkıntı yaşıyorduk.”

Öğretmenler ders aralarının 10 dakika olmasını genel olarak yeterli bulmuş, ders aralarının daha uzun olması durumunda çocukların dikkatlerinin dağılacığını ve dersten kopacaklarını belirtmişlerdir (E6). Bunun yanı sıra ders aralarını yeterli bulmayan öğretmenlerden bazıları çocukların beslenme ihtiyaçlarını karşılayamamalarını (E1) gerekçe gösterirken, bazıları da bağlantı sorunları nedeniyle zamansal sıkıntı yaşadıklarını ve sürenin 15 dakika olması gerektiğini (E4) belirtmişlerdir.

6 ders saati alt temasında ise öğretmenler bir günde ekran karşısında 6 ders saati uygulaması için “fazla, yeterli ve yetersiz” gibi farklı görüşler belirtmiştir:

E4: “3+3 şeklinde yapıldığında verim alabiliyordum ama 6 saat arka arkaya derse 23 öğrenciyle başlayıp sonuna doğru 10 kişi kalıyordu. Çünkü çocuklar da ben de ister istemez sıkılıyorduk, mecburiyetten duruyorduk. Verim alınamıyordu.”

E7: “Bence 30 dakikalık 6 ders saati idealdi son derslere doğru ilgisizlik, kayıtsızlık başlıyordu. Biraz altına düştüğünde konuları yetiştirme konusunda sorun yaşayabilirdik, üstüne çıktığımızda çocukların gelişimine olumsuz etkileri olabilirdi.”

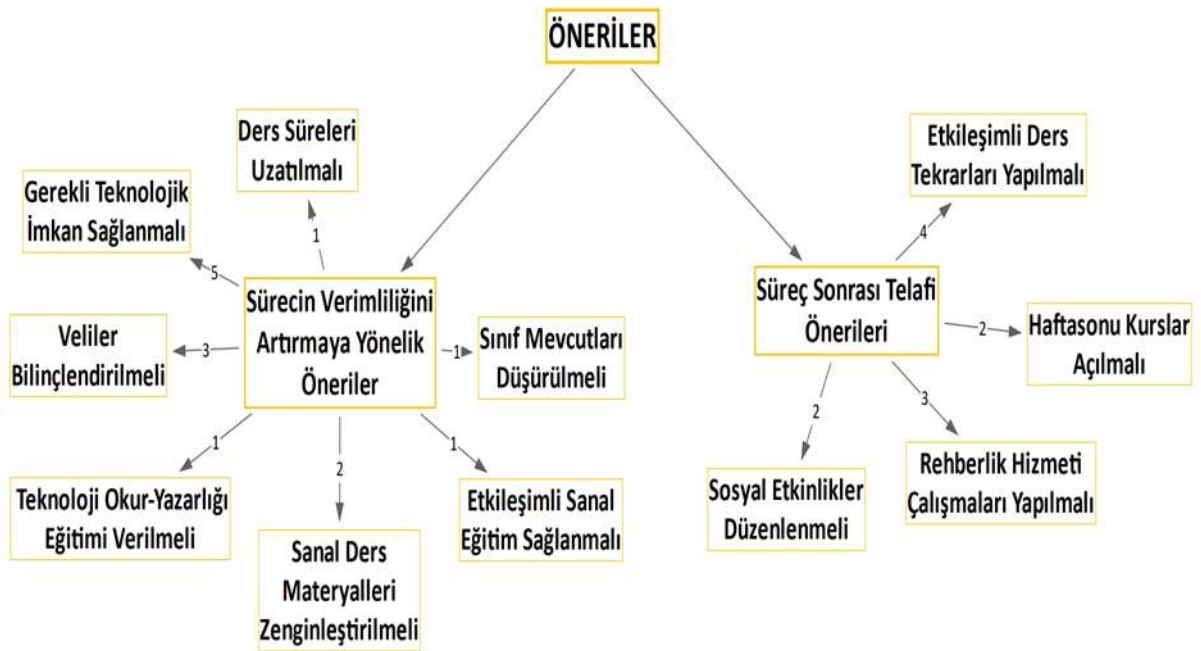
E6: “Ders süreleri yetersizdi. 30 dakika 6 saat ders saati müfredatımızı yetiştirmemiz için yeterli değildi. Öğrenciye 1 ayda anlatacağımız konuyu müfredat 2 haftaya indirmiş, öğrenci yeterince anlayamıyor.”

Öğretmenler genel olarak gün içinde 6 ders saatinin fazla olduğunu, bu süreçte öğrencilerin de kendilerinin de yorulduklarını ve son derslere doğru verim alamadıklarını (E4) belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler ise son derslere doğru ilgisizlik yaşanmasına rağmen sürenin daha kısa tutulduğunda konuları yetiştirme konusunda sıkıntı

yaşanabileceğine; sürenin daha uzun tutulduğunda ise çocukların gelişimi açısından sıkıntı oluşturabileceğine dikkat çekerek süreyi yeterli bulduklarını (E7) ifade etmişlerdir. 6 ders saatini yetersiz bulan tek öğretmen görüşü de ifadesinde “30 dakika 6 ders saati” olarak genel süreye vurgu yaparak müfredatı yetiştiremediklerini, bunun da öğrencinin konuyu anlamamasına neden olduğunu belirtmiştir.

3.1.3. Öğretmen Önerileri

Çevrimiçi eğitim sürecinde yaşanan sıkıntılardan yola çıkarak öğretmenlere hem süreç içinde hem de sonrasında ne gibi önerileri olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplarla **Öneriler** ana teması altında **sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler** ve **süreç sonrası telafi önerileri** olmak üzere iki alt tema oluşturulmuştur.

Şekil 4: Öğretmen Önerileri

Sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler alt teması belirlenirken, elde edilen cevaplarla bu öneriler; “gerekli teknolojik imkân sağlanmalı, etkileşimli sanal eğitim sağlanmalı, veliler bilinçlendirilmeli, sanal ders materyalleri zenginleştirilmeli,

teknoloji okur-yazarlığı eğitimi verilmeli, sınıf mevcutları düşürülmeli, ders süreleri uzatılmalı” şeklinde 6 alt kategoriye ayrılmıştır.

Gerekli teknolojik imkân sağlanmalı alt kategorisi altındaki bazı cevaplar aşağıdaki gibidir:

E1: *“Öncelikle ekonominin düzelmesi gerekiyor ki her evde bilgisayar ve internetin olması gerekiyor. Tek sıkıntı bu. Her evde 1 hatta 2 tablet, bilgisayarın olması gerekiyor çünkü kardeş sayısı fazla olan evlerde dersler aynı saate denk geldiğinde birisi katılmak zorunda kalıyordu diğeri kendisinden feragat ediyordu.”*

E3: *“Çocuklara bilgisayar tablet sağlanması gerekiyor, her evde internet olması gerekiyor. Duyuyorum annesinin telefonundan sınırlı olarak önemli gördüğü fen, matematik gibi derslere gidiyor ama internet bitiyor diye giremiyor diğer derslere. Her evde internet olsa böyle sıkıntılar olmaz. Deprem bölgesinde mesela evlerin çoğu yıkılmış, çocuklar konteynerde kalıyor, internette sıkıntı var çocukların elinde telefon bile yok onlar için daha sıkıntı. Elazığ’ın öyle bir özel durumu da var. Kopmalardan yıkımlardan kaynaklı oluyor.”*

E4: *“Altyapı sorunu giderilmeli. İnternet hızı aşırı yavaş, aradığımda fiber alt yapı yok deniliyordu bu sıkıntı belki büyük şehirlerde yaşanmaz ama biz yaşadık.”*

Sürecin verimliliğini artırmaya yönelik önerilerinde öğretmenlerden çoğunluğu teknolojik yetersizliğe dikkat çekerek hem gerekli cihazların sağlanmasının hem de bağlantı sorunlarının giderilmesinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra evde kardeş sayısından ve teknolojik cihaz yetersizliğinden dolayı derse giremeyen öğrencilerin olduğu (**E1**), internetin yetersizliğinden dolayı öğrencilerin bazı önemli gördükleri sayısal derslere girerek diğer derslerden geri kaldıkları (**E3**) ifade edilmiştir. Ayrıca bölgesel sorunlara da değinilerek yakın zamanda Elâzığ ilinde yaşanan deprem nedeniyle öğrencilerin evlerinin yıkıldığı ve konteynerlerde kaldıkları, bu sebeple de internet ve cihaz sıkıntıları yaşadıkları belirtilmiştir (**E3**). Benzer şekilde altyapı sorunlarının giderilmesi gerektiğini belirten görüşlerden birinde; yine bölgesel bir sorun olarak internet hızının fiber alt yapının olmamasından kaynaklandığı ifade edilmiştir (**E4**).

Sürecin verimliliğini artırmaya yönelik diğer alt kategorilere ait bazı görüşler de aşağıda verilmiştir:

E4: “Öğretmen ve velilere eğitim verilebilir. Çünkü veliye EBA şifresi veriyorum fakat sürekli istiyorlar ve başarılı olamıyorlar 5 kere şifre verdiğimi biliyorum. Veliler de teknolojiyi bilmiyorlar. Bir de babalar çok ilgilenmiyor. Öğrencilerimin bu yüzden 2-3 gün derse giremediği oldu. Mail adresi olmadan giriş yapılamadığını dahi bilmiyorlardı. Kamera olması ses olmadı giremedik vs. gibi sıkıntılar 3-5 ayımızı aldı ve zaman kaybına neden oldu” (**Teknoloji okur-yazarlığı eğitimi verilmeli**).

E7: “Velilere bu konuda eğitim verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bunun bu şartlarda yapılabilecek en iyi şey olduğunun farkında değillerdi, çok önemsiz buluyorlardı. Ama atladıkları bir şey vardı, veliler desteklediğinde öğretmen ve öğrenciler bu süreci çok verimli geçirebilir. Bu süreçteki rollerinin pek de farkında değillerdi. Yapılması gereken pek bir şey yok, süreç iyiydi sadece velilerle görüşmeler yapmak gerekiyor” (**Veliler bilinçlendirilmeli**).

E9: “Teknolojik alanda daha çok çocuklara hitap eden oyunlarla mesela. Dersleri oyunlarla desteklerlerse dersler daha göze ve kulağa hitap edebilen hem görsel hem işitsellik sağlanırsa bir de bunu oyunlaştırarak çocukların ilgisini çeken karakterlerle çok daha faydası olur” (**Etkileşimli sanal eğitim sağlanmalı**).

E3: “Ben video anlatımlarından çok faydalaniyorum EBA’ nın kütüphanesi daha da zenginleştirilebilir” (**Sanal ders materyalleri zenginleştirilmeli**).

E8: “Ders araç gereçleri artırılabilir. Deney ve matematik konularında yetersiz kalıyoruz” (**Daha fazla sanal ders materyali sağlanmalı**).

E2: “Sınıf mevcutlarını düşürebilirlerdi böylece çocuğa daha çok söz hakkı vererek aktif olurlardı derse daha çok ilgi duyarlardı. 34 kişilik sınıfta bir kere söz hakkı alan çocuk artık bana söz hakkı gelmiyor diyor, ekranında görüntüyü kapatıyor, arka planda istediğini yapıyor” (**Sınıf mevcutları düşürülmeli**).

E2: “Ders sürelerinin biraz daha uzaması lazımdı” (**Ders süreleri uzatılmalı**).

Öğretmenler ayrıca; öğretmen ve ailelere teknolojik okur-yazarlık eğitimleri ile bilgi düzeylerinin desteklenebileceğini (**E4**), sürecin gerekliliği konusunda verilecek eğitimlerle ailelerin bilinçlendirilebileceğini (**E7**), derslerin oyunlarla ve daha etkileşimli işlenerek çocukların dikkatlerinin daha fazla çekilebileceğini (**E9**), ders esnasında kullanabilecekleri daha fazla sanal ders materyalleri ile sürecin zenginleştirilebileceğini (**E3-E8**), sınıf mevcutlarının düşürülebileceğini ve ders sürelerinin uzatılabileceğini (**E2**) belirterek sürecin verimliliğini artırmaya yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Süreç içinde yaşanan sıkıntılar ve oluştuğu düşünülen eğitimsel kayıplar için tekrar yüz yüze eğitime dönüldüğü takdirde ne gibi telafi eğitimlere ihtiyaç duyulacağı konusunda öğretmenlerden görüşleri alınmıştır. Bu doğrultuda **Öneriler** ana temasının bir alt teması olarak **süreç sonrası telafi önerileri** alt kategorisi belirlenmiştir. Bu kategori altında da “*etkileşimli ders tekrarları yapılmalı, sosyal etkinlikler düzenlenmeli, hafta sonu kurslar açılmalı, rehberlik hizmeti çalışmaları yapılmalı*” şeklinde dört alt kategori oluşturulmuştur. Bu kategorilere ait görüşlerin bazıları aşağıda belirtilmiştir:

E2: “*Konu tekrarı yapmamız ve çok soru çözmemiz lazım, tahtayı daha çok kullanmamız lazım. Daha çok öğrenciye kullandırmamız lazım. Hem yazı hem de birebir anlatım olduğunda daha iyi anlarlar. Tekrarları da çocuklara yaptırmamız lazım. Çocukları tahtada aktifleştirmemiz lazım*” (**Etkileşimli ders tekrarları yapılmalı**).

E3: “*30 ders saatinin 30unu da okulda işlediğimizde fazladan daha etkinliklere, sosyalliğe yönelik etkinlikler yapılabilir. Çocuklar iki senedir 23 Nisan etkinliği yapamadılar. Spor müsabakaları, yarışmalar vardı. Satranç turnuvaları gibi sadece sosyal etkinliklerin yapıldığı dersler yapılabilir. Sabah derslerimizi yaptıktan sonra öğleden sonra 1-2 saat bunlar yapılabilir*” (**Sosyal etkinlikler düzenlenmeli**).

E8: “*Konu yükü azaltılıp daha fazla eğlenceye, etkinliğe, birlikte zaman geçirmeye vakit ayrılabilir*” (**Sosyal etkinlikler düzenlenmeli**).

E1: “*Öğretmenler cumartesi pazar ders açabilirler. Öğrencileri hafta sonu telafi dersleri verebilirler. ... Bunu yapabiliriz. Konular tekrar edilip pekiştirilebilir. Cumartesi Pazar ek kurs açılabilir*” (**Hafta sonu kurslar açılmalı**).

E4: “*İlkokullarda da hafta sonu kurslar yapılabilir. Mezun olup giden çocuklar için telafi daha zor. Devam eden sınıflarda bir şekilde toplanabilir ama mezun çocukların eksikleri kalacak*” (**Hafta sonu kurslar açılmalı**).

E6: “*Öğrencilerin özellikle kitap okuma alışkanlıklarını geliştirmesi lazım. Düzenli ve verimli ders çalışma teknikleri kavratılmalı ve uygulanmalı. Bilgi bakımından çok kayıpları yok, düzenli ders çalışma konusunda rehberlik çalışmaları uygulanabilir*” (**Rehberlik hizmeti çalışmaları yapılmalı**).

Öğretmenler genel olarak süreç sonrasında yapılacak ders tekrarları ile öğrencilerin konu eksiklerinin kapatılabileceğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları ders tekrarları yaparken çocuğu daha aktif kılarak etkileşime yer vermek gerektiğini (**E2**), tekrar yüz yüze eğitime geçildiği takdirde okullarda düzenlenen sosyal faaliyetlere

fazladan yer verilmesi gerektiğini (E3) ve konu yükünü azaltarak birlikte eğlenceli etkinliklerle vakit geçirmek gerektiğini (E8) belirterek çocukların sosyalleşme ihtiyaçlarına dikkat çekmeye çalışmışlardır. Ayrıca öğrencilere rehberlik çalışmaları uygulanması gerektiğini belirten öğretmenlerden bazıları; okuma ve ders çalışma alışkanlıklarını kazanmaları konusunda öğrencilere rehberlik çalışmaları uygulanabileceğini önermiştir (E6). Öğretmenlerden bazıları (E1-E4), ayrıca hafta sonu kurslarla öğrencilerin konuları tekrar edip pekiştirebileceğini belirtmişlerdir. Devam eden sınıflarda telafilerin sağlanabileceğini ifade eden E4, mezun olan öğrencilerin ise eksiklerinin kalacağını belirtmiştir.

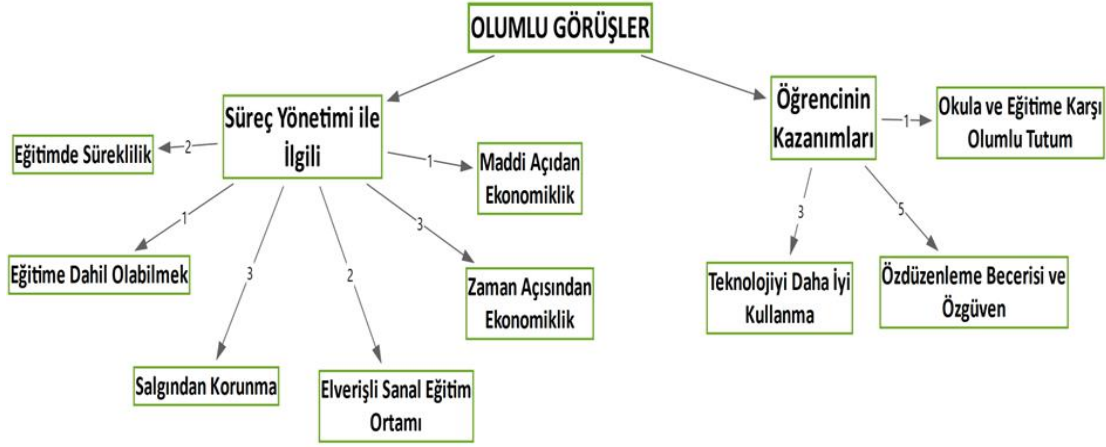
3.2. Aile Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Ailelerin belirttikleri görüşler **sürecin değerlendirilmesi, ders sürelerinin değerlendirilmesi ve aile önerileri** başlıkları altında temalara ve kodlara ayrılmıştır.

Sürecin değerlendirilmesi teması **olumlu görüşler** ve **olumsuz görüşler** olarak iki alt kategoriye ayrılmış, her bir kategori de yine kendi içinde ilgili alt tema ve kodlara ayrılmıştır. **Ders sürelerinin değerlendirilmesi** teması **30 dakikalık ders süreleri, 10 dakika ders araları** ve **6 ders saati** olacak şekilde kategorileşmiştir. **Aile önerileri** ise **sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler** ve **süreç sonrası telafi önerileri** olmak üzere iki başlık altında kategorize edilmiştir.

3.2.1. Sürecin Değerlendirilmesinde Aile Görüşleri:

Sürecin değerlendirilmesi amacıyla ailelere sorulan sorulardan gelen cevaplara göre **Sürecin değerlendirilmesi** ana teması altında **olumlu görüşler** ve **olumsuz görüşler** olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir. **Olumlu görüşler** alt temasının altında ise *“süreç yönetimi açısından ve öğrenci kazanımları”* olmak üzere iki alt kategori belirlenmiş her alt kategori de kendi içinde kodlara ayrılmıştır.

Şekil 5: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumlu Aile Görüşleri

Ailelerin **süreç yönetimi ile ilgili** kategorisi altındaki olumlu görüşlerinden “*elverişli sanal eğitim ortamı, zaman açısından ekonomik, eğitimde süreklilik, salgından korunma*” kodlamaları elde edilmiş olup bazı cevaplara aşağıda yer verilmiştir:

Eğitime dâhil olabilmek alt kategorisi altında **A10**; çevrimiçi eğitim ile çocuğun öğrenme sürecini gözlemleme fırsatı bulduklarını, bu süreçte çocuğun ihtiyaç ve eksikliklerini tespit ederek kontrol altına alabildiklerini ifade etmiştir:

A10: “*Matematiği seven çocuk sonlara doğru soru sorulduğunda gözü dolmaya başladığını fark ettik. Sonra fark ettik ki sınıfça sayısal dersten daha öncesinde bir şey alamamışlar. Biz onun takibini online ders sayesinde fark ettik. Özel ders aldırmaya başladık, çocuğun açığını kapattık. Artık çatır çatır soruları çözüyor hatta sınıfta çözülemeyeni çözüyor. Online eğitimle çocuğun eksik yönlerini fark etmiş olduk. Çocuğun önceden olan eğitim eksikliğini fark ettik. Başta çocuğumuzun sayısal algısının zayıf olduğunu düşündük özel derste böyle olmadığını öğrendik.*”

Elverişli sanal eğitim ortamı kategorisi altında **A8**; küçük yaş grubu olduğu için sınıfta arkadaşları ve diğer dikkat dağıtıcı unsurlar nedeniyle dersin bölünebildiğini fakat çevrimiçi platformda öğretmenin bu gibi durumları kontrol ederek sessiz bir ortam sağlayabildiğini ifade etmiştir:

A8: “*Çevresindeki arkadaşlarından çok fazla etkilenmedi. Öğretmen direkt derse bağlandığı ve diğerlerinin seslerini kapattığı için hani dersi tamamen dinleme şansına*

sahip oluyor çocuk. Bir avantaj bence. Daha hızlı bir akış sağlamış oluyor derste öğretmen. Konusu bölünmüyor, tekrarını yapabiliyor. Çevresinde uyaran olmadığı için daha sakin dikkatli bir şekilde dersi dinleyebiliyor. Küçük yaş grubu olduğu için sınıfta uyarıcıların daha fazla olduğunu düşünüyorum. Mesela yaramaz çocukların, sınıfta sürekli bir şeylerle uğraşan çocukların, çocuğumun dikkatini daha fazla dağıttığını düşünüyorum ama burada direkt görüntüde öğretmeni gördüğü için o durumlara maruz kalmıyor.”

Zaman açısından ekonomiklik kategorisinde ulaşım sıkıntısı olmadığı için zamanın verimli kullanılabildiğini belirten (A10) ve **maddi açıdan ekonomiklik** kategorisinde ulaşım ve beslenme gibi masraflar olmadığı için aileye fazladan maliyet kazandırdığını belirten (A1) görüşler de şu şekildedir:

A10: *“Çocuklar katılabiliyor olsa zaman açısından güzel, zamanı verimli kullanabiliyoruz. Benim özellikle yüküm azaldı çocuğum zaten kendi yapıyordu yine kendi kalkıyor dersinin başına geçiyor. Bilakis servis sorunu götür-getir sorunu olmadığı için biz de daha çok olumlu sonuçlar oluştu. Zaman açısından bize daha olumlu geldi.”*

A1: *“Okula çok uzak oturuyorum o yüzden şu süreçte ulaşım olsun beslenme olsun çocuklarım açısından da kendi açımdan da bu masraflar ortadan kalktı sürekli evde olduğumuz için bu bize ekstra bir maliyet kazandırdı.”*

Salgından korunma ve eğitimde süreklilik kategorileri altında belirtilen görüşlerden bazıları da aşağıda belirtilmiştir:

A3: *“Tek olumlu yönü okula gitmeyip virüs almadılar, sağlık açısından korundular.”*

A6: *“Geçen sene hiç hasta olmadı gribal enfeksiyon falan hiç olmadı evde olduğu için bu beni çok sevindirdi rahatlattı.”*

A7: *“En güzel tarafı okuldan uzak kaldıkları sürece dersten kopmadılar, yine de bir eğitim aldılar, eğitimlerine devam ettiler.”*

Öğrencinin kazanımları alt teması altında *“okula ve eğitime karşı olumlu tutum, öz-düzenleme becerisi ve özgüven, teknolojiyi daha iyi kullanma”* görüşleri belirtilmiş olup bu görüşlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

A5: *“Çocuklar eğitimin olağanüstü hallerde bile hem ülkede hem ailede birinci derece önceliğe sahip olduğunu anladılar. Bir ara boşluk oldu ama eğitim birinci şartmış. Biz bunu sürekli konuşuyoruz. Eğitimden asla vazgeçilmeyeceği, eğitimin önemini*

kavradı. Bazen girmesem olur mu diye sorduğunda, o konuyu öğrenip öğrenmemeden öte okula karşı sorumluluğunun farkındalığını yaşadı. Ben söylemeden derslerine katılıyor” **(Okula ve eğitime karşı olumlu tutum).**

A3: “Daha içine kapanık bir çocuk. İlk zamanlarda EBA’ya bağlandığında görüntü ve sesini açmak istemiyordu, dinliyordu. Artık ses görüntü açıyor, konuşuyor, yorum yapıyor. Bu anlamda olumlu katkı sağladı. Tamamen online olması çocuğa yaradı, artık kendisini ifade etme konusunda daha iyi” **(Öz-düzenleme becerisi ve özgüven).**

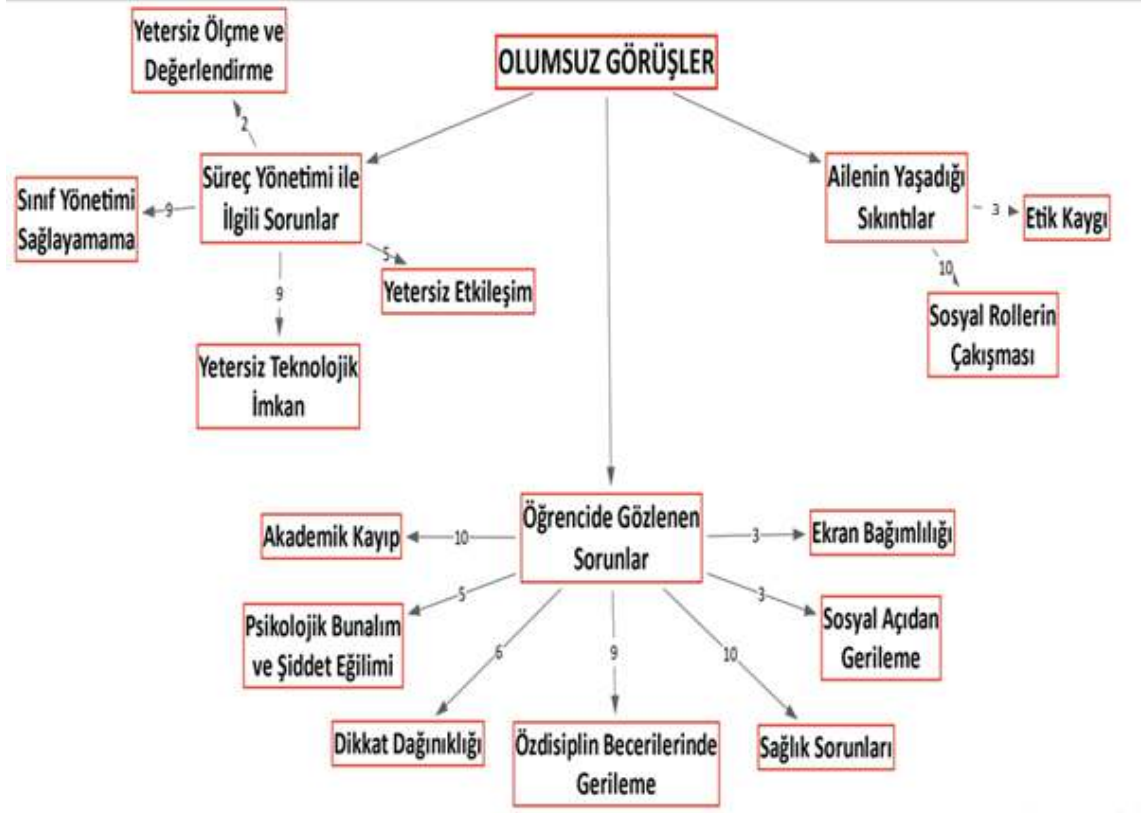
A8: “... Söz hakkı almaya çalışırken sıra bekleme, kendini ifade etmek için bir alan oluşturma gibi kazanımlar edinmiş olabilir. Sonuçta sesler kapatılıyor kendisini göstermek için belli edip kendisini ifade etmesi için öğretmene uzaktan belli etmesi gerekiyor. Düzenliydi, dersi takip edip o saatte derse girmeye çalışıyordu. Sonuçta görüntülü bir ortam olduğu için odasını düzenleyip topluyordu bu da ona bir sorumluluk olmuştı. Güzel giyinip saçlarını tarıyor, kendisine çeki düzen veriyordu. Aralarda karnını doyurmak için bir şeyler atıştırıp geliyordu bu da onun için bir sorumluluk oldu. Çok farklılık hissetmedim çok olumsuz durumlar gözlemlemedim aksine olumlu durumlar gözlemledim. Ben memnunum küçük yaşta olmasına rağmen kendi başına derse vaktinde girdi, kendi başına dersini açtı bu sorumluluğu kazanabildi. Çocuklarım ben evden çıktıktan sonra kendi başlarına derslerini takip ettiler. Kendi iç dünyasında sorumluluk kazanıp düzenli bir şekilde devam etti” **(Öz-düzenleme becerisi ve özgüven).**

A10: “Teknolojiyi daha iyi kullanabildiler. Bence zihinsel gelişim açısından katkı sağladığını düşünüyorum. Teknolojiyi farklı açıdan da kullanabilecekleri yönünde farkındalık oldu” **(Teknolojiyi daha iyi kullanma).**

Ailelerin sürecin çocuklar açısından olumlu yönlerini değerlendirdikleri görüşlerinde; çocukların eğitimin her koşulda vazgeçilmez olduğunu anladıklarını, okula karşı sorumluluklarının farkına vardıklarını **(A5)**, kendisini daha iyi ifade etme konusunda çevrimiçi eğitimin etkili olduğunu **(A3)**, teknolojiyi daha iyi kullanabildiklerini ve farklı amaçlarla da kullanabilecekleri yönünde farkındalık oluştuğunu, derslerini takip etme, gerekli ön hazırlıkları yapma, beslenme ihtiyaçlarını kendi başına karşılama gibi becerileri geliştirdiklerini **(A8)** ifade etmişlerdir.

Sürecin değerlendirilmesi ana teması altında belirlenen **olumsuz görüşler** alt teması da benzer şekilde “süreç yönetimi ile ilgili sorunlar, öğrencide gözlenen sorunlar

ve ailenin yaşadığı sıkıntılar” olmak üzere üç alt kategoride ele alınmış ve her alt kategori de kendi içinde kodlara ayrılmıştır.

Şekil 6: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumsuz Aile Görüşleri

Ailelerin **Süreç yönetimi** kategorisi altındaki olumsuz görüşlerinden “*yetersiz etkileşim, sınıf yönetiminin sağlanamaması, yetersiz teknolojik imkân, yetersiz ölçme ve değerlendirme*” kodlamaları elde edilmiş olup bazı cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

Yetersiz etkileşim kategorisi altında velilerden yarısı görüş bildirmiş; temas eksikliğinden ve sınıfta çocukların etkin katılımlarının sağlanamamasından söz edilmiştir (A2-A5):

A2: “Öğretmenle göz göze diz dize temas kuramıyorlar kendilerini ifade edemiyorlar. Hala da yaşıyoruz. Yüz yüze avantajları daha fazlaydı, uzaktan eğitim güzel değil kötü.”

A5: “Öğretmen online eğitimde 30 kişilik sınıfta 10 kişiyle eğitime katacağına tüm çocukları dahil ederdim. Orada ekranı açmış sadece duran çocuklar hissediyorum

bazen. Biraz daha süreci daha aktif kapsamlı yönetebilirlerdi. Öğretmenler ders işlediler ama sosyal konularda geri kalındı sanki. Sohbet edebilirlerdi, şarkı söyleyip resim yapmak gibi şeyler yapılmadı hep akademik ilerlendi. Sosyal yönlelere biraz daha önem vermeleri gerekirdi.”

Yetersiz ölçme ve değerlendirme kategorisi altında **A5**; okulda yapılan deneme sınavları ve yazılılar ile çocukların ders motivasyonu sağladığını ifade ederken **A8**, kontrol ve geribildirim konularında sistemin yetersiz kaldığını belirtmiştir:

A5: *“Okulda sürekli bir deneme, sinama varken buradaki sınavlar biraz daha sembolik oldu. Çocuğu biraz da gaza getiren sınavlardı. Evde yaptığım denemelerden çok da motive olup oturmuyor başına. Benim çocuğumda gerileme oldu. Daha robotikleştiler, durgunlaştılar, yavaşladılar.”*

A8: *“Bazı deftere yazdığını çözdüğünü öğretmen görmediği için düzeltme şansı olmuyor. Çocuğun doğru yapıp yapmadığını bilmediği için eğitimsel eksiklikleri olmuş olabilir.”*

Ailelerden neredeyse tamamı **yetersiz teknolojik imkân** kategorisi altında benzer görüşler belirtmiş, *bağlanma sorunlarından, sistem hatalarından ve sisteme giriş için gerekli teknolojik cihaz sayısının yetersizliğinden* bahsetmişlerdir. Ayrıca yaşları erken olmasına rağmen mecbur kaldıkları için çocuklarına telefon, bilgisayar almak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir (**A2-A7**):

A2: *“İnternet bağlanamama sorunu. Biz çocukları sürekli internet telefondan uzak tutmaya çalışıyorduk. İnternet çekmeyeyim dedim bugün yarın açılır derken internet çekmek zorunda kaldık. Bu da zaman aldı. İnternete çocuklar bir başladığında bırakamıyorlar evde olmadığım için internete çok girerler diye çekme taraftarı değildim. Telefon almak zorunda kaldık.”*

A7: *“En büyük sıkıntı ya internet ya elektrik gider ya okulda internette bir sıkıntı olur, ses gitmez. Biz ikinci bir bilgisayar almak zorunda kaldık çünkü evimizdeki bilgisayar Zoom u kaldıramıyordu ve sesler duyulmuyordu kopukluk fazla oluyordu görüntü donuyordu. ... Ama daha sonra bir şekilde rayına oturdu.”*

Ailelerin yine tamamına yakını **sınıf yönetiminin sağlanamaması** kategorisi altında olumsuz görüşlerini belirtmiş olup bazılarına aşağıda yer verilmiştir. **A4**, öğretmenin kontrol edememesinden kaynaklı olarak teknolojiyi iyice öğrenen çocukların arka planda oyunlar oynayabildiğini ve bunun da kötü bir alışkanlık kazandırdığını ifade

etmiştir. **A8** ise bazı öğretmenlerin uzaktan çocuk ihtiyaçlarını tam göremediği için ihtiyaçlara göre yaklaşmadığını ifade etmiş, öğretmenlerin öğrencilerinden uzak olduğu için de psikolojik olarak daha rahat davranabiliyor ve fazla çabaya girmiyor olabileceklerini belirtmiştir.

A4: “Çocuklar dijital ortamda oldukları ve kendilerini daha rahat hissettikleri için arka planda oyun açıp orada sanki dersi dinliyormuş gibi yapıp farklı bir ortamda oyun oynayabiliyorlar, bu da kötü bir alışkanlık kazandırıyor.”

A8: “Bazı öğretmenlerin de öğrencilerden çok uzak kaldığını hissettim bir yüz yüze eğitim gibi olmuyor. Öğretmen çocuğun ihtiyacını uzaktan çok net göremiyor. Çok net göremediği için bu eksikliğini çok net kapatamıyor. Uzaktan olduğu için belki de psikolojik olarak farklı duygulara girip eksiklikleri gidermek için de çok çabaya giremiyor. Kontrolü çok sağlayamıyorlar.”

Öğrencide gözlenen sorunlar alt teması altındaki “dikkat dağınıklığı, psikolojik bunalım ve şiddet eğilimi, ekran bağımlılığı, sosyal açıdan gerileme, öz-disiplin becerilerinde gerileme, akademik kayıp ve sağlık sorunları” kategorileri ile kodlanan aile görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Dikkat dağınıklığı şeklinde kodlanan bu alanda aileler, öğretmen ve öğrencilerden farklı olarak dikkat dağınıklığını genellikle *ekran yorgunluğu* ile açıklamışlardır. Farklı olarak **A5**, çocuğun derslerden ziyade diğer ilgi alanlarına karşı da dikkat eksikliği yaşadığını belirtmiştir:

A3: “Kızımı da görüyorum, 5 dakika bakıyor 6. dakika ilgi dağılıyor.”

A5: “El becerisini artırma çabasına girdik, takı yapma koleksiyonu aldım, dikkat dağınıklığı oldu, örgü örmek istedi bir ara ona kaydı, keman çalıyor şu an ama başlardaki ilgisi azaldı. Kemana âşık bir çocuğu o ilgisi bile azaldı. Hobilerine karşı bile ilgisi azaldı.”

A6: “Ellerinden geleni yapıyorlar ama ekran yoruyor.”

A9: “Sürekli bilgisayar başında olduğu için dikkatini tam veremiyordu, sersemleme oldu. Eğitim internetten olduğu için dikkatini tam veremiyordu. Ne kadar vermeye çalışsa da öğretmenin söylediği her şeyi anlayamadı.”

Psikolojik bunalım ve şiddet eğilimi alt kategorisi altında **A3**, evde kalmanın etkisiyle çocukta sürekli şikâyet halinin geliştiğini ifade ederken, **A9** da benzer şekilde uzun süre ev ortamında kalmanın bunalımlara ve psikolojik rahatsızlıklara neden

olduğunu belirtmiştir. **A6** ise, çocuğun oynadığı sanal oyunlar ve videoların etkisiyle korku geliştirdiğini ve davranışlarında değişiklikler gözlemlediklerini belirtmiştir:

A3: “Okul sevgisinde gerileme var. Okula bu hafta göndermedim evde oturuyor olmasına rağmen mutlu oldu. Evde kalmanın sıkıntısıyla asi demeyeyim ama cevap veriyor her şeye. Normalde bir şey sorduğumda cevap vermez ama şimdi 'ya yapacağım neden bu kadar söylüyorsun' diye sürekli bir şikâyet halinde öyle bir tavrı var.”

A6: “Psikolojik olarak tablet çok kötü etkiledi. Davranışlarında çok farklılık görmeye başladık. Tamamen kaldırmak zorunda kaldık. Tablet, oyunun, elindeki aletin ona verebileceği zararları bilemediği için her yere girme eğiliminde oluyor. Korku videoları seyretmeye başlamış o biraz onu kötü etkiledi. Onu biraz yıprattı artık atlattık kendisi de artık bakmıyor ona zarar verdiğini biliyor, tablette tek oyunu var onun dışında bir şey açamayacağını biliyor.”

A9: “Ev ortamında olduğu için daha sıkıntı oldu kendini hep ev ortamında düşünüyordu derste gibi düşünmüyordu. Psikolojik olarak da sıkıntılı olduğunu düşünüyorum. Ortama girmediği arkadaşlarıyla vakit geçirmede için psikolojik sıkıntılar yaşadı, içe kapandı, donuk donuk bakıyor, dikkat kaybı oluştu. ‘Bu nerde, şu nerde, bunu getir’ gibi söylemleri kesinlikle duymuyordu çocuk, aslında duyuyor ama tepki vermiyordu. ... Bir süre sonra artık Zoom’dan bıktığını söyledi. Niye bitmiyor bu Zoom diye söylenmeye de başladı son zamanlarda. ... Psikolojik olarak mide ve göğüs ağrıları oldu. Uzun süre evde olduğu için strese girdi, stres kaynaklı olduğunu düşünüyorum ben. En çok psikolojik ve sağlık açısından etkilendi en son depresyona kadar gidiyordu.”

Ekran bağımlılığı alt kategorisi altındaki görüşler de birbirine yakın olup bazıları aşağıdaki gibidir:

A4: “Tabletle olan haşır neşirlik inanılmaz derecede artıyor. Bizim gün içinde ödül olarak verdiğimiz tabletle günde 6 saat ilgileniyorlar. Dijital ortamlara iyice yükleniyorlar. Mesela odasında daha fazla vakit geçiriyor çünkü aynı oda içerisinde bazen iki tane teknolojik aletin çalışmasından rahatsız olup odasına gitmesini istiyorsunuz.”

A6: “Tablette dersten 10 dakika erken çıkıp oyun oynayayım arada da oynayayım diyor bazen oyuna dalıp dersi kaçırıyor. Şimdi tableti tamamen kaldırdık, sadece haftada

iki kere bakabiliyor. Biz haftada sadece bir defa pazar günleri bakıyordu, şimdi sabahtan öğleye kadar ders akşama kadar tablette oyun bağımlısı oldu.”

Aileler, çocukların uzun süre evde izole olmaları gereken süreçte çocukların sosyallık ve iletişim ihtiyaçlarının karşılanamadığını ifade etmişlerdir. Velilerin **sosyal açıdan gerileme** başlığı altında görüşlerinden bazıları şöyledir:

A1: *“Ders olarak biz bir şekilde öğretmeni anlattıktan sonra kaynaklarla destekledik ancak sosyal olarak gelişemediklerini düşünüyorum. 3. sınıfın Mart ayında okullar kapandı ve çocuklar özgüven olsun, sosyal olarak gelişemediler. Ben onun önümüzdeki sene ortaokula başlayabilme yeterlilik düzeyine geldiğine inanmıyorum. Öğretmeniyle de paylaştım, gelişemediler sosyal olarak. Evde kaldılar, anne ve babayla iletişim kurdular sürekli. Telefonla görüştüler sürekli ama yüz yüze eğitimdeki gibi gelişimi tamamlayamadılar. O açıdan büyüyemediler öyle hissediyorum.”*

A6: *“Arkadaşlık ilişkilerinde oyun oynama dönemi çok geriledi, sosyalliği geriledi. Ama okulda çok mutlular hareketlerinde gözlerinde anlamak içten bile değil. İnsanlar içindeki tutumları değişiyor.”*

Ailelerden neredeyse tamamı birbirine benzer ifadelerle çocukların gerek ev içi sorumluluklarında gerek ödev sorumluluklarında gerileme gözlemlediklerini belirtmişlerdir. **Öz-disiplin becerilerinde gerileme** alt kategorisi altında verilen cevaplardan bazıları aşağıdadır:

A1: *“Ne kadar da dikkat etmeye çalışsak biz okuldaki disiplini kuramıyoruz. Çocuklar maalesef evde oldukları için tembel oldular. Okulda bir disiplin vardı, öz disiplinleri vardı. Okuldan gelseler belirli bir düzeni vardı, yemeğini yiyordu hemen derse oturuyordu. Şimdi 2 gün gidiyor 5 gün evde ister istemez bir rehavete kapılıyor. Biraz bizim zorlamamızla ders çalışıyor çalışmak çok istemiyor. Evde bizlere yardımcı oluyor evde olduğu için. Çok değişti tabii her şey, düzen.”*

A6: *“Okuldayken eve gelir gelmez bütün ödevlerini yapma çabasında çünkü yarın okula götürecek öğretmene gösterecek. Burada kontrol olmadığı için kendisi çok rahat davranıyordu bizim zorumuzla yapıyordu. Bu sene biraz da belki büyüdüğü için daha iyi.”*

A9: *“Ödev konusunda sıkıntı yaşıyorduk yapmıyordu, kaç kere uyarıyordum yine de yapmıyordu. Kitabını okumuyordu. Sonra yapacağım diye oyalıyordu ama o sonraları hiç gelmiyordu.”*

Akademik kayıp kategorisi altında velilerden neredeyse tamamı çocuklarının derslerden geri kaldığını, ders başarılarının düştüğünü, tüm koşulları sağlamalarına ve destek olmalarına rağmen bir eğitimci gibi öğretici olamadıklarını, sürecin bu anlamda çok verimsiz kaldığını belirtmişlerdir:

A2: “Bu çocukların bir seneleri kayboldu. Şimdiye kadar takdir getiren çocuklarımın başarısı düştü hiç iyi değil.”

A3: “Eğitim açısından fiyaskoydu. Çocuğum şu an 3. sınıf ve bu sınıfta birçok şeyi yeni öğreneceklerdi normalde ama EBA ile öğrenme neredeyse imkânsızdı. ... Odasının kapısını kapatıyorum, tüm koşulları sağlamama rağmen. Öğretmen ne kadar uzaktan anlatırsa anlatsın ders bitiyor geliyor soruyorum, yok.”

A5: “Başarılı olan öğrencilerde -ki kendi çocuğum için de söylüyorum- bir gerileme oldu. Ben üniversite mezunu bir anne olarak çocuğuma ders anlatırken öğretmen kadar eğitici olamadım.”

A9: “Uzaktan eğitim olduğu için hiçbir şey anlamadı neredeyse. Derslerinden bayağı bir geri kaldı, geriledi.”

Hareketsizlik, dengesiz beslenme ve göz-baş-sırt ağrısı alt kategorileri ile belirlenen çocuklarda gözlenen **sağlık sorunları** başlığı altında ailelerin ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

A7: “Okulda bedensel aktiviteler vardı çocuk kendini deşarj edebiliyordu. Online eğitimde çocuk derse giriyor, 10 dk. aralık teneffüste yemeğini yiyordu, ders bitince ödevlerine başlıyordu. Kendine ayıracak vakti olmuyordu. Yüz yüze eğitimde fiziksel ve sosyal etkinliklere yer verilebiliyordu” (**Hareketsizlik**).

A3: “Sağlığında bir şey olmadı. Evde çok yemek yediği için o kadar çok abur cubur çikolata yiyor ki bayağı kilo almaya başladı” (**Dengesiz beslenme**).

A7: “Sağlığı bakımından sürekli bilgisayara baktığı için gözlük kullanmaya başladık. Çok ciddi bir sorundu bizim için 4 saat online derste sürekli ekrana bakıyor. Ödev veriliyor bu kez de ödevi araştırmak için yine telefon ya da bilgisayara yöneliyor, yine ışınlarla maruz kalıyor. Bir ara yüz yüze eğitim açıldı o ara farkettik ki gözleri -2 ye gitti” (**Göz-baş-sırt ağrısı**).

A9: “Ayrıca gözü bozuldu sağlık sorunları ortaya çıktı. ... Zaman zaman boyun ve sırtının ağrıdığını söylüyordu” (**Göz-baş-sırt ağrısı**).

Süreçte ailelerin yaşadıkları sıkıntılar alt teması altında **sosyal rollerin çakışması** ve **etik kaygı** kategorileri yer almaktadır.

Sosyal rollerin çakışması konusunda aileler kendilerine yüklenen eğitsel rol nedeniyle diğer sosyal rol ve sorumluluklarının çakıştığını, bu durumun da kendilerini psikolojik olarak yıprattığını belirtmişlerdir. **A1**, bu süreçte hem kendi mesleğinin getirdiği sorumlulukların hem de annelik sorumluluğunun birlikte yürütülmesinin zor olduğunu, evde birden fazla kişinin çevrimiçi eğitim ortamını aynı anda paylaşmasından kaynaklı sıkıntılar yaşadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde **A3**, ilkokuldaki çocuğunun dersleri yanında diğer küçük çocuğu, ev işleri, kendi ve aile büyüklerinin sağlık sorunları ile de ilgileniyor olmanın yıpratıcı olduğunu belirtmiştir. **A7** ise kendisine ait telefonun çocuğun eğitimi için kullanıldığını ve kendi ihtiyaçlarını çocuğa göre düzenlemek durumunda kaldığını belirtmiştir:

A1: “Eğitimci gözüyle bizi çok zorlayan bir süreç oldu. Bizim ev dersane gibiydi. İki tane oğlum, iki öğretmen ben dördümüz aynı anda derse giriyoruz. Sesler birbirine karışıyor yani inanılmaz bir çaba sarf ettik düzen kurmak adına. Çok zorlandık, çok zor bir yıl geçirdik. Elimizden geleni yapmaya çalıştık. Ders saatleri çakıştığı zaman çok zorlandık. Hem öğretmen olarak hem anne olarak onlarla aynı anda derse oturuyorum, acıkıyorlar koşup bir yandan evin düzenini sağlamaya çalışıyorum. Zor bir süreçti.”

A3: “EBA -yüzde doksan eminim anneler bana katılır- annelere yük bindirdi. Öğretmenin okuldaki misyonunu biz yüklendik. Öğretmenin uzaktan yaptığı ders ne kadar etkili olur bu tartışılır ama normalde öğretmenin yüz yüze eğitimdeki misyonunu biz yüklendik. Sadece ders anlamında değil ahlaki anlamda da öğrenciye katacağı şeyleri de biz yüklendik. Kendi sağlık durumum, küçük çocuğum, diğer çocuğun dersleri, ailemin sağlık sorunları her şey bir yana ‘...’ (kızım) bir yanaydı sürekli onunla ilgilenmek zorunda kaldım, ‘hadi yapalım hadi hadi’ diye diye inanılmaz yorgun hissediyorum kendimi. Hala ödevini her gün yaptırıyorum. İngilizceden iyice koptular ... Özel ders aldirmek zorunda kaldık.”

A7: “Telefon bizim elimizden çocuğun eline geçti ödevler bizlerle paylaşılıyor ve çocuk oradan yazmak durumunda ama sizin ihtiyacınız varsa bir yere ulaşmak ve bir aramayı cevaplandırmak isterseniz yapamıyorsunuz. Oradan gelen yazıyı ödev olarak defterine yazıyor bu da bir sıkıntı oluştu.”

Ailelerden çoğu süreçte **etik kaygı** yaşamadığını ifade ederken gerekçe olarak herhangi bir şeyi onaylamadıklarını (A4) ve eğitim camiasına güvendiklerini (A10) belirtmişlerdir. Etik kaygı yaşadıklarını belirtenler de internet ortamına güvenmediklerini, bu konuda çıkan haberlerden etkilendiklerini (A2) belirtmiş, çocuğu ve evi buna göre düzenlediklerini (A7) ifade etmişlerdir.

A2: “O kaygıları yaşadık, başta şifreleri kullanıp farklı amaçlarla kullananlar olduğu ile ilgili haber de duyduk televizyonda. Bazıları ekran görüntülerini alıp başka yerde paylaşma, şifreleri kırıp derse girip kötü sözler söyleme gibi. Eğitimi dalga geçtikleri bir şekilde getirdiler.”

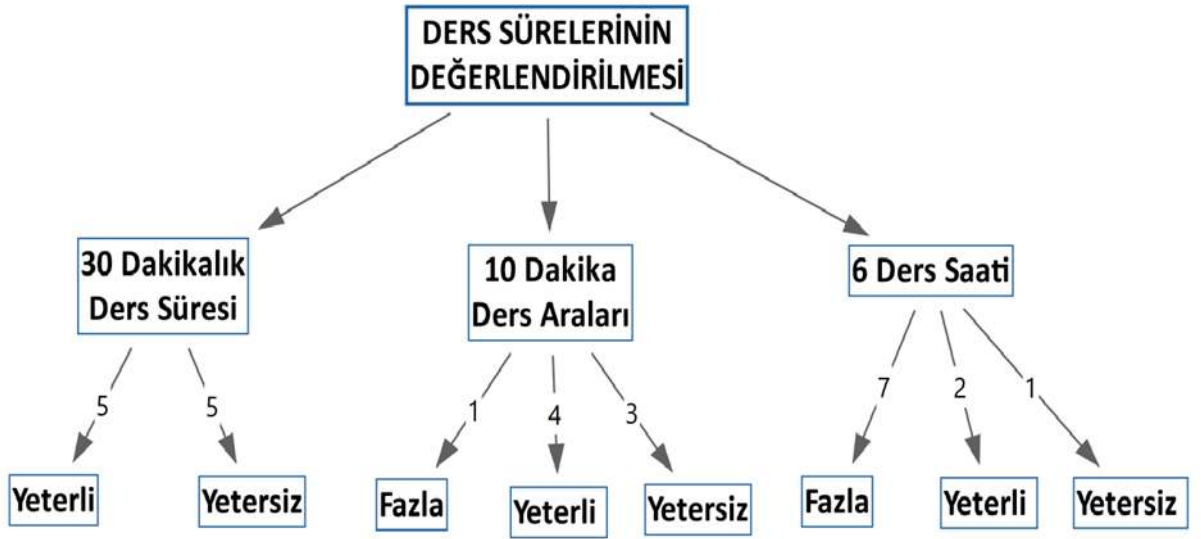
A7: “Evin mahremiyeti kalmadı. İlk zamanlarda aşırı zorlandık. Çünkü yukarıda internet çekmeyince mutfığa geliyor. Evde küçük çocuk var bir şeyler yapmak zorundasın ya da evde dolaşıyorsun, giydiklerine dikkat edeceksin, söylediklerine dikkat edeceksin, çocuğu da bunlara karşı kollayacaksın. Başta kaygı yaşadık ama eğitim oturunca o da odasından bağlandı. ...Çocukta da kaygı oluştu giydiklerine dikkat etmesi yönünde uyardım. Kamerayı öyle koy ki yatak görünmesin sadece sen görün, çünkü erken kalkıyor ve o an yatak toplanmamış olabilir bunun görünmesi hoş değil. Daha sonra yerine oturdu.”

A4: “Etik kaygı yaşamadım. Herhangi bir şeyin onaylanması için rıza beyan etmediğim için kişisel bilgi ve görüntümü başka yerde kullanacaklarını düşünmediğim için kaygı duymadım.”

A10: “Okula daha doğrusu eğitim camiasına güvenim tam olduğu için hiç aklıma gelmedi. Ben de bir eğitimci olarak sürekli kameramı açtım. Görüntü alır ses kaydederler endişesine hiç kapılmadım.”

3.2.2. Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Aile Görüşleri

Çevrimiçi eğitim sürecinin bir diğer unsuru olan ders süreleri ailelerin görüşleriyle değerlendirmek amaçlanmıştır. **Ders sürelerinin değerlendirilmesi** ana teması altında “30 dakika ders süreleri, 10 dakika ders araları ve 6 ders saati” alt temaları belirlenmiş ve cevaplara göre **yeterli, yetersiz, fazla** kodlamaları atanmıştır.

Şekil 7: Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Aile Görüşleri

Ailelerin **30 dakikalık ders süreleri** alt teması altında verdikleri bazı cevaplar aşağıdaki gibidir:

A3: “Normalde 40 dakika bildiğim kadarıyla ama sanki yüz yüze de çok olmayabilir ama onlineda sıkılabiliyorlar. Bu yüzden 30 dakika yeterli.”

A9: “Aslında dersler 30 dakikaydı ama sanki 5-10 dakika işlenir gibiydi. İnternetten olduğu için çocukların biri yatıyor, öteki bir şey soruyor, biri hiç olmadık bir şey söylüyor. 30 dakika ders işlenmedi bence kısıydı. O da öğretmen başında olmadığı için hâkim olamadığından ona da bir şey diyemiyorum yapacağı bir şey yok.”

Görüşülen ailelerin yarısı bir ders süresinin 30 dakika olmasını yeterli bulurken yarısı süreyi yetersiz bulmuştur. **A3**, sürenin daha uzun olmasının ekran karşısında çocukları sıkabileceğini bu sebeple yeterli olduğunu ifade ederken **A9**, derse hazırlık ve sınıf yönetiminin sağlanması için belirli bir süre geçtiğini ve dersin ana konusu için yeterli zamanın kalmadığını ifade etmiştir.

10 dakika ders araları alt teması altında ise ailelerin verdiği **fazla**, **yeterli** ve **yetersiz** gibi farklı görüşlerden bazıları şu şekildedir:

A5: “Ara biraz uzun gibi geldi bana o arada çocuk kopabiliyor. Orada öğretmenlerini bekliyorlar. O 10 dakika da bilgisayar başından kalkmıyorlar. Ya oyun oynuyorlar ya birbirleriyle chatleşiyorlar. Haliyle ekran süresi 1 saat kadar uzuyor. Mola

tabii olmalı ama belki yüz yüze olmadığımız için bu süreyi daha kısa tutabiliriz. 3-3 yapıp araya 1-1.30 saat ara verebilirler.”

A8: *“Aralarda zaten dinlenebiliyorlar, bir şeyler atıştırabiliyorlar, tuvalete gidip gelebiliyorlar, ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlar. Daha uzun süreli boşluklar olsa o zaman çocuk dersten kopabilir, gelip televizyon karşısına oturur, öteki dersi kaçırabilir. Başka şeylere çok bulaşmadan sadece ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir zaman dilimi.”*

A1: *“Ara süreleri çok az çünkü çocuklar acıkıyorlar yemek bile yiyecek zamanları olmuyor oradan kalkıp salona gelip yemek yemesi ile dersin ilk 10 dakikası geçmiş oluyor.”*

10 dakika ders araları için bazı aileler (**A8**) araların ihtiyaçlarını karşılamaları için yeterli olduğunu, daha uzun olduğunda derslerden kopabileceklerini ifade etmişlerdir. Bazı aileler (**A1**) ise, çocukların özellikle beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için ders aralarının yeterli olmadığını, bu sebeple çocuğun diğer dersin bir kısmını kaçırabildiğini belirtmişlerdir. Ders aralarının fazla olduğunu belirten tek görüş olan **A5**, çocukların aralarda da bilgisayar başından kalkmadıklarını, yine ekran karşısında vakit geçirdiklerini, bu sebeple de ekran süresinin daha da uzadığını belirtmiş; ders aralarının daha kısa tutulmasını fakat gün içinde 1-1.30 saatlik molalara yer verilebileceğini ifade etmiştir.

6 ders saati alt temasında ise aileler bir günde ekran karşısında 6 ders saati uygulaması için **fazla**, **yeterli** ve **yetersiz** gibi farklı görüşler belirtmiştir:

A1: *“Çocuklarım açısından çok yorucu hatta gözleri bozuldu gözlük kullanmaya başladılar sürekli ekran karşısında oturdukları için. Çevremde de oran inanılmaz yüksek herkes gözlük kullanıyor. 4 ders saatinden fazla olmamalı.”*

A6: *“6 saat gerekli ama çocuğu sıkı bir durum. Bir masanın başında otur, bir eğlence, enerji boşaltımı yok. Ekranı oturup bakmak biz yetişkinler için bile zor. Göz sağlığı ve dikkat açısından uzun ama yapacak bir şey de yok. Bazı veliler hem maddi boyutunu düşünerek okuldaki gibi 8 saat olsun istiyorlar ama çocuk için çok zor.”*

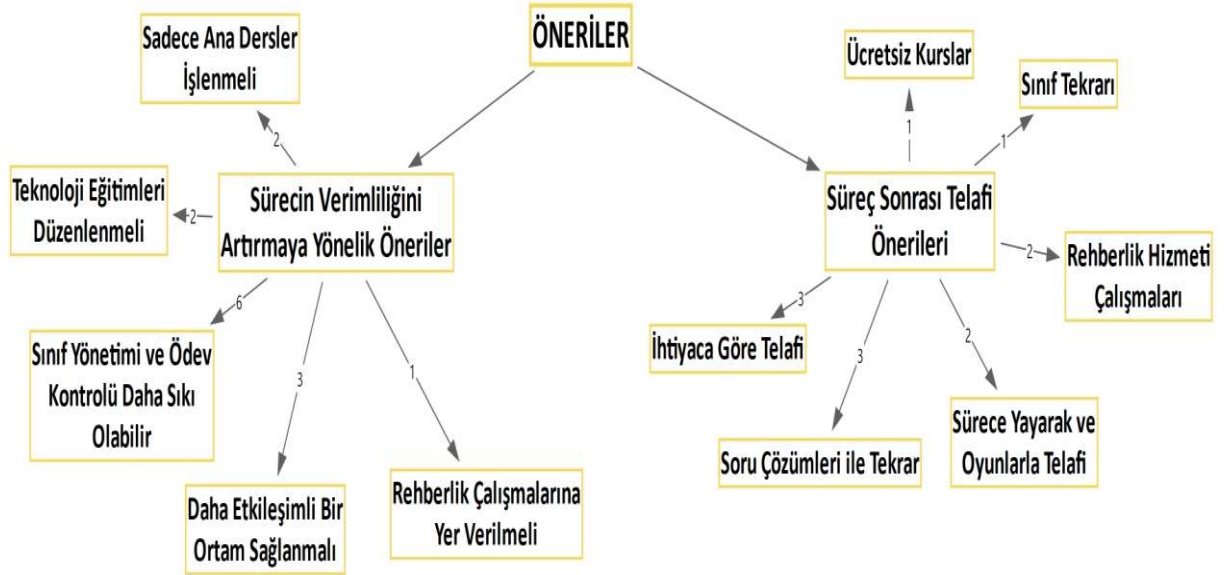
A7: *“6 ders saati yeterli değildi toplam 4 saat oluyor eksik kalıyorlar. Okulda çocuk anlamadığı şeyi tenefüste öğretmenine sorabiliyordu ama online eğitimde aralarda Zoom kapanıyor zaten.”*

Ailelerin çoğunluğu gün içinde 6 ders saatini ekran karşısında uzun bulmuş; hareketsizlikten, dikkat dağınıklığından ve göz sağlığına olumsuz etkisinden dolayı fazla

olduğunu belirtmişlerdir (A1-A6). Bu sürenin yetersiz olduğunu belirten tek görüş (A7) ise, toplam ders süresinin 4 saat olduğunu ve bu yüzden çocuğun sorularını soramadığını ifade etmiştir. Ayrıca A6, bazı özel okul velilerinin günlük ders saatinin 8 saate kadar artırılmasını istediğini vurgulamıştır.

3.2.3. Aile Önerileri

Çevrimiçi eğitim sürecinde yaşanan sıkıntılardan yola çıkarak ailelere hem süreç içinde hem de sonrasında ne gibi önerileri olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplarla **Öneriler** ana teması altında **sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler** ve **süreç sonrası telafi önerileri** olmak üzere iki alt tema oluşturulmuştur.

Şekil 8: Aile Önerileri

Sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler teması, gelen cevaplarla “sadece ana dersler işlenmeli, rehberlik çalışmalarına yer verilmeli, daha etkileşimli bir ortam sağlanmalı, teknoloji eğitimleri düzenlenmeli, sınıf yönetimi ve ödev kontrolü daha sıkı olmalı” şeklinde beş kategori olarak kodlanmıştır. Aile görüşlerinden bir kısmı aşağıda belirtildiği gibidir:

A6: “Beden eğitimi, resim, müzik gibi dersler yapılıyordu ‘...’ (oğlum) bunlara katılmıyordu onun yerine matematik ya da fen dersi yapılırdı daha iyi olurdu. Belki

çocuklar sıkılırdı ama daha iyi olurdu. Çocuk ben ne yapacağım evde öğretmen hareket yaptırıyor diyerek girmek istemiyordu, ben resim yapmak istemiyorum diyordu. Ekran karşısında o işlerle uğraşmak istemiyordu. Olmasa da olurdu” (**Sadece ana dersler işlenmeli**).

A4: “Belirli aralıklarda belki rehberlikçiler ya da sınıf öğretmenlerinin çocuklarla birebir görüşmesi gerekirdi. O arada çocuklar belki kendilerini daha iyi ifade edebilirlerdi. Bu süreci en iyi yaşayan onlar, bu sorulara en iyi cevabı verecek olanlar onlar. Her ne kadar çocuk olsalar da kendilerini ifade edebiliyorlar. Her şeyi çocuklar belirlemez ama belirli aralıklarla çocukların görüşleri alınabilirdi. Velilerle de görüşmek gerekirdi, çocuğun eksiklikleriyle ilgili fikir alınabilirdi” (**Rehberlik çalışmalarına yer verilmeli**).

A3: “Ben öğrencilerim olsaydı, EBA’nın ön gördüğü saatler dışında da bağlanırdım, konuşurdum. Ders yapmazdım belki sadece muhabbet için de yapabilirdim. Böyle şeyler bekledim ama yapmadı ya da düşündü yapamadı bilmiyorum ama beklerdim açıkçası. Karşılıklı soru-cevap, muhabbet gibi bir ekstra bağlantı yapılabilirdi.” (**Daha etkileşimli bir ortam sağlanmalı**).

A8: “Çocuklar biz yetişkinlerin bile bilmediği online araçları kullanmayı çok güzel öğrendiler. Orada da bir kanal oluşturup çocuğun oyun oynamasını, tablette-telefonda-bilgisayarda başka bir şeye yönelmesini engelleyecek ama eğitimini destekleyecek oyun şeklinde planlanmış uygulamalar yapılabilirdi” (**Daha etkileşimli bir ortam sağlanmalı**).

A5: “Öğretmenler online eğitime geçmeden önce bir eğitimden geçtiler ama sık sık bu süreci nasıl yönetecekleri ile eğitim alabilirlerdi. ... Altyapı teknik olarak iyileştirildi ama kullanım sürecinde bir iyileştirme yapılmadı. Bilgisayar bilmeyen bir öğretmeni bilgisayar başına oturttuk. Belki bunla ilgili birkaç tedavi yapılabilirdi” (**Teknoloji eğitimleri düzenlenmeli**).

A6: “Mutlaka ödev kontrolü yapılmalıydı rehberlik sistemi ya da sınıf öğretmeni ile her gün yapılan ödevler kontrol edilmeliydi. Zaten kontrol edilmiyor diye çocuklar rahatladı, ben bunu eksiklik olarak gördüm. Kontrol artırılabilirdi” (**Sınıf yönetimi ve ödev kontrolü daha sıkı olmalı**).

A9: “Öğretmenler biraz daha hâkimiyeti artırsa sessizliği sağlasa ben biraz daha memnun olurum” (**Sınıf yönetimi ve ödev kontrolü daha sıkı olmalı**).

Ailelerin sürecin verimliliğini artırmaya yönelik önerileri incelendiğinde öğretmenlerin süreci daha iyi yönetmelerini, daha sessiz ve adil bir ortam oluşturabilmelerini ve özellikle ödev kontrollerini daha disiplinli yaparak süreci kontrol etmelerini sıklıkla vurguladıkları gözlemlenmiştir (A6-A9). Yine öğretmenlerin daha önce aşına olmadıkları bir sürece hazırlıksız başladıklarını gerek uzaktan eğitimlerin başında gerekse uygulama esnasında ara ara eğitimler verilerek etkinliklerinin artırılabilceğı (A5) belirtilmiştir. Ekran karşısında ana dersler dışında kalan derslere karşı öğrencilerde isteksizlik olduğunu belirten A6, branş derslerine süreçte yer verilmemesinin daha iyi olabileceğini ifade etmiştir. A4, sürecin iyileştirilmesine yönelik en iyi dönütlerin çocuklar tarafından sağlanabileceğini ifade ederek rehberlik biriminin gereksinimler konusunda hem çocuklarla hem de ailelerle ara ara görüşmeler yapabileceğini belirtmiştir. Çocukların sosyal gelişim açısından geri kaldıkları düşünülen bu süreçte sadece sohbet üzerine sanal toplantılar yapılarak (A3) ve çocukların eğitimini desteklerken eğlenebileceğı programlar geliştirerek (A8) daha etkileşimli bir ortam sağlanabileceğinden söz edilmiştir.

Süreç içinde yaşanan sıkıntılar ve oluştuğı düşünülen eğitimsel kayıplar için tekrar yüz yüze eğitime dönüldüğü takdirde ne gibi telafi eğitimlere ihtiyaç duyulacağı konusunda ailelerden görüşleri alınmış, bu doğrultuda **öneriler** ana temasının bir alt teması olarak **süreç sonrası telafi önerileri** kategorisi belirlenmiştir. Bu kategori altında da “*soru çözümleri ile tekrar, sürece yayararak ve oyunlarla telafi, sınıf tekrarı, rehberlik hizmeti çalışmaları, ihtiyaca göre telafi, ücretsiz kurslar*” şeklinde altı alt kategori oluşturulmuştur. Bu kategorilere ait görüşlerin bazıları aşağıda belirtilmiştir:

A10: “*Konuyu teorik olarak çocuklar almış olabilir ama sadece 1 ay soru çözümleri yapılabilir. Ama konu anlatımı değil özellikle belirtmek istiyorum bunu*” (**Soru çözümleri ile tekrar**).

A3: “*Ekstra yük bindirmek muhtemelen daha çok sıkacak çocukları. Yüz yüze eğitimin başlamasıyla herkes bir hevesle gidecek ama günde 6 saatlik ders 7 saate çıkarılarak değil bence. Çünkü o da başka sorunlara neden olacak. Atıyorum Haziranın 19’unda bitecek dönemi Temmuzun 19’unda bitirerek, yıla yayararak, bıktırmadan yapılması daha doğru. Zaten sıkılanlar, zaten online eğitimden çıkmışlar okul hevesleri az. Daha tatlı tatlı, yaya yaya, çok sıkıştırmadan, daha oynasal, daha çocuk diliyle*” (**Sürece yayararak ve oyunlarla telafi**).

A1: “Bana bu seneyi çocuğunuz dondursa bir seneyi daha okusun ister misiniz deseler kesinlikle isterdim. Bir eğitimci de olsam bir veli gözüyle değerlendiriyorum. Çocuk seneye 5. sınıfa geçecek ama 4. sınıf kazanımları eksik kaldı. Bu seneyi yokmuş gibi sayarak bir sonraki seneye geçirmek bence çok sağlıklı değil. Öyle olduğunu da düşünmüyorum. Evet, telafi paketleri açıklayacağını söylüyor MEB yaz döneminde 1-2ay içinde de bu kadar kazanımı vereceklerine ben inanmıyorum. Umarım verirler. Ama yaşadık 1 buçuk sene çok verimli olmadı” **(Sınıf tekrarı).**

A5: “Bence öncelikle çocuklara EBA TV kanalından, köydeki çocukların dahi her çocuğun ulaşabilecek psikolojik terapi şeklinde eğlenceli animasyonlar hazırlayıp bu süreçteki sakatlıkları düzeltme vakti olduğu belirtilmeli. ... Öncelikle çocuklar psikolojik olarak hazır edilmeli. Belki okullar açıldığında ilk bir ay her çocuğun anketlerle, kişisel gelişim testleriyle çocukların nabzına göre yaklaşılabılır. Bu süreçlerin normal olduğunu, geçmişte de yaşandığını, telafi edilebileceğini0 korkulmaması gerektiğini konuşarak başlanabilir. Kafalarında büyük soru işaretleri var, pandemi devam ederse nasıl olacak diye” **(Rehberlik hizmeti çalışmaları).**

A6: “Çocukların eksiklerinin hangi konularda olduğu tespit edilip ister ek ders, ister kulüp saatleri, branş derslerinde alıp tamamlamak gerekir. Belki çocuğumda çok yok ama devletten gelen ve hiçbir şey öğrenememiş çok eksiği olan çocuklar var. 80 sorudan 50 yanlış yapan öğrenciler var demek ki büyük sıkıntılar var. Eğitim zaten çöktü. O yüzden kontrol elden bırakılmaması gerekiyor” **(İhtiyaca göre telafi).**

A2: “İmkânı olan özel kurslar, özel dersler daha uygun olsa göndermek isteyen çok aile var. Çocuğumun 1 yılı kayboldu çok eksikleri var elimde imkân olsa özel kursa gönderirim hoca tutarım ama imkân yok. Devlet ücretsiz kurslar açsa ya da kurslar biraz daha uygun olsa ya da bir miktar kendilerinden verseler bu çocuklar da eksik kalan yerleri rahatlıkla tamamlarlar” **(Ücretsiz kurslar).**

Süreç sonrasında tekrar yüz yüze eğitime geçilmesi durumunda ailelerin telafi önerileri genel olarak çocukları sıkmadan, sürece yayararak, daha çok soru çözümleri ile tekrarlar yapılması yönünde olmuştur. **A10**, özellikle konu anlatımından ziyade sadece soru çözümü olabileceğini belirtirken **A3**, uzaktan eğitimden çıkan ve birçok gelişim alanında eksik kalan çocukları yoğun telafi programlarına sokmanın olumsuz etki bırakacağını, ders tekrarlarının oyunlarla ve okul heveslerini kırmadan yapılması gerektiğini ifade etmiştir. **A2**, çocukların kayıplarının çok olduğunu ve telafi gerektiğini,

bunun için ücretsiz kurslar açılabileceğini veya ücretin bir kısmının devlet tarafından karşılanabileceğini belirtirken maddi imkânsızlıklara vurgu yapmıştır. Benzer bir özel okul velisi olan **A6**, ihtiyaca göre telafilerin olması gerektiğini belirtirken devletten gelen öğrencilerde bu açığın daha fazla olduğu yönündeki gözlemlerini paylaşmıştır. **A1** ise uygulanacak telafi programlarının yeterli gelmeyeceğini, sınıf tekrarı gibi bir alternatif olsa değerlendirebileceğini ifade etmiştir. **A5**, çocukların bu süreçte yaşadığı psikolojik kaygı durumları ve okula psikolojik hazır bulunuşlukları için hem okullarda rehber öğretmenler eliyle hem de EBA TV aracılığıyla sunulacak desteklerin gerekliliğini belirtmiştir.

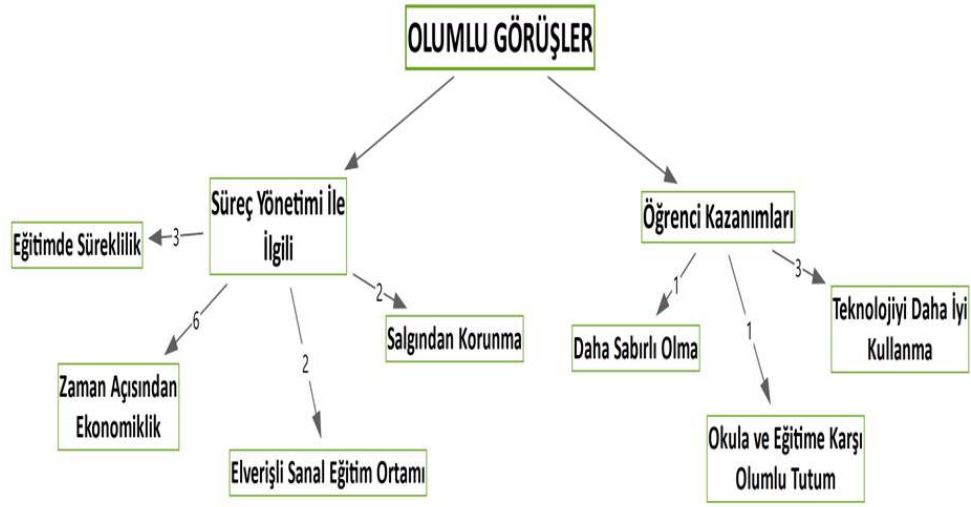
3.3. Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerin belirttikleri görüşler **sürecin değerlendirilmesi, ders sürelerinin değerlendirilmesi ve öğrenci önerileri** başlıkları altında temalara ve kodlara ayrılmıştır.

Sürecin değerlendirilmesi teması **olumlu görüşler** ve **olumsuz görüşler** olarak iki alt kategoriye ayrılmış, her bir kategori de yine kendi içinde ilgili alt tema ve kodlara ayrılmıştır. **Ders sürelerinin değerlendirilmesi** teması **30 dakikalık ders süreleri, 10 dakika ders araları** ve **6 ders saati** olacak şekilde kategorileştirilmiştir. **Öğrenci önerileri** ise **sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler** ve **süreç sonrası telafi önerileri** olmak üzere iki başlık altında kategorize edilmiştir.

3.3.1. Sürecin Değerlendirilmesinde Öğrenci Görüşleri

Sürecin değerlendirilmesi amacıyla eğitimin merkezinde yer alan öğrencilere sorulan sorulardan gelen cevaplara göre **sürecin değerlendirilmesi** ana teması altında **olumlu görüşler** ve **olumsuz görüşler** olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir. Olumlu **görüşler** alt temasının altında ise “*süreç yönetimi ile ilgili ve öğrenci kazanımları*” olmak üzere iki alt kategori belirlenmiş her alt kategori de kendi içinde kodlara ayrılmıştır.

Şekil 9: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumlu Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin **süreç yönetimi ile ilgili** görüşlerinin derlendiği kategori altındaki olumlu görüşlerinden “*elverişli sanal eğitim ortamı, zaman açısından ekonomik, eğitimde süreklilik, salgından korunma*” kodlamaları elde edilmiş olup bazı cevaplara aşağıda yer verilmiştir:

Ö5: “Aslında çok olumlu yönü yoktu. Sınıfta çok konuşurlar susturamazlar ama Zoom’da sesleri kapatabiliyor, öğretmen sadece kendisi açabiliyor. Parmak kaldırmak için öğretmenim diye bağırmıyoruz ya da parmak sallamıyoruz bir ok işareti var oradan öğretmen söz hakkı verebiliyor. Bu özelliği benim hoşuma gidiyor.”

Ö6: “Özellikle İngilizce dersinde 3. ve 4. sınıfta çok büyük bir ilerleme kat ettim bu konuda katkısı oldu. Matematiğim bence daha iyi oldu. Herkesle öğretmenler birer birer ilgilendiği için daha iyi oldu bence. Okuldayken bütün sınıfın kararlarını aynı anda söylüyorlardı şimdi herkesin sesini tek tek açıp sorular soruyordu.”

Öğrenciler **elverişli sanal eğitim ortamı** kodu altında uzaktan eğitim araçlarının (Zoom uygulaması vb. gibi) bazı özelliklerinden dolayı sınıf yönetiminin sağlanabildiğinden, böylece öğretmenin daha sessiz bir ortam oluşturabildiğinden (**Ö5**), öğrenci cevaplarını almak için öğretmenlerin birebir ilgilenmek durumunda olmalarının derslerine olumlu katkısından (**Ö6**) söz etmişlerdir.

Zaman açısından ekonomiklik kodu altındaki bazı cevaplar ise aşağıda belirtildiği gibi olup **Ö4**, ulaşım sıkıntısının olmamasının ve ders esnasında zaman alan

eylemlerin olmamasından dolayı evde eğitimin daha rahat olduğunu vurgularken **Ö9**, kendisine ve ailesine ayıracak daha fazla vaktinin kaldığını ve bu sayede hobilerine vakit ayırarak kendisini geliştirebildiğini belirtmiştir:

Ö4: “Evde daha rahattım okula gidip tahtaya kalkmakla uğraşmıyorduk oradan yazıyorduk. Ulaşım sıkıntısı yaşamadık. Parmak kaldırdığımızda konuşabiliyorduk genelde, öyle oluyordu.”

Ö9: “Bence pek de olumlu yönü yok ama ailemle daha çok vakit geçiriyorum. Resimde daha yetenekli oldum. Benim hobilerime daha fazla vakit ayırabildim.”

Eğitimde süreklilik kodu altındaki verilen cevaplar genel olarak benzer olmakla birlikte bazıları aşağıda belirtilmiştir:

Ö6: “Derslerimize devam edebilmemiz, unutmamak için derslere devam edebilmemiz.”

Ö7: “Okula gidemediğimiz için eğer online eğitim olmasaydı dersler olmayacaktı ve hiçbir şey öğrenemeyecektim.”

Salgından korunma kodu altında verilen cevaplar da yine birbirine benzer şekilde ifade edilmiştir:

Ö1: “Sağlığımı iyi etkiledi çünkü en azından koronavirüs kapmıyordun evde.”

Ö7: “Okullar kapandığı için hastalıktan uzak kaldık, kendimizi koruduk.”

Öğrencilere sürecin kendilerine neler kattığı, ne gibi kazanımlar elde ettikleri, hangi konularda gelişim gösterdikleri gibi sorular sorulmuştur. Gelen cevaplara göre **öğrenci kazanımları** kategorisi altında olumlu görüşlerinden “okul ve eğitime karşı olumlu tutum, daha sabırlı olma, teknolojiyi daha iyi kullanma” kodlamaları elde edilmiş olup bazı cevaplara aşağıda yer verilmiştir:

Okul ve eğitime karşı olumlu tutum kodu altında alınan tek öğrenci yorumunda **Ö5**, süreçte hem okula karşı hem de öğretmen ve arkadaşlarıyla paylaşımları konusunda farkındalık sağladığını, olumlu bakış açısı geliştirdiğini belirtmiştir:

Ö5: “Okulumuzun değerini öğretti belki her çocuk bu cevabı veriyordur. Öğretmenimizin, arkadaşlarımızın değerini öğretti. Öğretmenimizi görememek biz çok zorluk çekiyorduk, çok seviyorduk arkadaşlarımızı ama kavga ediyorduk şimdi o kavgalarımızı özliyoruz.”

Daha sabırlı olma kodu altında ise **Ö6**, bekleme ve sabırlı olma konusunda gösterdiği gelişimi kullanılan çevrimiçi uygulamaların gerektirdiği bekleme sürecine bağlı olduğunu ifade etmiştir:

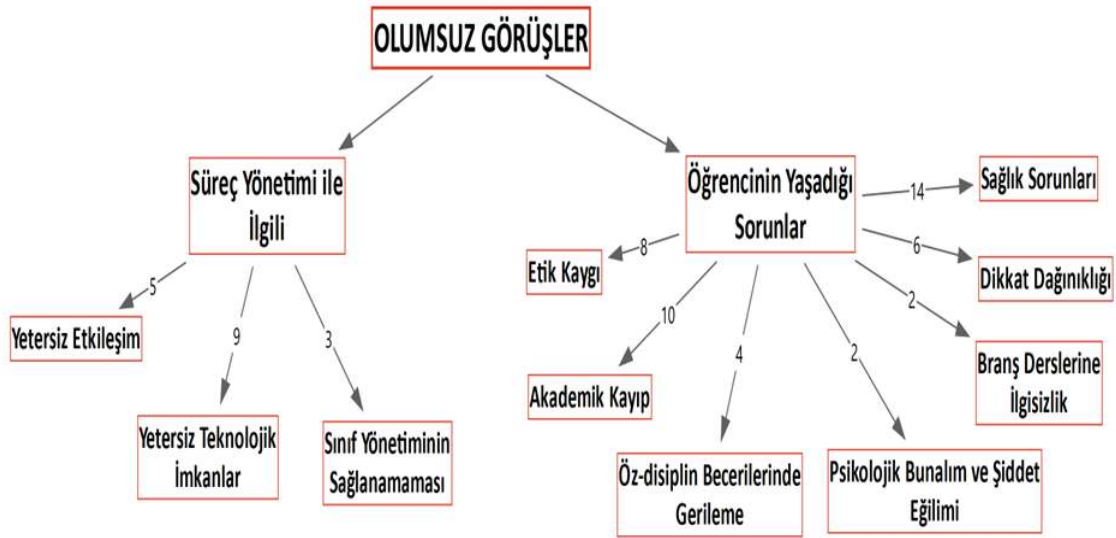
Ö6: “Zoom’da beklerken daha uzun bir süre geçiyor böylece beklemeyi öğrendim, daha sabırlı oldum.”

Öğrencilerin teknolojiyle iç içe oldukları bu süreçte **teknolojiyi daha iyi kullanma** kodu altında öğrencilerin genelinden bu alanda kendilerini geliştirdikleri cevabı alınmıştır. **Ö4**, ders esnasında gerekli bilgisayar işlemleri konusunda kendisini geliştirdiğini belirtirken **Ö7**, hem ders esnasında kullanılan çevrimiçi uygulamadaki gelişiminden hem de boş zamanlarında vakit geçirdikleri sanal oyunlarda kendisini geliştirdiğinden söz etmiştir:

Ö4: “Bilgisayar kullanmayı daha iyi öğrendim, sınıftaki konuları daha iyi öğrendim. Ders esnasında bilgisayar işlemlerini daha iyi öğrendim.”

Ö7: “Oyun konusunda bir şeyler öğrendim. Zoom’da emojileri keşfettim.”

Sürecin değerlendirilmesi ana teması altında belirlenen **olumsuz görüşler** alt teması da benzer şekilde **süreç yönetimi ile ilgili** ve **öğrencinin yaşadığı sorunlar** olmak üzere iki alt kategoride ele alınmış ve her alt kategori de kendi içinde kodlara ayrılmıştır.

Şekil 10: Sürecin Değerlendirilmesinde Olumsuz Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin **Süreç yönetimi ile ilgili** olarak belirlenen kategori altındaki olumsuz görüşlerinden “*yetersiz etkileşim, sınıf yönetiminin sağlanamaması, yetersiz teknolojik imkân*” kodlamaları elde edilmiş olup bazı cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

Yetersiz etkileşim kodu altında öğrenciler genellikle benzer cevaplar vermiş olup yeterli etkileşim sağlanamamasının bazıları teknolojinin imkân kısıtlılığından kaynaklandığını ve derslerde aktif olmadıklarını belirtirken (**Ö2**), bazıları aynı ortamı paylaşamadıklarından kaynaklı olarak arkadaşlarıyla oyunlar oynayamadıklarını ve paylaşımda bulunamadıklarını ifade etmişlerdir:

Ö2: “*Çünkü arkadaşlarımızı göremiyoruz öğretmenlerimizle konuşamıyoruz ben kaç kere Zoom'da parmak kaldırdım ama hiçbir şekilde öğretmen cevap veremedi.*”

Ö4: “*Arkadaşlarımla bir şeyleri paylaşamıyordum, teneffüs gibi orada konuşamıyorduk, oyun oynayamıyorduk, sadece derslere girebiliyorduk.*”

Sınıf yönetiminin sağlanamaması kodu altında verilen cevaplar genellikle benzer olup öğretmenin teknolojiyi ve çevrimiçi uygulamaları yeteri kadar iyi kullanamamasından kaynaklı olarak hem sessiz bir ortam sağlanamadığını (**Ö2**), hem de öğretmenlerin çocukların davranışları üzerinde etkili olmadığını (**Ö9**) ifade etmişlerdir:

Ö2: “*Canlı derse katılıyorsun ama herkesin anlayabilmesi duyabilmesi için herkes mikrofonu kapatabilirdi öğretmen anlatsa soruya geldiği zaman bizim önerilerimizi almak istese tek tek mikrofonlarımızı açabilirdi. ... Gürültü anlamamızı zorlaştırdı.*”

Ö9: “*Arkadaşlarım online eğitimde hem derste hem aralarda sürekli lakap takıyorlardı. Öğretmen yapmayın demesine rağmen yaramaz çocuklar yapıyordu.*”

Yetersiz teknolojik imkân kodu altında neredeyse tüm öğrenciler bu konuda sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerden **Ö1**, kullanılan çevrimiçi uygulamalar ve internet bağlantılarından kaynaklı sorunlardan söz ederken, **Ö5**, evde internet imkânı olmadığı için derslere arada katılan ya da hiç katılamayan arkadaşlarının sıkıntılarına dikkat çekmiştir. **Ö9** ise çevrimiçi eğitime erişmesi için gerekli olan teknolojik cihazların arızalanması durumunda yaşadığı sıkıntıları ifade ederken **Ö10** ise internet kesintilerinin yanında elektrik kesintilerinin de yaşandığını belirterek alt yapı sorunlarına dikkat çekmiştir:

Ö1: “*Çok fazla şifre veriyor, ikide bir donuyor, ses bulanık geliyor hiçbirini anlamıyorum. 25-30 kere dersin ortasından atıldım. Şifreyi giriyordum, yeniden*

giriyordum olmuyordu sonra da ders bitiyordu. Sürekli EBA'dan atılıyorsun, yeniden girmeye çalışıyorsun, beyaz ekran çıkıyor ama yine kapanıyor.”

Ö5: *“Birbirimizi çok göremiyoruz, sesler gidiyor. Ders yaparken arkadaşlarımız bir şey söyleyecek ses kesiliyor, internet yok. Biz 33 kişiyiz 3-4 kişinin evinde internet yok o yüzden ara sıra giriyorlar. Hatta birisi hiç giremiyor. Ama EBA TV'yi takip ediyorlar. ... Öğretmen bana söz hakkı verdiğinde ben cevabı buluyordum, öğretmenin sesi bana geliyor ama benim sesim gitmediği için benim cevaplayamadığımı düşündü.”*

Ö9: *“Bir ara benim hiç tabletim çalışmıyordu o yüzden biraz zor oldu benim için sürekli öğlen derse girebiliyordum. Sabahki derslere giremiyordum.”*

Ö10: *“Anlamıyordum ben uzaktan eğitimde ses, elektrik, internet gidiyordu.”*

Öğrencilerin süreçte yaşadıkları sorunlarını belirttikleri görüşleri **öğrencinin yaşadığı sorunlar** alt teması altında *“dikkat dağınıklığı, branş derslerine ilgisizlik, etik kaygı, akademik kayıp, öz-disiplin becerilerinde gerileme, psikolojik bunalım ve şiddet eğilimi ve sağlık sorunları”* alt kategorileriyle kodlanmış olup bazı cevaplar aşağıdaki gibidir:

Dikkat dağınıklığı kodu altında yine öğrencilerin çoğunluğu görüş bildirmiş olup dikkat dağınıklığının nedenini kimisi (**Ö1**) öğretmenin sınıf hâkimiyeti sağlayamaması sonucu oluşan gürültü olduğunu söylerken, kimisi (**Ö2**) uzun süre ekran karşısında oluşan ekran yorgunluğu nedeniyle halsiz ve yorgun düşmesi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca **Ö8**, ekrana uzun süre maruz kalmalarından kaynaklı gözlerinde yaşadıkları sağlık sorununun dikkat dağınıklığına neden olduğunu söylerken **Ö9** ise evde ailesinin ders esnasında odaya girmesinden kaynaklı dikkat dağınıklığı yaşadığını belirtmiştir:

Ö1: *“Okulda dikkatim daha iyiydi. Çünkü canlı derste öğretmen bir şey anlatmıyor genelde çocuklar konuşuyor, dikkatim dağılıyor.”*

Ö2: *“Hala dersleri seviyorum ama bazen evde zil çalıyor, birileri geliyor bu yüzden odaklanamıyorum. Hareketsizlik, yorgunluk yaşadım, halsiz düştüm, derse artık girmek istemedim telefonda 5-6 saat öyle bakmak istemedim.”*

Ö8: *“Ekran başında olduğumuz için gözlük kullanmaya başladık, gözlerimiz bozuldu, dikkatimiz dağıldı.”*

Ö9: *“Dikkatimde biraz sorun vardı çünkü annem abim bazen odaya girip çıkıyordu onlara bakarken dikkatim dağılıyordu benim.”*

Branş derslerine ilgisizlik kodu altında belirtilen ifadelerden bazıları da aşağıdaki gibidir:

Ö5: “Ben bazen bu derse, beden eğitimi ve görsel sanatlar derslerine görmek istemiyordum. Girdiğimde çizgi film izliyorlardı ya da hareketler yapıyorlardı ama ben zaten aşağıda 3-4 saat oynadığım için hareket ediyordum.”

Ö8: “Eskiden Müzik ve Din Kültürü derslerine daha iyi girerdim ama online eğitimde hiç istemiyordum.”

Öğrencilere kullanılan sanal platformlarda görüntü ve ses paylaşımı nedeniyle herhangi bir kaygı yaşayıp yaşamadıkları sorulmuş, yetişkinlerden farklı olarak neredeyse tamamı kaygı yaşadıklarını belirtmiştir. **Etik kaygı** kodu altında verilen cevaplardan bazıları aşağıda belirtilmiştir. Bu kaygılarını bazı öğrenciler (**Ö3**), kendi psikolojik nedenlerine bağlayarak kendisini ve ev ortamını paylaşmaktan yana olmadıklarını belirtirken, **Ö5** yaşadığı bir anıyı paylaşarak uygulama kullanırken yaşadığı kaygıyı ifade etmiştir. **Ö10** ise başkaları tarafından izleniyor ve dinleniyor olabileceğinin kaygısını yaşadığını ifade etmektedir:

Ö3: “Zoom ve EBA’dan olmadı, uygulamayla alakalı olmadan benim kendi şeylerim vardı. Neden bilmiyorum ama görüntümü bazen açmak istemiyordum. Okula en azından düzenli bir şekilde gidiyorduk ama canlı derste o kadar dağılmıştım ki artık yetişemiyordum bazen masanın başına fırlıyordum. En çok da odamın görünmesini istemiyordum çünkü çok dağınıktı. Sesimi kaydediyorlar diye düşünmedim ama sesimi hep kapatıyordum.”

Ö5: “Evet bunu iki kere yaşadım. Zoom a girmeden bir görüntü işareti vardı turuncu ve beyazdı tıklayınca kaydediliyor dedi. Ben hemen babama götürdüm ‘sessiz olun duyacaklar’ diye çok korktum ama meğer fotoğrafa kaydediliyormuş. Bir kere daha böyle oldu ‘acaba biri seslerimi görüntülerimi öğretmene gönderecek mi’ diye korkuyordum çünkü ben ailemle ilgili konuşuyordum ‘baba bunu yaptın mı’ diye bunun öğretmenlerime gitmesini istemediğim için korkmuştum. Daha derse girmemiştim ama beklerken sesler gidecek mi diye korktum. Bir de sesin kapalı zannedersin ama açıktır ben çok öyle şeyler yaşamadım olsa bile kötü olmadı çünkü öğretmenime ve arkadaşlarıma karşı kötü bir şey söylemedim. Bir kere sadece anne benim çok lavabom geldi dedim meğer mikrofon açılmış biraz utandım.”

Ö10: “Evet yaşadım ama olmadı. Korktum çünkü bir kere babamın hesabı çalınmıştı ondan da biraz etkilenmişim. Benim hesabım yok da Zoom’dan biri beni dinliyordur, görüntüme bakıyordur diye düşündüm. Tanımadığım biri.”

Akademik kayıp kodu altında öğrencilerin çoğu görüş bildirmiş olup verilen cevaplar birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Bazıları derslerden geri kalmalarını kullanılan çevrimiçi uygulamalardan kaynaklandığını (**Ö1**), bazıları internet bağlantı sorunlarından kaynaklandığını (**Ö7**), bazıları gözlerinde yaşadığı sağlık sorunlarından kaynaklandığını (**Ö10**) belirtmişlerdir. **Ö6**, özellikle sözel derslerin çevrimiçi eğitimde daha verimsiz olduğunu ifade ederken bazı öğrenciler (**Ö1 ve Ö10**), sayısal derslerde yaşadıkları eksiklikleri belirtmişlerdir.

Ö1: “Önce biraz çarpma bölme kesirler zaman ölçülerini öğretti sonra da işe yaramayı bıraktı. Bazen öğretmenim yavaş yazıyor ama ekranda hızlı gibi görünüyor ama ben yazamıyorum, yetişemiyorum. Hayat bilgisi dersinden çok geri kaldık çünkü öğretmen hiç anlatmıyor.”

Ö6: “Bence sözel dersler online da daha verimsiz ne kadar tekrar etsem de okulda olsa daha iyi olurdu.”

Ö7: “Öğretmenimin sesi kesildiğinde hiçbir şey anlamıyorum ama okulda her şeyi duyabilecektim.”

Ö8: “Bazı konuları anlamıyorum okulda sorabiliyorsun ama online eğitimde ya sesin gitmiyor ya soramıyorsun.”

Ö10: “Uzaktan eğitimde çok öğrenmedim çok da derslere katılmadım. ... Derslere odaklanamadım. Eskisi gibi olsaydı daha iyi olurdu. Matematik dersinde çok eksikim kaldığı için, gözlük sorunum olduğu için çok yoğunlaşamadım. Anlamamaya, sevmemeye başladım, girmek istemedim. Bilemediğimde öğretmenimin bana kızacağını düşündüm hatta olmuştu da.”

Çocuklara kendilerinde gözlemledikleri davranış değişiklikleri sorulduğunda genel olarak sorumluluklarında gerileme yaşadıklarını, bazı olumlu alışkanlıklarını terk ettiklerini ve daha unutkan olduklarını belirtmişlerdir. Belirlenen **Öz-disiplin becerilerinde gerileme** kodu altında verilen cevaplardan bazıları aşağıdaki gibi olup çocuklar genel olarak ödevlerini yapmadıklarını veya zamanında yapmadıklarını (**Ö1 ve Ö3**) okuma alışkanlıklarını yitirdiklerini ifade etmişlerdir (**Ö3 ve Ö5**). **Ö5**, sorumluluk duygusunda gerileme yaşadığını ve bunun öğretmenleri tarafından da fark edilerek

rehberlik hizmeti ile çalışmaya başladıklarını ifade etmiştir. Çocukların daha unutkan olduklarını belirtmeleri dikkat çekmiştir (**Ö2 ve Ö5**).

Ö2: “Ev işlerinde yine sorumluluğumu yapıyorum ama derslerde annemin dediği gibi rahat davranıyorum ama öğretmenimiz de ödevlerinizi yapınca hemen atmayın diyor bir gün veriyor o gün geldiği zaman atın hep birlikte atın ki ben de unutmuyayım diyor. O zaman da ben bazen unutuyorum, yapmıyorum.”

Ö3: “Ödev sorumluluklarımda hiç ders çalışmıyordum. Çok garip bir duygu korona başladığından beri mesela kitap okumak istiyorum ama kitap okumaya başlayınca fırlatıyordum, ders çalışırken de bir soru çözemiyordum. Önceden benim içimden gelirdi ders çalışmak, kitap okumak.”

Ö5: “Eskiden benim Türkçem iyiydi, kitap okumamaya başladım. Şimdi okuyorum. Sorumlulukta bir şey yapamadım bu hafta fark ettim çok önemli bir şeyi unutmuşum. Bilsen sınavını kaçırmışım, defterimin arasında unutmuşum. Sonra dilekçe yazdı annem onu da unutmuşum. Öğretmenlerimizin hepsi sorumluluk duygusunu kaybettiğini söylediler. Rehber öğretmenim evde hayvan ve bitki beslememi, odamı kendimin düzenlememi, kıyafetlerimi katlamamı, yatağımı toplamamı, masamı düzenlememi istedi sorumluluk duygumu geri kazanmam için.”

Çocuklar ayrıca dışarı çıkamamaktan ve sosyalleşememekten kaynaklı bunalımdan yaşadıklarını ve bunun sonucu olarak davranış değişikliği yaşadıklarını ifade etmişlerdir. **Psikolojik bunalım ve şiddet eğilimi** kodu altında verilen bir öğrenci cevabı aşağıdaki gibidir:

Ö3: “Derslerime çok düzenli çalışmadım, çok sıkılıyordum sadece çarşamba günleri çıkıyordum evde bunalıyordum. Korona o zamanlar yeni çıktığı için tedbir almışlardı hiçbir yere çıkamıyordum çok bunalmıştım bu yüzden derslerime ağırlık veremiyordum. Şu anda da derslerimi toparlamakta zorlanıyorum. ... Davranışlarımda değişim şöyleydi ben sonradan fark ettim çok sıkılıyordum gerçekten her şeyi kafaya takmaya başlamıştım hep olumsuz düşünmeye başlamıştım. Kafamın içinde bir şeyler düşünürken bir anda sinir geliyordu, anneme babama karşı da sinirliydim. Ben odamı normalde çok düzenli tutuyordum o zamanlar kafam dağınıktı o zamanlar ders çalıştım diyelim sıkılıp kalemimi atıyordum, kıyafetlerim mesela dolabım düzenli kalmıyordu çekip alıyordum her yer dağınılıyordu.”

Dengesiz beslenmeyle kilo artışı, düzensiz uyku, göz-baş ve sırt ağrıları alt kodlarına ayrılmış olan **sağlık sorunları** kodu altında öğrencilerin verdiği bazı cevaplar aşağıdaki gibidir:

Dengesiz beslenmeyle kilo artışı kategorisinde:

Ö3: “Fiziksel açıdan çok değişim oldu. Benim kuzenlerim bizde kalıyordu gece biz 5’e kadar oturmuşluğumuz olmuştur sabaha kadar konuşuyorduk ya da film açıp izliyorduk o sırada da önümüzde çerez eksik olmuyordu o yüzden bayağı kilo aldık.”

Düzensiz uyku kategorisinde:

Ö3: “Olumsuz yönü biraz fazla ben biraz okul olmadığı için geç yatmalarım olmuştu erken kalkıyordum ama hiçbir şey anlamıyordum sadece dersi dinliyordum. Uzaktan eğitimden hiçbir şey anlamadım.”

Ö5: “Sabah da bazen uyanamıyorduk akşam dizi izleyip 12’de uyuyordum sabah uyanamıyordum.”

Göz-baş ve sırt ağrıları kategorisinde:

Ö2: “Dersleri hep katıldığımız zaman gözlerimiz bozuluyor. Arkadaşlarımız hep bir ağızdan konuştuğunda kulaklarımız ağrıyabiliyor. Halsiz düşüyorum. Canlı derste ben hiçbir şey anlamadım hiçbir katkısı olmadı öğrendiğim şeyleri de unuttum. Hareketsizlik, yorgunluk yaşadım, halsiz düştüm, derse artık girmek istemedim telefonda 5-6 saat öyle bakmak istemedim.”

Ö4: “Bilgisayar başında radyasyon da alıyorum, bana da zararlı.”

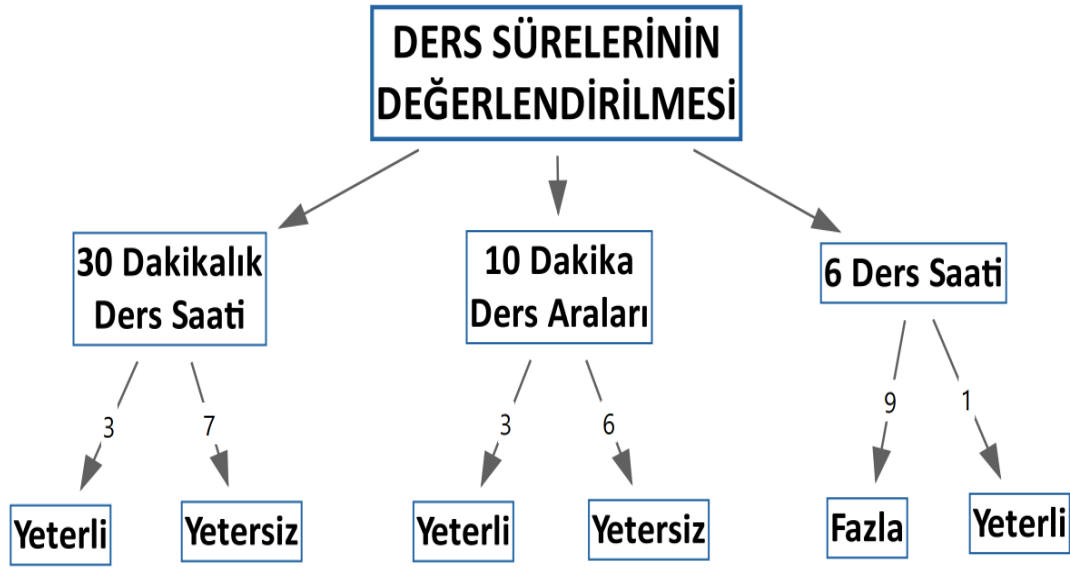
Ö5: “Biraz boynum kamburlaştı çünkü yazı yazıyorduk, eğiliyorduk.”

Ö9: “Evet bir kere boynum tutulmuştu, 3 gün boyunca boynum ağrımastıyla kaldım. Bazen başım çınılıyordu ve gözlerim de bozuldu. Artık gözlük takıyorum.”

Öğrencilerden neredeyse tamamı sağlık sorunu yaşadığını ifade etmiş olup çoğunluğu göz, baş ve sırt ağrılarından şikâyetçi olduğunu gözlük kullanmak zorunda kaldıklarını (**Ö2-Ö9**), sırt ve boyun taraflarında tutulmalar ve kamburlaşma yaşadıklarını (**Ö5-Ö9**) belirtmiştir. Uyku ve beslenme düzenlerinin bozulduğunu (**Ö3-Ö5**) ve düzensiz beslenme nedeniyle kilo artışları yaşadıklarını belirten öğrenciler de mevcuttur (**Ö3**). Ayrıca **Ö4**, bilgisayar karşısında radyasyona maruz kaldığını ve bunun da sağlığı açısından kendisine zararlı olduğunu ifade etmiştir.

3.3.2. Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Öğrenci Görüşleri

Öğrenci başarısı ve eğitim sürecinin verimliliğinde önemli bir unsur olan ders süreleri hakkındaki görüşleri alınmak üzere öğrencilere sorular yöneltilmiştir. Verilen cevaplara göre “ders sürelerinin değerlendirilmesi” ana teması altında **30 dakikalık ders süreleri**, **10 dakika ders araları** ve **6 ders saati** alt temaları belirlenmiş ve cevaplara göre **yeterli**, **yetersiz**, **fazla** kodlamaları atanmıştır.

Şekil 11: Ders Sürelerinin Değerlendirilmesinde Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin **30 dakikalık ders süreleri** alt teması altında verdikleri bazı cevaplar aşağıdaki gibidir:

Ö3: “30 dakika bence yeterliydi.”

Ö5: “30 dakika aslında normaldi öğretmenimiz çok iyi anlatıyordu. Ben metnimi okurken bazı arkadaşlar konuşuyordu öğretmen kapatsa da kendisi açmayı öğrenmiş onu çözemedik. O yüzden süremizi kısaltıyordu 1 saat olsa daha iyi olurdu.”

Ö6: “30 dakika çok az daha uzun olabilirdi çünkü öğretmen en önemli konuya geçecekken ders bitiyordu ya da yüzümüze kapanıyordu.”

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu 30 dakika ders süresini yetersiz bulmuş, konularının yarım kaldığını ve alıştırma yapmaya zaman ayıramadıklarını, daha uzun - genellikle 40 dakika- olması gerektiğini belirtmişlerdir.

10 dakika ders araları alt teması altında ise öğrencilerin verdiği bazı cevaplar aşağıdadır:

Ö9: “10 dakika aralar yine de iyiydi zaten bizim okulda canlı eğitimde de aynıydı, 10 dakikaydı.”

Ö3: “Aralar 15 dakika olamaz zaten ama sabah canlı dersim oluyordu benim. Ben kahvaltı yapmadan canlı derse giriyorum. Hem benim başım ağrıyor, midem bulanıyor. Aralarda kahvaltı yapmaya çalışıyordum, kahvaltı yarım kalıyordu.”

Ö10: “10 dakika aralar bence kısa bir iş yapıyoruz ya da ailemiz çağırıyor derse geç kalıyoruz yeni konuya geçince o konudan eksik kalıyorum.”

Öğrenciler 10 dakika ders aralarını genel olarak yetersiz bulmuş, özellikle sabah başlayan dersler için kahvaltı yapmaya zaman ayıramadıklarını, ders aralarının da kahvaltı süresi için yeterli olmadığını belirtmişlerdir (**Ö3**). Ayrıca **Ö10**, evde oldukları için ders aralarında ailelerinin çağırabildiğini ve döndüğünde özellikle yeni konu anlatımı yapılmışsa dersten geri kaldığını ifade etmiştir.

6 ders saati alt kategorisinde ise öğrencilerin bir günde ekran karşısında 6 ders saati uygulaması için görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö4: “6 saat ders olması yorucuydu, verimliliğim de düşüyordu. 4 saat olmalıydı.”

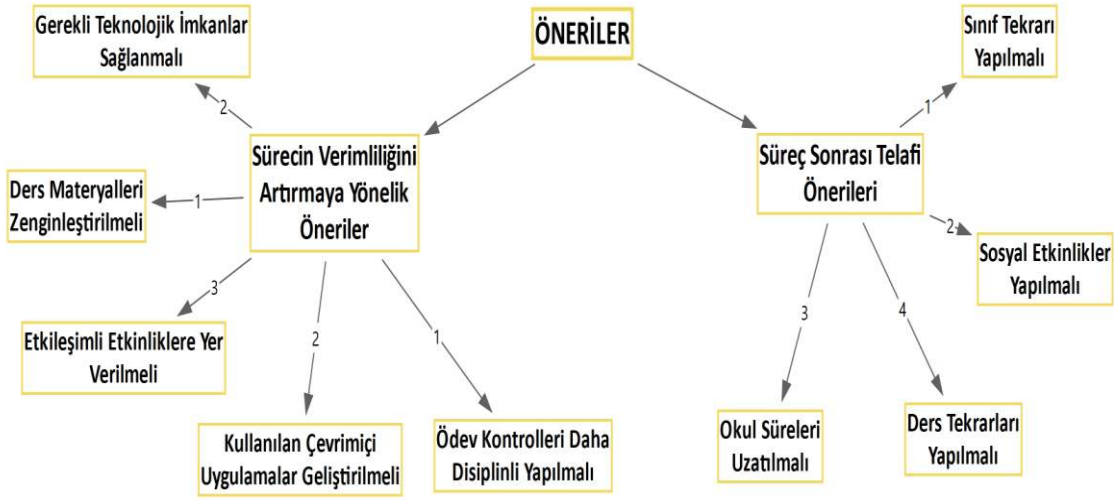
Ö6: “6 saat ilk başlarda alışkın olmadığım için başım ve gözüm ağrıyordu sonra alıştım galiba. Şu an koruyucu gözlük kullanıyorum.”

Ö7: “6 saat yeterliydi.”

Öğrencilerden bir görüş hariç (**Ö7**), gün içinde 6 ders saatini hem sağlıklarını olumsuz etkilediği için hem de belli bir saatten sonra sıkıldıkları, dikkat dağınıklığı yaşayarak algılamada zorluk yaşadıkları için fazla bulmuş, ders saatlerinin daha az - genellikle 4 saat- yapılmasını önermişlerdir.

3.3.3. Öğrenci Önerileri

Çevrimiçi eğitim sürecinde yaşanan sıkıntılardan yola çıkarak öğrencilere hem süreç içinde hem de sonrasında ne gibi önerileri olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplarla **Öneriler** ana teması altında **sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler** ve **süreç sonrası telafi önerileri** olmak üzere iki alt tema oluşturulmuştur.

Şekil 12: Öğrenci Önerileri

Sürecin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler teması, gelen cevaplarla “ödev kontrolleri daha disiplinli yapılmalı, kullanılan çevrimiçi uygulamalar geliştirilmeli, ders materyalleri zenginleştirilmeli, etkileşimli etkinliklere yer verilmeli, gerekli teknolojik imkânlar sağlanmalı” şeklinde beş alt kategori olarak kodlanmıştır. Verilen bazı cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

Ö3: “Buna imkân olmadığını düşünürsek öğretmen ödev verdiğinde atmadığımızda sorabilirdi daha kontrol altına almaya çalışabilirdi” (**Ödev kontrolleri daha disiplinli yapılmalı**).

Ö2: “Zoomun geliştirilmesi lazım. Önceden böyle bir sorun yoktu ama ders başladığında katıldığında yeniden bir süre çıkıyor o sürenin olmamasın, kaldırılmasını isterdim çünkü derse biraz daha geç giriyorsun ve öğretmenimizin arkadaşlarımızın bazı anlattıklarını duyamıyorsun. Öğretmen dersi başlattığında şifre istiyor onun olmamasını isterdim. Daha kolay erişim” (**Kullanılan çevrimiçi uygulamalar geliştirilmeli**).

Ö5: “Tahtayı karalayanınca Zoom kendiliğinden sesi ve görüntüsü kapatılarak ders boyunca açmamasını sağlar, kısıtlayabilirdi. Ekran paylaşım, ses ve görüntülerde efekt olmasaydı daha iyi olurdu arkada kendilerini uzaylı yapıyorlardı biz gülüyoruz ama dikkatimiz dağılıyor” (**Kullanılan çevrimiçi uygulamalar geliştirilmeli**).

Ö6: “Bence öğretmenlere başka yayınlardan da sunup Türkiye’de bir sürü yayın var o yayınlardan da ders yaptırıp problem soru çözülebilir” (**Ders materyalleri zenginleştirilmeli**).

Ö10: “Bence öğretmen olsam evden yapardım. Güzel anlayabilecekleri, daha etkinlikler yaparak, konuşarak, sorular sorularak daha iyi bir hale getirilebilir. Öğrencilerin sıkılmayacağı şeyler yapardım” (**Ders materyalleri zenginleştirilmeli**).

Ö4: “Mesela diyelim internet yok tüm çocuklara internet almaya çalışırdım” (**Gerekli teknolojik imkânlar sağlanmalı**).

Ö9: “Tüm çocuklara tablet veya bilgisayar verilmeli” (**Gerekli teknolojik imkânlar sağlanmalı**).

Öğrencilerin sürecin verimliliğini artırmak için verdikleri önerilere bakıldığında bir kısmı (**Ö3**), öğretmenlerin ödev kontrollerini daha disiplinli yaparak sürecin daha verimli kılınabileceğini belirtirken bazıları (**Ö6**), daha fazla yayınların ders kaynaklarının kullanılması gerektiğini, bazıları ise (**Ö10**) öğrencilerin daha keyif alacakları etkileşimli etkinliklere yer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. **Ö4** ve **Ö9**, gerekli internet bağlantılarının ve tablet, bilgisayar gibi cihazların herkese sağlanması gerektiğini söylerken, kullanılan çevrimiçi uygulamaların özelliklerinin geliştirilmesi gerektiğini ifade eden öğrencilerden bazıları sınıf kurallarına uymayanlara belirli sınırlamalar getirme özelliğinin getirilebileceğini ve dikkat dağıtıcı özelliklerin de kaldırılabilceğini belirtirken (**Ö5**), bazıları da daha kolay erişim sağlayabilmek için şifreleme özelliğinin ve bekleme salonu özelliğinin olmaması gerektiğini ifade etmiştir (**Ö2**).

Süreç içinde yaşanan sıkıntılar ve oluştuğu düşünülen eğitimsel kayıplar için tekrar yüz yüze eğitime dönüldüğü takdirde ne gibi telafi eğitimlere ihtiyaç duyulacağı konusunda öğrenci görüşleri alınmış, bu doğrultuda **Öneriler** ana temasının bir alt teması olarak **süreç sonrası telafi önerileri** kategorisi belirlenmiştir. Bu kategori altında da “sosyal etkinlikler yapılmalı, okul süreleri uzatılmalı, sınıf tekrarı yapılmalı, ders tekrarları yapılmalı” şeklinde dört alt kategori oluşturulmuştur. Bu kategorilere ait görüşlerin bazıları aşağıda belirtilmiştir:

Öğrenciler bu süreç sonrası için ağırlıklı olarak ders tekrarları ve etkileşimli sosyal etkinlikler olmak üzere çeşitli telafi önerileri sundukları gözlemlenmiştir. **Ö9**, sınıf tekrarı önerisinde bulunurken **Ö10**, çevrim içi eğitim sürecindeki konuları tekrar ettikten sonra yeni konu anlatımlarına geçilmesini önermiştir. Devlet okuluna giden öğrencilerden

bazıları da (Ö3-Ö5) okul ve ders sürelerinin uzatılmasını önermiştir. Sosyal açıdan yeterince alan bulamayan öğrencilerden bazıları (Ö6-Ö8) ise süreç sonrasında okul gezileri, okul dışı geziler ve çeşitli sosyal etkinlikler ile daha fazla etkileşim ve iletişim alanı oluşturulmasını önermişlerdir.

Ö6: “Okul gezilerini sıklaştırdım arkadaşlarımla okul dışında da kafede de vakit geçirmek isterim. Bu eksiklikler kapanmış olur galiba. Hem biz hem okulda daha fazla çalışıp daha iyi pekiştirmiş oluruz” (Sosyal etkinlikler yapılmalı).

Ö8: “En iyi arkadaşım hep online görüştük ama sınavda denk gelince çok şaşırdım daha suskundu. Daha çok görüşmeliyiz yüz yüze diye düşünüyorum. Daha çok konuşulmalı, sohbet edilmeli” (Sosyal etkinlikler yapılmalı).

Ö3: “Devlet okulları yarıya kadar oluyor ya onlar bir ya da yarım saat daha uzatılabilirdi. Mesela 12’de çıkıyorsa 1’e uzatılırdı 5’te çıkıyorsa 6’ya uzatılırdı öyle bir telafi edilebilirdi” (Okul süreleri uzatılmalı).

Ö5: “Özel okullarda tüm gün bunu devlet okullarında da yapsalardı biz o zaman daha çok şey öğrenirdik. Ben devlet okuluna gidiyorum sabah kalkıp geç saatlere kadar devam etseydik belki tüm konuları bitirmiş tekrar ediyorduk. Ders saatleri 3-4 saat artırılmalı” (Okul süreleri uzatılmalı).

Ö9: “4. sınıfı tekrar geri almalılar” (Sınıf tekrarı yapılmalı).

Ö10: “Online eğitimde anlatılan dersler ve konular yüz yüze tekrar anlatılabilir, ben daha iyi olacağını düşünüyorum. 1 hafta online derslerde eksik kalanları tekrar yapıp diğer hafta yeni konulara geçilebilir” (Ders tekrarları yapılmalı).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

COVID-19 salgınıyla birlikte dünya genelinde pandemi ilan edilmiş, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de alınan önlemlerden biri olarak okullar kapatılmış ve uzaktan eğitim uygulamasına geçilmiştir. Yapılan çalışma ile uzaktan çevrimiçi olarak yürütülen eğitim uygulamasının öğretmen, öğrenci ve aile görüşleri tarafından değerlendirilmesi amaçlanmış, sürecin olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte süreç ve sonrası için katılımcıların önerileri alınmıştır.

Elde edilen bulgulara göre öğretmenler; salgın sürecinde eğitime devam edebilme, hastalıktan korunma, dikkat dağınık sınıf unsurlarından uzak olma ve hızlı bir şekilde bilgi akışı sağlayabilme gibi durumlardan dolayı süreci olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler; zaman açısından ekonomiklik sağlayan uzaktan eğitim sürecinde kendi mesleki ve kişisel gelişimlerini, yine uzaktan eğitimler ile destekleme imkânı bulduklarını; teknoloji kullanma konusunda farkındalık ve becerilerinin geliştiğini belirtmişlerdir. Aileler de öğretmenlere benzer şekilde eğitimde sürekliliğin sağlanması; salgında evde kalarak kendilerinin ve çocuklarının sağlıklarını koruyabilmeleri; elverişli sanal eğitim ortamının sağlanabilmesi ile çocukların dikkat dağınık unsurlardan uzak, daha sessiz ve kontrollü bir ortamda ders işleyebilmeleri gibi avantajları olduğunu belirtmişlerdir. Aileler ayrıca kendilerinin de bu süreçte eğitime ve eğitim ortamına dâhil olarak çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi gözlemlediklerini ve kontrol edebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca ulaşım gibi sıkıntıların olmadığı, eğitimin evden sürdürülebildiği bu sürecin, zaman ve maddi açıdan ekonomiklik sağladığını ifade etmişlerdir. Öğrenciler ise sürecin olumlu yönlerini değerlendirirken benzer ifadelerle; sağlıklı kalabildiklerini, derslerden geri kalmadıklarını, kendilerine, ailelerine ve hobilerine vakit ayırabildiklerini ve elverişli sanal eğitim ortamı ile öğretmenlerinin daha kontrollü ders işleyebildiklerini ifade etmişlerdir. Çalışma bulgularımıza benzer şekilde Özdoğan ve Berkant (2020), çalışmalarında uzaktan eğitiminin güçlü yönleri olarak; eğitim ihtiyacını karşılaması, salgın sürecinde hastalıktan korunmayı sağlaması ve sanal eğitim ortamının öğrenme kolaylığı sağlaması gibi sonuçlara ulaşmışlardır. Çilek vd. (2021)'nin araştırmasında sınıf öğretmenleri; hastalığın bulaşmasından korunma sağlaması ve teknolojik becerilerin gelişmesi gibi yönleriyle uzaktan eğitimin olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Çelik vd. (2021) ise çalışmasında sınıf öğretmenlerinin;

öğrenciye ulaşmada kolaylık sağlaması, eğitime devam edebilme imkânı sağlaması, öğrencilerin normal okul süreci rutinlerini yerine getirmesine katkı sağlaması ve öğrencinin eğitimin sürekliliğini kavraması açısından faydalı olması gibi olumlu görüşleri olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenler, sürecin öğrencilere teknolojiyi özellikle eğitim alanında daha iyi kullanabilme becerisi ve öz-düzenleme becerisi kazandırdığını, okuldan uzak kaldıkları bu süreçte okula ve eğitime karşı olumlu bakış açısı geliştirmelerine katkı sağladığını ve sağlıklarını koruma konusunda temizliğe daha dikkat etme gibi öz-bakım becerileri geliştirmelerine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Aileler, çevrimiçi eğitim sürecinin çocuğa kazandırdıkları konusunda öğretmenlerle aynı görüşleri belirtmiş; teknolojiyi daha iyi kullanabildiklerini, okula ve eğitime karşı olumlu tutum geliştirdiklerini, öz-düzenleme becerilerini geliştirdiklerini ve kendilerini ekran karşısında daha iyi ifade ederek özgüven geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler yine aile ve öğretmenlere benzer şekilde sürecin kendilerine olumlu katkılar sağladığını; bu süreçte okulun, eğitimin, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının kıymetini anladıklarını, teknolojiyi daha iyi kullanmayı öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca uzaktan eğitimde kullanılan çevrimiçi uygulamalarda derse girebilmek, söz hakkı alabilmek için beklediklerini, bu sayede daha sabırlı olmayı öğrendiklerini de belirtmişlerdir. Yapılan benzer araştırmalarda öğrenci kazanımları olarak, teknolojik beceri geliştirme (Özdoğan ve Berkant, 2020) ve salgın sürecinde dahi devam eden eğitimin önemini kavrama (Çelik vd., 2021) gibi bulgulara ulaşılmıştır.

Öğretmenler, çevrimiçi derslerde yeterli etkileşim ortamının sağlanamadığını, çok yönlü gelişim gerektiren bu dönemde çocuklara sadece müfredattaki dersleri yetiştirme çabasına girerek diğer alanları destekleyemediklerini, ölçme ve değerlendirmenin istenilen düzeyde yapılamadığını ve bu sebeple eğitimde çok önemli olan geribildirim-düzeltilme yapamadıklarını, sınıf yönetimini sağlayamadıkları için öğrenci davranışlarını kontrol edemediklerini, gerek kendilerinin gerek de çocukların teknolojik cihaz ve internet bağlantı problemleri yaşamalarını sürecin olumsuz yönleri olarak belirtmişlerdir. Aileler de benzer şekilde, süreçte yeterli etkileşim sağlanamaması, ölçme ve değerlendirmenin yeterli düzeyde yapılamaması, öğretmenlerin sınıf yönetimini sağlayamaması, teknolojik imkanların yetersizliği gibi durumların sürecin verimliliğini düşüren olumsuz yönlerinden olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler de sürecin etkileşim

konusunda yetersiz kaldığını, yeterince söz hakkı alarak derse katılamadıklarını, öğretmenin sınıf yönetimini sağlayamadığı için gürültü ve dikkat dağınık davranışlar yaşandığını, yine internet bağlantı sorunları ve teknolojik cihazlarda yaşanan arızaların sürecin zayıf yönleri olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmada, tüm katılımcılar tarafından en çok vurgulanan olumsuz durum, teknolojik imkânların yeterli olmaması ve internet bağlantı sorunları nedeniyle yaşadıkları sıkıntı olmuştur. Yılmaz vd. (2020a), çalışmalarında; öğrencilerin sadece yarısının, uzaktan eğitim hizmetlerinden yeterli bir şekilde yararlanacağı bir bilgisayarı bulunduğunu, ilkokul ve ortaokul kademesinde bu oranın %47 olduğunu ve internet üzerinden yapılan uzaktan eğitime girişte veya ders esnasında öğrencilerin kademeler arası farklılıklar görülmeksizin %68'inin bağlantı problemleri yaşadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan diğer araştırmalarda da internet bağlantı sorunları nedeniyle uzaktan eğitimin verimliliğinin olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır (Güçlü, 2021; Çilek vd., 2021; Kuzu, 2020; Arslan vd., 2021; Çelik vd., 2021). Çelik vd. (2021), sınıf öğretmenleri ile yaptığı benzer çalışmasında sürecin dezavantajlarını; yeterli iletişim ve etkileşimin sağlanmaması, sosyalleşmenin kısıtlanması, yaparak-yaşayarak öğrenmenin kısıtlanması, dönüt almada zorluk yaşanması, sınıf yönetiminin sağlanamaması sonucu gürültü problemi yaşanması, ölçme ve değerlendirmenin yetersiz kalması olarak belirtmiştir. Yine benzer şekilde Özdoğan ve Berkant (2020), ölçme ve değerlendirme eksikliği, motivasyon kaybı, etkileşim yetersizliği, sosyalleşme eksikliği ve sürece hazırlıksız olma gibi konuları sürecin olumsuzlukları olarak değerlendirmişlerdir.

Sürecin olumsuz yönlerini çocuk açısından değerlendiren öğretmenler; çocukların dersleri tam anlayamadıklarını bu sebeple akademik olarak eksik kaldıklarını, hem çevrimiçi dersler nedeniyle ekran sürelerinin uzadığını hem de evden dışarı çıkamıyor olmaları nedeniyle sanal oyunlara yönelerek ekran bağımlılığı geliştirdiklerini, bu durumun sonucu olarak dikkat dağınıklığı, hareketsizlik, düzensiz beslenme, düzensiz uyku, aşırı kilo artışı ve göz bozuklukları gibi sağlık sorunları yaşadıklarını, yine bu durumların sonucu olarak şiddet eğilimine yönelik davranış değişiklikleri gösterdiklerini; toplumsal uyumlarında, iletişim ve paylaşma konularında gerileme yaşadıklarını, daha rahat ve tembel tutumlar sergileyerek öz-disiplin becerilerinin ve sorumluluk duygularının azaldığını gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Aileler de öğretmenlere benzer şekilde çocukların bu süreçten olumsuz etkilendiğini, derslerinden geri

kaldıklarını ve başarılarının düştüğünü, davranışlarında ve sosyal gelişimlerinde gerileme olduğunu, ev ve ödev sorumluluklarını yitirdiklerini, ekran bağımlılığı, dikkat dağınıklığı, uyku ve beslenme düzenlerinin bozulduğunu, psikolojik olarak bunalım yaşadıklarını ve tahammülsüzlük gösterdiklerini, göz-baş ve sırt ağrıları gibi sağlık sorunları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Sürecin kendileri açısından olumsuz yönlerini değerlendirirken ailelerin ve öğretmenlerinkine benzer şekilde öğrenciler de; derslerden geri kaldıklarını, algılama ve odaklanma sorunu yaşadıklarını ve bunun sonucunda konuları yeterince iyi anlayamadıklarını, ev ve ödev sorumluluklarında gerileme yaşadıklarını, okuma ve ders çalışma alışkanlıklarını bıraktıklarını, ana dersler dışındaki dersleri ekran karşısında gereksiz bulduklarını ve derse girmek istemediklerini, sosyalleşemedikleri için psikolojik olarak bunaldıklarını ve kendilerini öfkeli hissettiklerini, dengesiz beslenme, kilo artışı, düzensiz uyku, göz-baş sırt ve boyun ağrıları gibi sağlık sorunları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca aile ve öğretmenlerden sayıca farklı olarak internet ortamında güvenlikleri konusunda öğrencilerin neredeyse tamamı etik kaygı duyduklarını; yabancılar tarafından izlenme, ses ve görüntülerini paylaşırken kontrolü sağlayamama, hesaplarının başkaları tarafından ele geçirilmesi gibi konularda endişelendiklerini ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmalarda uzun süre evde kalmaları neticesinde çocukların sosyal açıdan gelişemedikleri, bu durumun saldırgan davranışlar sergileme, hayali arkadaş edinme, ekran bağımlılığı geliştirme ve bazı öğrencilerde içine kapanık özellikler gösterme gibi etkilerinin olduğu gözlemlenmiştir (Erol ve Erol, 2020). Bozkurt ve Sharma (2020), uzaktan eğitim sürecinde çocukların psikolojik ve sosyal gelişim alanlarının da desteklenmesi ve takip edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kuzu (2020), velilerin görüşlerini aldığı çalışmasında çocukların süreçten psikolojik olarak etkilendiklerini; huzursuzluk, kâbus görme, durgunluk, dikkat dağınıklığı ve yapması gerekenleri yapmama gibi etkilenmeler yaşadıklarını belirtmiştir. Çelik vd. (2021) çalışmasında benzer şekilde sürecin öğrencilerde, ev ortamının rahatlığından dolayı bir süre sonra dikkat dağınıklığı, derse odaklanamama, derse karşı isteksizlik, okul kavramından uzaklaşma ve teknolojik cihazlara karşı ilginin artması gibi durumların yaşandığı belirtilmiştir. Tüm katılımcılar tarafından en çok vurgulanan olumsuzluklardan biri olan çocukların sorumluluk bilinçlerinde azalma yaşanmasının, yapılan diğer çalışma bulgularında da yer aldığı ve öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde ana dersler dışında kalan branş derslerine karşı ilgisizlik yaşadıkları gözlemlenmiştir

(Arslan vd., 2021). Yapılan benzer çalışmalarda, çocukların uzaktan eğitim sürecinde uyku ve beslenme düzenlerinin bozulduğuna, iştah sorunları yaşadıklarına, ekran sürelerinin artması neticesinde baş ağrısı ve dikkat dağınıklığı gibi sağlık sorunları yaşadıklarına dair elde edilen bulgular da araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir (Yılmaz vd., 2020b; Arslan vd., 2021; Dursun, 2021).

Öğretmenler sürecin kendileri açısından da olumsuz yönlerinin olduğunu; yeterli teknolojik bilgiye sahip olmadan hazırlıksız bir şekilde süreçte bulunduklarını ve yeterli desteği-eğitimi alamadıklarını, tüm aile bireylerinin evde olması nedeniyle sosyal rol ve sorumluluklarında çakışma yaşadıklarını, göz-baş ve sırt ağrıları gibi sağlık sorunları yaşadıklarını, psikolojik olarak sürecin kendilerini yıprattığını belirtmişlerdir. Çelik vd. (2021)'nin çalışmasında da öğretmenlerin, uzaktan eğitim konusunda eğitim almamaları ve tecrübesiz olmaları nedeniyle sıkıntı yaşadıklarını belirttikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı öğretmenler kendilerinin ve çocuklarının görüntülerinin paylaşılmasını gerektiren internet ortamına karşı bazı etik ve güvenlik kaygıları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Aileler de sürecin kendileri açısından olumsuz yönleri olduğunu, bu süreçte kendilerine çocuğun gelişimi için eğitsel roller yüklendiğini, ders tekrarı ve ödev kontrolleri gibi konularda sorumluluklarının arttığını, bu durumun evdeki sorumlulukları ve kendi mesleklerinin sorumluluklarıyla çakıştığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde ailelerden bazıları da etik ve güvenlik konularında kaygı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmalarda, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin sosyal ve akademik anlamda desteklenmesi gerektiği, bunun için de ailelerin daha fazla sorumluluk almak durumunda kaldıkları ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2020a). Bu bağlamda Erol ve Erol (2020), ilkökul öğrencileri ve onların ebeveynleriyle yapmış oldukları çalışmalarında; ailelerin daha önce tecrübe etmedikleri uzaktan eğitim sürecini, yeterli pedagojik bilgiye sahip olmamaları nedeniyle başarılı bulmazken bazılarının eğitim konusunda süreci istenilen seviyede yürütemediği sonucuna ulaşmıştır.

Sürecin verimliliğini etkileyen bir diğer unsur da çevrimiçi ders süreleri olduğu düşünülmüş katılımcıların olumlu ve olumsuz görüşleri alınmıştır. Görüşülen öğretmenlerden çoğu bir ders süresinin 30 dakika olmasını, çocukların dikkat süresinin kısa olmasından dolayı yeterli bulurken; ailelerden yarısı yeterli, yarısı ise derse hazırlık ve sınıf yönetiminin sağlanabilmesi için belirli bir süre geçtiği, çocukların sorularını sorması için vakit kalmadığı gibi gerekçelerle süreyi yetersiz bulduklarını ifade

etmişlerdir. Öğrencilerin ise çoğunluğu tam dersin önemli konusuna geçtiklerinde dersin bittiğini ya da söz hakkı almak için vakitleri kalmadıklarını ifade ederek süreyi yetersiz bulmuş, en az 40 dakika olmasının daha iyi olacağını belirtmişlerdir. 10 dakikalık ders aralarını ise öğretmenlerden bir kısmı yeterli bir kısmı yetersiz bulurken, aileler de benzer görüşler bildirmiş; yalnızca bir aile o sürede de çocukların bilgisayar başından ayrılmadıkları için ders aralarının daha kısa olması gerektiğini, gün içindeki toplam ders saatinin ikiye bölünerek çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için araya 1-1.30 saatlik molaların verilmesinin daha iyi olacağını ifade etmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu ise 10 dakikada beslenme ve tuvalet gibi ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirterek süreyi yetersiz bulmuş, 15 dakika olmasının daha iyi olacağını belirtmişlerdir. Gün içinde ders sürelerinin ekran karşısında toplam 6 ders saati olmasını ise öğretmenlerden yarısı, ailelerden çoğunluğu ve öğrencilerin tamamına yakını, ekran yorgunluğu, dikkat dağınıklığı ve sağlık sorunları nedeniyle fazla bulmuşlardır. Farklı olarak bir öğretmen ve bir aile görüşü, sürenin müfredatı yetiştirememe ve çocukların sorularını cevaplandıramama gerekçesiyle yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan benzer araştırmalarda; sınıf öğretmenlerin ders sürelerini yeterli bulduklarını (Sağır ve Dal, 2021), velilerin ders sürelerini yeterli bulmadıklarını ve verimliliği artırmak için 30 dakika olan ders sürelerinin 40 dakikaya uzatılmasını önerdikleri gözlemlenmiştir (Arslan vd., 2021). Alper (2020)'in çalışmasında ise, öğretmenler öğrencilerin sıkılmasını engellemek amacıyla ders sürelerinin azaltılabileceğini belirtmişlerdir. Ders sürelerinin öğrenciler tarafından değerlendirilmesine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Hem süreç içinde verimliliği artırabilmek hem de gözlenen eğitimsel kayıplara yönelik süreç sonrasındaki telafi çalışmaları için katılımcıların önerileri alınmıştır. Sürecin verimliliğini artırabilmek için öğretmenlerin, ailelerin ve öğrencilerin benzer önerileri olduğu gözlemlenmiştir. Öğretmenler her çocuğa gerekli teknolojik cihaz ve yeterli internet bağlantısının sağlanması gerektiğini, tüm katılımcılara teknolojik okuryazarlık eğitimleri verilmesini, süreçte daha etkileşimli derslere ve oyunlara yer verilmesi gerektiğini, velilerin uzaktan eğitimin gerekliliği ve bu süreçte üzerlerine düşen görevlerin elzemliği konusunda bilinçlendirme çalışmalarının yapılmasını, ulaşabilecekleri sanal ders materyal ve kaynakların zenginleştirilmesini, ders sürelerinin uzatılarak sınıf mevcutlarının düşürülmesini önermişlerdir. Aileler de gerekli teknolojik imkanların sağlanması ve daha etkileşimli sanal eğitim ortamının oluşturulması gibi

öğretmenlerle benzer önerilerde bulunmuş; farklı olarak süreçte rehberlik birimlerinin hem ailelerle hem de çocuklarla görüşmelerini, öğretmenlerin sınıf yönetiminde ve ödev kontrolünde daha disiplinli yaklaşımlarını ve çocukların ekran karşısında branş derslerini gereksiz bulmaları nedeniyle sadece ana derslere yer verilmesini önermişlerdir. Öğrenciler de teknolojik imkânların sağlanması, sınıf yönetimi ve ödev kontrollerinin yapılması, süreçte kendilerinin daha aktif kılınması, daha farklı ve fazla kaynaklar kullanılması gibi benzer önerilerde bulunmuş; farklı olarak kullanılan çevrimiçi platformların özelliklerinin geliştirilmesiyle sınıf yönetimi ve ders verimliliğinin artırılabilirliğini ifade etmişlerdir. Alan yazın incelendiğinde paydaşların, etkili bir şekilde ölçme ve değerlendirmenin yapılması, teknik sıkıntıların giderilmesi, gerekli internet ve bilgisayar gibi teknolojik imkânların sağlanması, çocukların daha aktif kılındığı etkileşimli derslerin işlenmesi ve ders sayılarının azaltılması gibi çözüm önerilerinde bulundukları gözlemlenmiştir (Özdoğan ve Berkant, 2020). Yine benzer şekilde öğretmenlerin, fırsat eşitliğinin sağlanması, velilere teknoloji kullanımı konusunda eğitim verilmesi, EBA platformunun ilkokullar bazında içeriklerle donatılması ve okulların internet altyapılarının güçlendirilmesi şeklinde çözüm önerilerinde bulundukları gözlemlenmiştir (Çilek vd, 2021). Veliler ise, rehberlik hizmeti çalışmalarına yer verilmesini, haftalık olarak farklı öğretim etkinlikleri yapılmasını, çocukların arkadaşlarıyla bir arada olduğu toplantılar düzenleyerek sosyal açıdan desteklenmesini ve öğretmenlerin sınıf yönetimi, ders-ödev kontrolü gibi konularda daha disiplinli yaklaşımlarını önermişlerdir (Arslan vd., 2021).

Süreç sonrası tekrar yüz yüze eğitime geçilmesi durumunda uygulanabilecek telafi önerilerinde öğretmenler; çocukları daha aktif kılacakları ders tekrarlarının yapılmasını, çocukların sosyal gelişimini destekleyecek okul içi ve dışı sosyal faaliyetlerin yapılmasını, rehberlik hizmeti çalışmaları ile çocukların desteklenmesini ve hafta sonu kursları ile akademik olarak eksikliklerin kapatılmasını önermişlerdir. Aileler ise benzer şekilde kurslar, soru çözümleri, ihtiyaca göre telafi sınıfları yapılmasını fakat bunları oyunlarla ve etkinliklerle, sıkmadan sürece yayararak yapılmasını; ayrıca rehberlik çalışmalarına yer verilmesini önermişlerdir. Farklı olarak bir aile görüşü, planlanan telafilerin çocukların eksikliklerini kapatamayacağını bu sebeple de sınıf tekrarını önermiştir. Öğrencilerden de bir görüş sınıf tekrarını önerirken diğer görüşler ders tekrarları ve sosyal faaliyetleri önermişlerdir. Devlet okuluna giden öğrencilerden bir

kısmı ise ders ve okul sürelerinin uzatılmasını önerdiklerini ifade etmişlerdir. Tekrar yüz yüze eğitime geçilmesi takdirde, katılımcıların süreç sonrasına yönelik telafi önerilerine yer verilen bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Elde edilen bulgulara göre ilgili birimlere ve kişilere aşağıdaki gibi önerilerde bulunulabilir:

- Pandemi şartları nedeniyle uzaktan eğitime devam edilmesi durumunda sürecin kesintisiz ilerlemesi ve verimliliğinin artırılabilmesi açısından; öncelikle alt yapı sorunlarının giderilmesi, internet bağlantı hızlarının artırılması, her çocuğa gerekli bilgisayar veya tablet imkânının sağlanması gibi teknik problemlerin çözülmesi, kullanılan çevrimiçi uygulamaların geliştirilerek daha elverişli kılınması,
- Öğretmenlere, öğrencilere ve ailelere, sürecin gerekliliği hakkında bilinçlendirme, rehberlik çalışmaları ile yönlendirme eğitimleri ve teknolojiyi eğitim alanında daha etkileşimli kullanabilme konusunda eğitimlerin verilmesi,
- Okulların açılarak tekrar yüz yüze eğitime geçilmesi durumunda; çocukların öncelikle ihtiyaçlarının belirlenmesi, ihtiyaçlarına göre gerek akademik kayıplarının gerekse gelişimsel kayıplarının telafisi için kurslar, sosyal etkinlikler, rehberlik çalışmaları gibi uygulamalar yapılması önerilebilir.

Alanda çalışacak araştırmacılara:

- Benzer çalışmanın farklı öğrenim kademeleri ile yapılması,
- Benzer çalışmanın farklı değişkenler belirlenerek daha fazla katılımcı ile nicel bir yöntemle yapılması,
- Öğretmen, öğrenci, aile ve diğer okul çalışanlarının süreçteki ihtiyaçları ve beklentilerinin neler olduğuna yönelik çalışılması,
- Alternatif bir eğitim olan uzaktan eğitimin başka hangi durumlarda kullanılabileceği konusunda öğretmen görüşlerinin incelenmesi gibi araştırmalar önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Y., Türk Eğitim Tarihi, Pegem Akademi, 33.Baskı, Ankara, 2020,
- Alper, A., Pandemi Sürecinde K-12 Düzeyinde Uzaktan Eğitim: Durum Çalışması, Millî Eğitim, 49 (Özel Sayı: 1, 2020, (45-67)
- Altıparmak, M., Kapıdere, M. ve Kurt, İ. D., E-Öğrenme ve Uzaktan Eğitimde Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri, İnönü Üniversitesi, Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri XII, (2- 4 Şubat 2011), Malatya, (319-327)
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E., Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2010
- Arslan, K., Arı A.G. ve Kanat, M. H., COVID-19 Pandemi Sürecinde Verilen Uzaktan Eğitim Hakkında Veli Görüşleri, Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi, 57, 2021, (192–206)
- Artantaş, E., Gürsoy, H., COVID-19 Üzerine Temel Sosyal Tartışmalar ve Türkiye'nin Aldığı Tedbirlere Ait Bir Çerçeve, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (2), 2020, (158-171)
- Aslan, A.K. (2001). Eğitimin Toplumsal Temelleri, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, (16-30)
- Aslanargun, E., Okul- Aile İş Birliği ve Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Tarama Çalışma, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 2007, (119-135)
- Ayas, A., Eğitim Bilimine Giriş, Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara, 2013
- Başaran, İ. E.(1982). Eğitim Psikolojisi, Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri. Ankara: Emel Matbaası
- Bayar, N., Açıklamalı Yeni Kelimeler Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara 2006
- BBC, 2020, Koronavirüs (Covid-19): Salgına Karşı Hangi Ülke, Ne Tür Önlemler Aldı?, (13.03.2020). Koronavirüs (Covid-19): Salgına Karşı Hangi Ülke, Ne Tür Önlemler Aldı? - Bbc News Türkçe 02.07.2021 tarihinde alıntılanmıştır.
- Bozkurt, A. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi Sırasında İlköğretim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik İmge ve Algıları: Bir Metafor Analizi, *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 2020b, (1- 23)

- Bozkurt, A., & Sharma, R. C., “Emergency Remote Teaching İn A Time Of Global Crisis Due To Coronavirus Pandemic”, *Asian Journal Of Distance Education*, 15(1), 2020, (1-6) <https://doi.org/10.5281/zenodo.3778083>
- Bozkurt, A., “ Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Süreci ve Pandemi Sonrası Dünyada Eğitime Yönelik Değerlendirmeler: Yeni Normal ve Yeni Eğitim Paradigması”, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAD)*, C.6, S.3, Eskişehir, 2020a, s.112-142
- Bozkurt, A., Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi AUAD*, Cilt 3, Sayı 2, 2017, (85-124)
- ÇADEM Psikoloji, 2015, Çocuk Gelişim Dönemleri 30.08.2015 <https://www.cadem-psikoloji.com/Makale/3-Cocuk-Gelisim-Donemleri>, 22.07.2021 tarihinde alıntılanmıştır.
- Çaykuş, E.T. ve Çaykuş, T.M., “Covid-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Psikolojik Dayanıklılığını Güçlendirme Yolları: Ailelere, Öğretmenlere ve Ruh Sağlığı Uzmanlarına Öneriler”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7 (5), Eskişehir, 2020, (95-113)
- Çelenk, S., Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması, *İlköğretim Online E-Dergi*, 2 (2), 2003, (28-34)
- Çelik, Y., Kandemir, M.A. ve Kurt, K., COVID-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri, *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi TÜBAD*, 6 (1), 2021, (88-103)
- Çelikten, M., Şanal, M. ve Kepez, Y., Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 2005 (207-237)
- Çiftçi, O., Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü, *Aile ve Toplum Dergisi*, 1 (2), 1991, Issn: 1303-0256
- Çilek, A., Uçan, A. ve Ermiş, M., Pandemi Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri, *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 49, 2021, (308-323)
- Dinçer, M. (2003). Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü, *Ege Eğitim Dergisi*, (3) 1, (102-112)

- Doğan, S., Uğurlu, C.T. ve Demir, A., 4+4+4 Eğitim Sisteminin Okul Paydaşlarına Olumlu ve Olumsuz Etkilerinin Yönetici Görüşlerine Göre İncelenmesi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 2014, (115-138)
- Doğan, Y., İlköğretim Çağındaki 10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 2007, (155-187)
- Dursun, D., İstanbul'un Sosyo-Ekonomik Açından Dezavantajlı Bölgelerindeki Devlet Okullarında Çalışan İlkokul Öğretmenlerinin Online Eğitim Deneyimleri, *Alternatif Araştırma Dergisi (VERSUS)*, 1. Sayı, 2021, (18-26)
- Eğitimhane, <https://www.Egitimhane.Com/Yardim-Milli-Egitimin-Ve-Ilkogretim-Amaclari-K10039-0.Html> 10.07.2021 tarihinde alıntılanmıştır.
- Eken, Ö., Tosun, N. Ve Eken, D.T., COVID-19 Salgını ile Acil Ve Zorunlu Uzaktan Eğitime Geçiş: Genel Bir Değerlendirme, *Millî Eğitim*, 49 (Özel Sayı: 1), 2020, (113-128)
- Elkind, D., Çocuk ve Toplum Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1999
- Ergün, M. (1992). Eğitim ve Toplum. 2. Baskı. Ankara: Ocak Yayınları
- Erol, M., Erol, A., Koronavirüs Pandemisi Sürecinde Ebeveynleri Gözünden İlkokul Öğrencileri, *Millî Eğitim*, 49 (Özel Sayı: 1), 2020, (529-551)
- Ertürk, R., İlkokul Öğrencilerinin Öğretmen Kavramına İlişkin Metaforik Algıları, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8 (3), 2017, (1-15)
- Gelen, İ. ve Beyazıt, N., Eski ve Yeni İlköğretim Programları İle İlgili Çeşitli Görüşlerin Karşılaştırılması, *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 51, 2007, (457-476)
- Gören, S.Ç., Gök, F.S., Yalçın, M.T., Göregen, F. Ve Çalışkan, M., “Küresel Salgın Sürecinde Uzaktan Eğitimin Değerlendirilmesi: Ankara Örneği”, *Millî Eğitim*, 49 (Özel Sayı:1), 2020, (69-94)
- Güçlü, B., İlkokul Velilerinin Pandemi (COVID-19) Sürecindeki Uzaktan Eğitimde Yaşadıkları Sorunlar, Yüksek Lisans Mezuniyet Projesi, İstanbul T.C. Maltepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2021
- Gündüz, M., İlkokul Öğrencilerinin Etkili Öğretmen Hakkındaki Düşünceleri, *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 2014, (114-128)

- Güven, İ., Türk Eğitim Tarihi, Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara, 2014. İlköğretim ve Eğitim Kanunu, (2012), (10705 S.K.), Md. 1 ve Md. 7.
- İşman, A., Uzaktan Eğitim, Pegem Akademi, 4. Baskı, Ankara, 2011
- Karacı, A., Işık, A.H., Özkara, O. ve Biroğul, S., Web Tabanlı Eş Zamanlı (Senkron) Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi, Muğla Üniversitesi, Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, (10-12 Şubat 2010), Muğla, (361-368)
- Karatepe, F., Küçükgençay, N. ve Peker, B., “Öğretmen Adayları Senkron Uzaktan Eğitime Nasıl Bakıyor? Bir Anket Çalışması”, Journal Of Social And Humanities Sciences Research, 7(53), 2020, (1262-1274)
- Kaysılı, B.K., Akademik Başarının Arttırılmasında Aile Katılımı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 9 (1), 2008, (69-83)
- Kırık, A.M., Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu, Marmara İletişim Dergisi, 21, 2014, (73-94)
- Koç, S., İlkokul Öğretim Programlarının COVID-19 Sonrası Yaygınlaşan Uzaktan Eğitime Uygunluğunun İncelenmesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 2021, (24-36)
- Koçoğlu, E., Eğitim Tarihi, Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara, 2020
- Kulaksızoğlu, A., Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Aile, 1989, (35-42)
- Kuzu, Ç.İ., Covid-19 Pandemisi Sürecinde Uygulanan İlkokul Uzaktan Eğitim Programı (EBA TV) ile İlgili Veli Görüşleri, Millî Eğitim, 49 (Özel Sayı 1), 2020, (505-527)
- M.E.B., [Http://Covid19.Meb.Gov.Tr/Covid19.Html?Cat=Uzaktan-Egitim](http://Covid19.Meb.Gov.Tr/Covid19.Html?Cat=Uzaktan-Egitim) adresinden 06.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973). (1739 S.K.), Md. 43
- Özarslan, Y., Uzaktan Eğitim Uygulamaları İçin Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemler, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İnet-Tr’08 - XIII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri, (22-23 Aralık 2008), Ankara, (55-60)
- Özdoğan, A.Ç. ve Berkant, H.G., COVID-19 Pandemi Dönemindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi, Millî Eğitim, 49 (Özel Sayı: 1), 2020, (13-43)
- Parıldar, H., Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınlar, Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi, 30(Ek Sayı), 2020 (19-26)

- Sağır, Ş. U. ve Dal, E., Pandemi Sürecinde EBA Platformuna Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin ve Öğrencilerinin Görüşleri, *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi-AJER*, 6(2), 2021, (333- 352)
- Samancı, O., Sosyal Becerileri Zayıf Olan İlkokul Öğrencilerinin Tutum ve Davranışlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22 (2), 2014, (573-590)
- Samur, A.Ö.İ., Okuma Kültürü Edinme Sürecinde “İlkokul Dönemi (6-10yaş)”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 50 (1), 2017, (209-230)
- Satır, S. (1996). Özel Tevfik Fikret Lisesi Öğrencilerinin Akademik Başarılarıyla İlgili Anne-Baba Davranışları ve Akademik Başarıyı Artırmaya Yönelik Anne-Baba Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi. A.Ü Sos. Bilm. Enst. Yayınlanmamış. Yüksek Lisans Tezi.
- Saygı, H. COVID-19 Pandemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştığı Sorunlar, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi-AUAd*, 7 (2), 2021, (109-129)
- Sayın, Ö. (1985). *Sosyolojiye Giriş*. İzmir: Erdem Kitabevi Bilim Dizisi.
- Söğüt, A., Covid-19 Pandemisi Sonrası Normalleşme Sürecinin Sürdürülebilirliğe Etkisi *Mühendislik ve Mimarlık Bilimlerinde Güncel Araştırmalar Dergisi*, 2020, (55-67)
- Sözen, N., COVID 19 Sürecinde Uzaktan Eğitim Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7 (12), 2020, (302-319)
- Şimşek, A., Salı, J., Doğanay, A., Ataizi, M., & Akbulut, Y. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Anadolu Üniversitesi Yayını, 1. Baskı, Eskişehir, 2012
- Şirin, H. ve Özkan, S., Dünyada ve Türkiye’de Covid-19 Epidemiyolojisi, *Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Dergisi-KBB VE BBC Dergisi*. 28, 2020, (6-13)
- T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020a. Covid-19 Bilgilendirme Platformu, <https://Covid19.Saglik.Gov.Tr/Tr-66439/C.Html>, 20.07.2021 tarihinde alıntılanmıştır.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020b, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı Bilimsel Danışma Kurulu

- Çalışması (7 Aralık 2020), Ankara Covid-19 rehberi genel bilgiler epidemiyoloji vetanipdf.Pdf, 20.07.2021 tarihinde alıntılanmıştır.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020c., Covid-19 Bilgilendirme Sayfası <https://Covid19.Saglik.Gov.Tr/Tr66300/Covid-19-Nedir-.Html>, 06.02.2021 tarihinde alıntılanmıştır.
- Tabak, H., Eğitime Aile Katılımı: Sosyo-Ekonomik Özellikler Etkiliyor Mu? Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39(1), 2020, (104-121)
- TDK Türkçe Sözlüğü, <https://Sozluk.Gov.Tr/>, 14.07.2021 tarihinde alıntılanmıştır.
- Ülker, M., “Koronavirüs Salgını Döneminde Eğitim Uygulamalarının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Analizi: Kosova Cumhuriyeti Örneği”, Millî Eğitim, 49 (Özel Sayı:1), 2020, (989-1010)
- Yamamoto, G.T., Altun, D., “Coronavirüs Ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi”, Üniversite Araştırmaları Dergisi, 3 (1), İstanbul, 2020, (25-34)
- Yavuzer, H., Çocuk Psikolojisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1984
- Yıldırım, A., & Şimşek, H., Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık (6. Baskı), Ankara, 2008
- Yıldırım, A., Ünal, A. ve Çelik, M., Öğretmen Kavramına İlişkin Öğretmen, Yönetici ve Müfettiş Algılarının Analizi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8 (2), 2011, (82-109)
- Yıldırım, K., “İstisnai Bir Uzaktan Eğitim-Öğretim Deneyiminin Öğrettikleri”, Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi, 1(1), 2020, (7-15)
- Yılmaz, E., Güner, B. Mutlu, H., Doğanay, G. ve Yılmaz, D.A., Veli Algısına Göre Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinin Niteliği, Palet Yayınları, Konya, 2020b
- Yılmaz, E., Güner, B., Mutlu, H. ve Yılmaz, D.A., Farklı Öğrenim Kademelerindeki Öğrencilere Verilen Uzaktan Eğitim Hizmetinin Veli Görüşlerine Değerlendirilmesi, Millî Eğitim, 49 (Özel Sayı: 1), 2020a, (477-503)
- Yorgancı, S., “Web Tabanlı Uzaktan Eğitim Yönteminin Öğrencilerin Matematik Başarılarına Etkileri”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 23(3), 2015, (1401-1420)

EKLER

EK 1. Görüşme Formları

Pandemi Döneminde Çevrimiçi Eğitim Süreciyle ilgili Ebeveyn Görüşme Formu

1. Sizce çevrimiçi eğitim sürecinin olumlu yönleri nelerdir?
2. Sizce çevrimiçi eğitim sürecinin olumsuz yönleri nelerdir?
3. Süreçte yaşadığınız sıkıntılar nelerdir?
4. Çevrimiçi eğitimi verimlilik bakımından değerlendiriniz
5. Çevrimiçi eğitimin çocuğunuzun gelişimine ne tür katkılar sağladığını düşünüyorsunuz?
6. Çevrimiçi eğitimde çocuğunuzun gelişiminde eksik kalan noktalar nelerdir?
7. Bu süreçte çocuğunuzun gelişiminde (davranışlarında, sosyallik, sorumluluk, derse yaklaşımı- ilgisi-algısı, düşünceleri, dil ve fiziksel gelişimi, sağlığı bakımından ne gibi değişimler gözlemlediniz?)
8. Çevrimiçi eğitimin ebeveyn olarak size yüklediği eğitsel roller nelerdir? Diğer rol ve sorumluluklarınızla birlikte değerlendiriniz. Çocuğunuzun eğitim ve öğretiminde aldığınız sorumlulukların size kattıkları nelerdir?
9. Sürece yönelik yansıttığınız olumlu ya da olumsuz fikirlerinizden ve yaklaşımlarınızdan çocuğunuzun etkilendiğini düşünüyor musunuz? Nasıl etkilendiğini örneklerle açıklayınız.
10. Çevrimiçi ders süreleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
11. Çevrimiçi eğitim sürecinde etik kaygılar yaşıyor musunuz? (Çevrimiçi programların gizlilik ve güvenliği ile ilgili kaygılarınız var mı?)
12. Bu süreçte eğitime ve eğitimcilere karşı bakış açınızda ve yaklaşımınızda ne gibi değişiklikler oldu?
13. Bu süreçte öğretmenlerden beklentileriniz nedir? Ne kadarı karşılanmaktadır?
14. Size göre çevrimiçi eğitimin verimliliğini ve kalitesini artırabilmek için neler yapılmalı?
15. Tekrar yüz yüze eğitime geçilmesi durumunda ne gibi telafi eğitimlere ihtiyaç vardır? (Sürecin olumsuz yönleri ile ilgili çözüm önerileriniz nelerdir?)
16. Eklemek istediğiniz görüşleriniz nelerdir?

Pandemi Döneminde Çevrimiçi Eğitim Süreciyle ilgili Öğretmen Görüşme Formu

1. Sizce çevrimiçi eğitim sürecinin olumlu yönleri nelerdir?
2. Sizce çevrimiçi eğitim sürecinin olumsuz yönleri nelerdir?
3. Süreçte yaşadığınız sıkıntılar nelerdir?
4. Çevrimiçi eğitimde farklı olarak kullandığınız yaklaşımlar, yöntemler ve materyaller var mı? Bunlar nelerdir? Süreci verimlilik bakımından değerlendiriniz.
5. Süreçte ne gibi desteklere ihtiyaç duyuyorsunuz? (Ek kaynaklar gerekti mi? Fiziksel, sosyal, dil ve ahlak gelişimini desteklemek için ne gibi yöntemler kullanıyor ve ne gibi etkinlikler yapıyorsunuz?)
6. Çevrimiçi eğitimin çocukların gelişimine ne tür katkılar sağladığını düşünüyorsunuz? Sizce çocuklara kazandırdıkları nelerdir?
7. Çevrimiçi eğitimde çocukların gelişiminde eksik kalan noktalar nelerdir?
8. Bu süreçte çocukların gelişiminde (davranışlarında, sosyallik, sorumluluk, derse yaklaşımı- ilgisi-algısı-dikkati, düşünceleri, dil ve fiziksel gelişimi, sağlığı bakımından ne gibi değişimler gözlemlediniz?)
9. Çevrimiçi eğitim diğer sosyal rol ve sorumluluklarınızla çakıştı mı? Diğer rol ve sorumluluklarınızla birlikte değerlendiriniz.
10. Çevrimiçi ders süreleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
11. Çevrimiçi eğitim sürecinde etik kaygılar yaşıyor musunuz? (Çevrimiçi programların gizlilik ve güvenliği ile ilgili kaygılarınız var mı?)
12. Bu sürecin sizin kişisel ve mesleki gelişimine kattıkları nelerdir?
13. Bu süreçte öğrenci ve velilerden beklentileriniz nedir? Ne kadarı karşılanmaktadır?
14. Size göre çevrimiçi eğitimin verimliliğini ve kalitesini artırabilmek için neler yapılmalı?
15. Tekrar yüz yüze eğitime geçilmesi durumunda ne gibi telafi eğitimlere ihtiyaç vardır? (Sürecin olumsuz yönleri ile ilgili çözüm önerileriniz nelerdir?)
16. Eklemek istediğiniz görüşleriniz nelerdir?

Pandemi Döneminde Çevrimiçi Eğitim Süreciyle ilgili Öğrenci Görüşme Formu

1. Sizce çevrimiçi eğitim sürecinin olumlu yönleri nelerdir?
2. Sizce çevrimiçi eğitim sürecinin olumsuz yönleri nelerdir?

3. Süreçte yaşadığınız sıkıntılar nelerdir?
4. Süreçte ne gibi desteklere ihtiyaç duyuyorsunuz?
5. Çevrimiçi eğitimin kendi gelişiminize ne tür katkılar sağladığını düşünüyorsunuz? Size kazandırdıkları nelerdir?
6. Çevrimiçi eğitimde kendi gelişiminizde eksik kalan noktalar nelerdir?
7. Bu süreçte kendi gelişiminizde (davranışlarında, sosyallik, sorumluluk, derse yaklaşımın- ilgin-algın, düşüncelerin, dil ve fiziksel gelişimin, sağlığın bakımından ne gibi değişimler oldu?)
8. Çevrimiçi ders süreleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
9. Çevrimiçi eğitim sürecinde etik kaygılar yaşıyor musunuz? (Çevrimiçi programların gizlilik ve güvenliği ile ilgili kaygılarınız var mı?)
10. Bu süreçte öğretmenlerinden, aileden ve arkadaşlarından beklentileriniz nedir? Ne kadar karşılanmaktadır?
11. Okulda en çok neleri özlediniz? Neden?
12. Size göre çevrimiçi eğitimin verimliliğini ve kalitesini artırabilmek için neler yapılmalı?
13. Tekrar yüz yüze eğitime geçilmesi durumunda ne gibi telafi eğitimlere ihtiyaç vardır? (Sürecin olumsuz yönleri ile ilgili çözüm önerileriniz nelerdir?)
14. Eklemek istediğiniz görüşleriniz nelerdir?

EK 2. Etik Kurul Raporu**ETİK KURUL KARARI**

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACILARIN ADI SOYADI
12.02.2021	04	4	Sorumlu Araştırmacı : Dr.Öğr.Üyesi Onur YERLİKAYA ŞAŞMAZ Yardımcı Araştırmacı:Sultan GÖKALP

KARAR

“Pandemi Döneminde İlköğretim Kademesinde Çevrimiçi Eğitim Sürecinin Öğretmen, Öğrenci ve Ebeveynler Tarafından Değerlendirilmesi: Elazığ Örneği” konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ (Başkan)			
Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	İmza	Doç. Dr. Rıfat BİLGİN (Üye)	İmza
Prof. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza	Doç.Dr. Haki PEŞMAN (Üye)	İmza
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Doç.Dr. Yunus Emre KARAKAYA (Üye)	İmza
Doç. Dr. Taner YILDIRIM (Üye)	İmza	Dr. Öğr. Üyesi Serkan BİÇER (Üye)	İmza
Doç.Dr. Erkan Turan DEMİREL (Üye)	İmza	Dr.Öğr. Üyesi Ayşe Ülkü KAN (Üye)	İmza
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Sekreteri: Pınar ARSLAN			İmza